

Intellectual Archive

Volume 5

Number 4

July/August
2016

Editorial Board

Editor in Chief

Mark Zilberman, MSc, Shiny World Corporation, Toronto, Canada

Scientific Editorial Board

Viktor Andrushhenko, PhD, Professor, Academician of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, President of the Association of Rectors of pedagogical universities in Europe

John Hodge, MSc, retired, USA

Petr Makuhin, PhD, Associate Professor, Philosophy and Social Communications faculty of Omsk State Technical University, Russia

Miroslav Pardy, PhD, Associate Professor, Department of Physical Electronics, Masaryk University, Brno, Czech Republic

Lyudmila Pet'ko, Executive Editor, PhD, Associate Professor, National Pedagogical Dragomanov University, Kiev, Ukraine

IntellectualArchive, Volume 5, Number 4

Publisher : Shiny World Corp.
Address : 9350 Yonge Street
P.O.Box 61533,
Richmond Hill, Ontario
L4C 3N0
Canada

E-mail : support@IntellectualArchive.com
Web Site : www.IntellectualArchive.com
Series : Journal
Frequency : Bimonthly
Month : July/August of 2016
ISSN : 1929-4700
Trademark : **IntellectualArchive™**

© 2016 Shiny World Corp. All Rights Reserved. No reproduction allowed without permission. Copyright and moral rights of all articles belong to the individual authors.

Intellectual Archive

Volume 5

Number 4

July/August 2016

Table of Contents

Physics

J. Hodge	STOE Model of the Electron Spin 1/2 Observation	1
M. Pardy	The Thermal Casimir Effect due to the Blackbody Photons	8

Social Sciences

R. Zhylenko	Involvement of Volunteers in the System of Social Services for the Disabled Children and Youth	18
--------------------	--	----

Sociology

D. Afanasiev	Formation of Social Capacity of Internet Communities	23
---------------------	--	----

Education

O. Bartosh	Practice as the Basis for Training of Masters of Social Work in Ukraine	28
O. Povidaychuk	Some Aspects of Preparing the Students to Research Work	33
I. Popovich	Research Work as a Component of Professional Teacher's Activity	38
V. Ivanova	Psychological and Pedagogical Aspects of Interaction of a Preschool Teacher and Preschool Age Children	43
R. Kozubovsky, N. Soima	The Formation of Future Social Workers Readiness to Volunteer Work with Children Inclined to Deviant Behavior	48
T. Atroschenko	Formation of Readiness of Future Teachers to Communicate in a Multicultural Environment	53
O. Baibakova	Training of Future Social Workers to Professional Activity in Multicultural Social Environment	58

Economics

N. Melnychuk	Budget Management Types under the Current Conditions	63
---------------------	--	----

Pedagogy

L. Pet'ko	Teaching Methods and the Formation of Professionally Oriented Foreign Language Learning Environment in Conditions of University	73
------------------	---	----

continued

Table of Contents (continued)

Pedagogy

T. Golins'ka	The Development of Artistic Minds in Primary School Age Children as a Psychological and Pedagogical Problem	88
T. Gritsishina	Socialization of the Children's Senior Preschool Age as a Social and Pedagogical Problem	98
	Manuscript Guidelines. Where to Find Us	108

Toronto, July/August 2016

STOE model of the electron spin 1/2 observation

J.C. Hodge^{1*}

¹Retired, 477 Mincey Rd., Franklin, NC, 28734

Abstract

The Scalar Theory of Everything (STOE) model posits the bizarre features of the quantum mechanics model of the small scale should have analogies in the classical scale. One such feature of the quantum model is the model of “spin 1/2” observation of the Stern-Gerlach experiment. The STOE model of the structure of electron using disc magnets as an analogy of hods suggests multiple North–South poles produce the “spin” observation. The electron analogy is placed in an inhomogeneous magnetic field and the change of orientation is photographed. Noting that the re-orientating always occurs implies no electron will travel straight through the magnetic field. Thus, the STOE models another quantum feature, the spin 1/2 effect.

keywords: STOE, elementary particles, Stern-Gerlach experiment, spin, electron.

1 INTRODUCTION

The quantum mechanics model (QM) of the Stern-Gerlach experiment is that the spatial orientation of angular momentum is quantized and that the electrons have half integer angular momentum. A magnetic field exerts a torque on the magnetic dipole of elementary particles. This presumes each particle has only one magnetic North-South axis (NS). The magnetic moment vector will precess about the direction of the magnetic field. The non-uniformity of a magnetic field induces a sideways force on the particle. This can be depicted as the electron having two spin axes in a heterogeneous magnetic field that cannot be measured simultaneously.

Standard classical physics has failed to describe particles with an angular momentum (spin) of half integer (1/2). Such particles form a central part of quantum mechanics. The classical expectation of the Stern-Gerlach experiment is that a random thermal effect should result in a random space orientation of the particle’s magnetic moment. Therefore, a line should be projected on the screen. However, the observation for electrons was two points on the screen that QM argued for a “quantized space”.

*E-mail: jchodge@frontier.com

1 INTRODUCTION

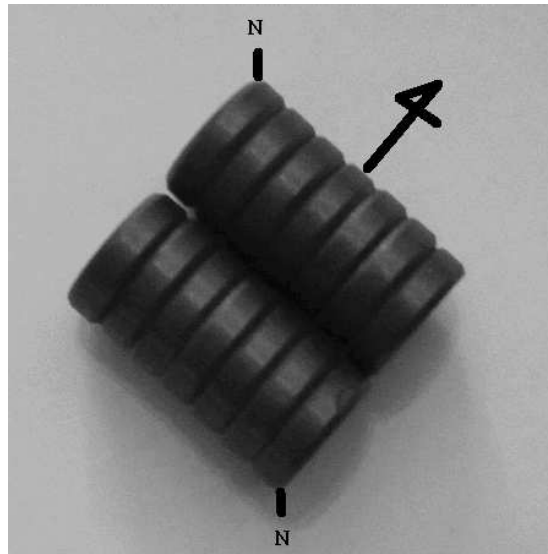

Figure 1: Neutrino that builds the electron.

The Scalar Theory of Everything (STOE) model (Hodge 2015b) posits the Fractal (self-similarity) Principle that all size scales have similar processes (math). Therefore, the very small scale has analogies found in our classical scale and not the bizarre features of quantum mechanics.

The cause of electromagnetism has also posed a mystery. Several attempts have been made to link + and - charge to matter or particles. Magnetism has been modeled as resulting from the movement of charges. Therefore, particles with a magnetic moment have been modeled as rotating charges on the particle. These type models seem unworkable in the STOE view of only two constituents of the universe. How can identical hods have a + and a - charge? Observation showed the photon was polarized in a magnetic field. The STOE postulates the photon is a column of hods. Young's experiment and Hodge's experiment Hodge (2015a, 2016b) supported the STOE model and rejected all other models of light. Therefore, the hod was posited to be a magnet with a north (N) on one side and a south (S) pole on the other.

Hodge (2016a) suggested neutrinos are an assembly of photons as shown in Fig. 1. The "N" denotes the magnetic axis pole pointing toward the Earth's North magnetic pole. Note there are two NS axes. That is, if the neutrino were placed in a magnetic field, either of the NS axes may align with the magnetic field. The arrow in Fig. 1 depicts the travel direction for the assembly as it travels. This is the direction presenting the least surface area to the direction of travel for a photon. Thus, the neutrino achieves the speed of light.

The digitization of "spin" is also explained by classical arguments that the magnetic poles of the assembly of hods cause the unique directions. That is "space quantization" is not necessary.

2 EXPERIMENT

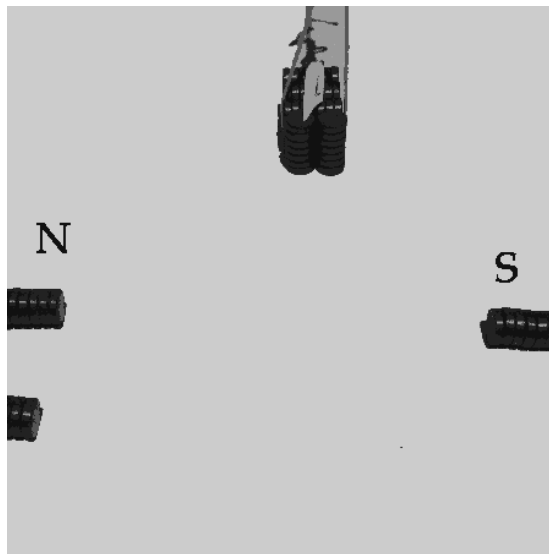

Figure 2: Initial position.

The electron and positron are assemblies of neutrinos (Hodge 2016a, Figs. 9 and 10). An external magnetic field will cause the electron and positron structure to turn slightly. This will present a larger hod surface area to the direction of travel, thus slowing the particle in a magnetic field.

This Paper suggests a classical explanation of the spin 1/2 observation. The STOE suggests the structure of the electron has more than one NS axis and the electron precesses about each axis in the Stern-Gerlack experiment. The orientation of the electron as it progress through an inhomogeneous magnetic field is shown in section 2. The Discussion and Conclusion are in section 3.

2 Experiment

Figure 2 depicts the initial position of the assembly of disc magnets from Hodge (2016a) that represents the electron in our scale. A column of magnets provides the external magnetic field. The N and S poles of the external magnets are labeled. A string suspends the electron assembly such that it can rotate in response to the external magnetic field. The electron will tend to move in the direction of least hod surface area. Note that most of the hods in the neutrinos are oriented with their edge toward the direction of movement.

Figures 3 and 4 depicts the precession of the electron assembly as it moves vertically (into the page) through the external magnetic field.

The electron assembly in the figures rotates clockwise in the upper magnetic NS field so that it oscillates (precesses). Many of the hods in this orientation are now presenting some surface area to the direction of movement and would

2 EXPERIMENT

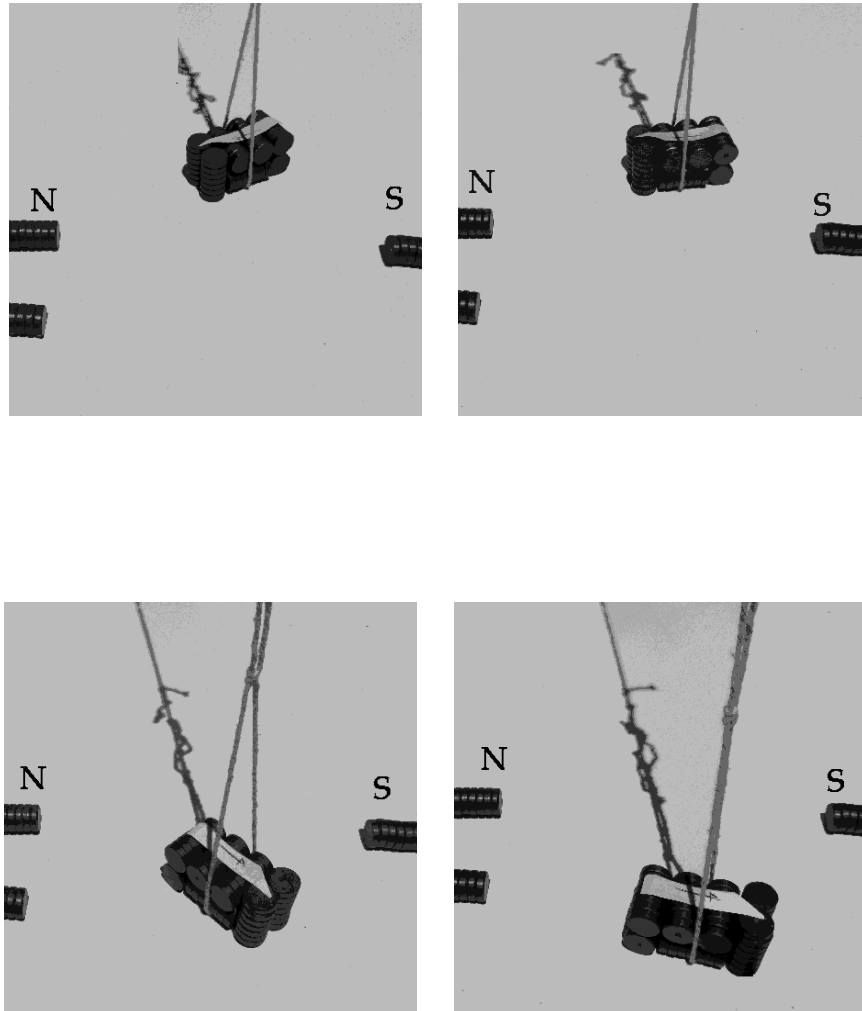

Figure 3: The change in orientation as the electron progresses through the inhomogeneous magnetic field. The electron is traveling into the page. The electron is in the plane of the external magnets.

2 EXPERIMENT

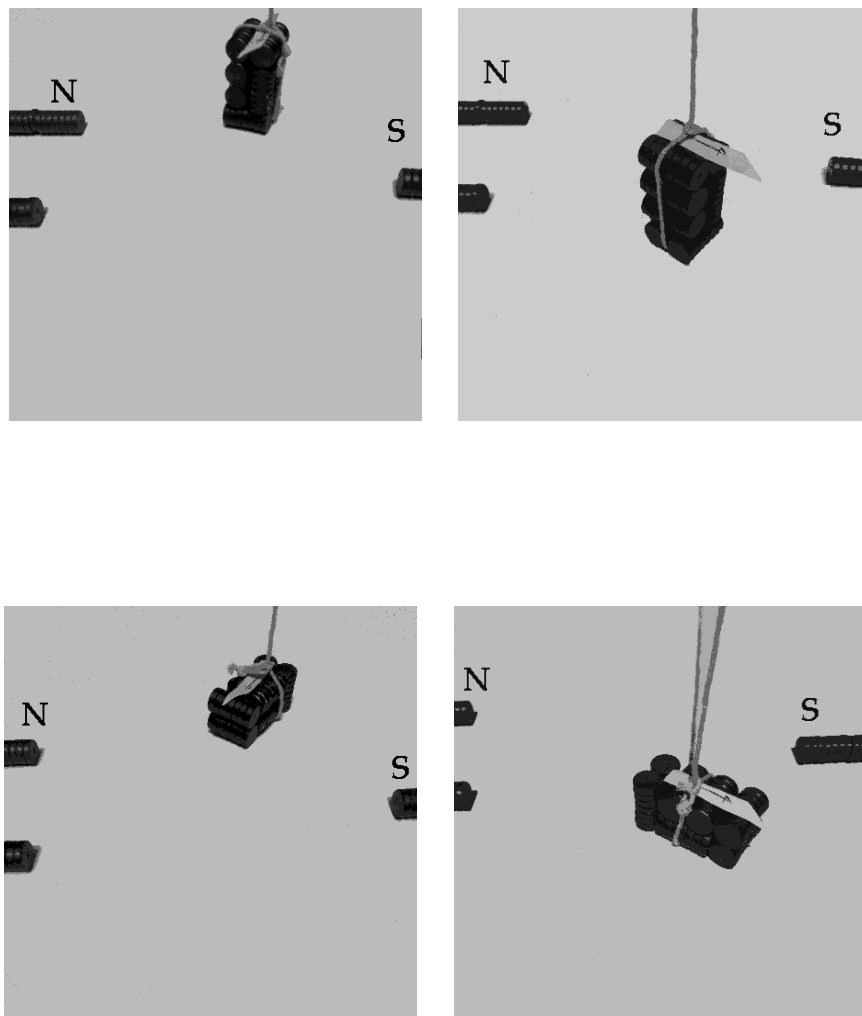

Figure 4: The rotation of the electron in the other two orthogonal axes of the electron. The electron is in the plane of the external magnets.

3 DISCUSSION AND CONCLUSION

cause a sideward direction change if the assembly were not constricted by the string tension. The string tension is an analogy to the force on the hods by the plenum to rotate back to the original orientation. As the assembly on the lower side of the external field, the rotation is in the counterclockwise direction.

3 Discussion and Conclusion

The STOE proposal is that the hod has a magnetic field rather than a rotating electric field. Other quantum mechanics bizarre features explained by the STOE are the wave-particle duality, diffraction, interference, entanglement, photon (particle) polarization, inertia, derivation of the Equivalence Principle, and photons and neutrino have the greatest speed of particles (speed of light). The STOE also explained many cosmological mysteries.

The next step in the progression of examining bizarre quantum assumptions is to model charge using the STOE proposals that the universe consists of only two constituents and the Fractal Principle. What is the characteristic of the plenum, hod, or their interaction that produces the observation of charge? Perhaps, how a particle has a positive or negative charge may be found through the electron and positron structural differences.

This is very conceptual. For a century, physics of the small has been math first, interpretation second. Math first has resulted in the bizarre QM features. Perhaps physics should turn to conceptualizing first as the Reality Principle and its corollary, the Fractal Principle, suggests.

A feature of the quantum mechanics model is the model of “spin 1/2” observation of the Stern-Gerlach experiment. The STOE model of the structure of electron using disc magnets as an analogy of hods suggests multiple North–South poles produce the “spin” observation. The electron analogy is placed in an inhomogeneous magnetic field and the change of orientation is photographed. Noting that the re-orientating always occurs implies no electron will travel straight through the magnetic field. Thus, the STOE models another quantum feature, the spin 1/2 effect.

References

- Hodge, J.C., 2015a, *Diffraction experiment and its STOE photon simulation program rejects wave models of light*, <http://intellectualarchive.com/?link=item&id=1603>
- Hodge, J.C., 2015b, *Universe according to the STOE*, <http://intellectualarchive.com/?link=item&id=1648>
- Hodge, J.C., 2016a, *Structure and spin of the neutrino, electron, and positron*, <http://intellectualarchive.com/?link=item&id=1694>

REFERENCES

Hodge, J.C., 2016b, *Hodge Experiment distinguishes between wave and particle caused diffraction patterns*, <http://intellectualarchive.com/?link=item&id=1712>

The thermal Casimir effect due to the blackbody photons

Miroslav Pardy

Department of Physical Electronics
and
Laboratory of Plasma Physics

Masaryk University
Kotlářská 2, 611 37 Brno, Czech Republic
e-mail:pamir@physics.muni.cz

July 7, 2016

Abstract

The photons within the box with the different edges generates pressure as the analogue of the Casimir zero-energy vacuum photons, or, quantum mechanical pressure of particles within such box. However, with regard to the fact that the photon gas has the temperature T , it is necessary to perform the transformation to the thermodynamical situation in the box. Then, the so called finite-temperature Casimir pressure on the wall of the thermal box is derived. The submitted approach can be easily generalized to phonon thermal bath, magnon thermal bath and so on.

1 Introduction

The Casimir effect and the Casimir-Polder force are physical forces arising from a quantized field. They are named after the Dutch physicist Hendrik Casimir who predicted it in 1948.

The Casimir effect is an interaction between disjoint neutral bodies caused by the fluctuations of the electrodynamic vacuum. It can be explained by considering the normal modes of electromagnetic fields, which

explicitly depend on the boundary (or matching) conditions on the interacting bodies surfaces. Since electromagnetic field interaction is strong for a one-atom-thick material, the Casimir effect is of interest for graphene too.

At the most basic level, the field at each point in space is a simple quantum harmonic oscillator. Excitations of the field (oscillator) correspond to the elementary particles of particle physics. However, even the vacuum has a complex structure, all calculations must be made in relation to such model of the vacuum.

The Casimir effect at finite temperature is the integral part of the finite-temperature ($T \neq 0$) QED, QFT and also quantum chromodynamics (QCD) which usually deal with the specific processes in the heat bath of photons or other particles (Donoghue et al., 1985). The heat bath can be formed by different kinds of elementary particles and so such different hot media have a different influence on the same specific physical process developing in the media. We consider here the influence of the heat bath photons on the energy shift inside of the thermal box, leading to the attraction of the capacitor plates with a separation a .

The photons at the temperature T form so called blackbody, which has the distribution law of photons derived in 1900 by Planck (1900, 1901), (Schöpf, 1978). The derivation was based on the investigation of the statistics of the system of oscillators inside of the blackbody. Later Einstein (1917) derived the Planck formula from the Bohr model of atom where electrons have the discrete energies and the energy of the emitted photons are given by the Bohr formula $\hbar\omega = E_i - E_f$, E_i, E_f are the initial and final energies of electrons.

2 The Casimir effect at zero temperature

In order to understand the Casimir effect, we follow Holstein (1992) and imagine two capacitor plates with a separation a . The field modes permitted by the boundary condition have the electrical intensity vanishing on the surface on the plates. If the normal to the surface defines the z-direction, then for the propagation in this direction wavelength varies from zero to a . If the zero point energy of the oscillators representing the quantum field is $\hbar\omega_k/2$ (Berestetskii et al., 1999), then then the total energy between the

plates is given by the formula

$$U(a) = \sum_k \frac{1}{2} \hbar \omega_k. \quad (1)$$

When the plate separation is increased, more modes are permitted so the energy is increasing function of separation a . In case that the separation a is lowered, then the energy is also lowered which means that the change of energy is force of the form:

$$F = -\frac{\partial U(a)}{\partial a}. \quad (2)$$

The force has been detected for instance by Sparnay (1958) and represents the macroscopic manifestation of the validity of quantum field theory.

The quantitative evaluation of the Casimir force is as follows. Let be wave numbers k_x, k_z in the x, y direction. Then the density of states is given by the formula

$$A \int \frac{d^2 k}{(2\pi)^2}, \quad (3)$$

where A is the area of the plates.

In the z -direction, on the other hand, the boundary conditions $\mathbf{E}(0) = \mathbf{E}(a) = 0$ requires

$$E \sim \sin(k_z z) \quad (4)$$

with

$$k_z = \frac{n\pi}{a} \quad n = 1, 2, \dots \quad (5)$$

The frequencies are

$$\omega_k = \sqrt{k_x^2 + k_y^2 + \left(\frac{n\pi}{a}\right)^2}. \quad (6)$$

The total vacuum energy of photons (with two polarizations) between plates is evidently as follows:

$$U(a) = 2 \sum_{n=1}^{\infty} A \int \frac{d^2 k}{(2\pi)^2} \frac{1}{2} \omega_k. \quad (7)$$

Defining

$$k = \sqrt{k_x^2 + k_y^2}, \quad (8)$$

we have from eq. (5)

$$kdk = \omega d\omega \quad (9)$$

and the new mathematical form of the total intermediate vacuum energy is

$$U(a) = A \sum_{n=1}^{\infty} \frac{1}{2\pi} \int_{\frac{n\pi}{a}}^{\infty} d\omega \omega^2. \quad (10)$$

Using the cutoff operation with $\exp(-\varepsilon\omega)$, we get the following formulas:

$$\begin{aligned} U(a) &= \frac{A}{2\pi} \sum_{n=1}^{\infty} \int_{\frac{n\pi}{a}}^{\infty} d\omega \omega^2 e^{-\varepsilon\omega} = \frac{A}{2\pi} \frac{d^2}{d\varepsilon^2} \sum_{n=1}^{\infty} \int_{\frac{n\pi}{a}}^{\infty} d\omega e^{-\varepsilon\omega} = \\ &= \frac{A}{2\pi} \frac{d^2}{d\varepsilon^2} \sum_{n=1}^{\infty} \frac{1}{\varepsilon} e^{-\frac{n\pi\varepsilon}{a}} = \frac{A}{2\pi} \frac{d^2}{d\varepsilon^2} \frac{1}{\varepsilon} \left(\frac{1}{1 - e^{\frac{\varepsilon\pi}{a}}} - 1 \right). \end{aligned} \quad (11)$$

After application the formula with the Bernoulli numbers B_n (Prudnikov et al., 1984)

$$\frac{1}{1 - e^{-t}} = - \sum_{n=1}^{\infty} B_n \frac{t^{n-1}}{n!}, \quad (12)$$

we get for $\varepsilon \rightarrow 0$ the final formula for the attraction of two plates immersed in the quantum vacuum (Holstein, 1992):

$$\frac{1}{A} F = - \frac{\partial}{\partial a} \frac{1}{A} U(a) = - \frac{\pi^2}{240a^4}. \quad (13)$$

Now, we can approach the calculation of the attractive force due to the photons of the blackbody sea.

3 The Casimir effect at finite temperature due to blackbody photons

The blackbody photons are supposed in the box with the edges l_1, l_2, l_3 and the situation is the analogue of the quantum mechanical particle inside such box. However with regard to the fact that the photon gas has the

temperature T , it is necessary to perform the following transformation to the thermodynamical system in the box:

$$U(a) = \sum_k \frac{1}{2} \hbar \omega_k \rightarrow \sum_k \left(\frac{\omega_k^2}{\pi c^3} \right) \frac{\hbar \omega_k}{e^{\frac{\hbar \omega_k}{k_B T}} - 1} \quad (14)$$

with

$$\omega_k = \omega_{n_1, n_2, n_3} = \sqrt{\left(\frac{n_1 \pi}{l_1} \right)^2 + \left(\frac{n_2 \pi}{l_2} \right)^2 + \left(\frac{n_3 \pi}{l_3} \right)^2}. \quad (15)$$

So, the energy of photons in the photon sea is

$$U(a) = \sum_{n_1, n_2, n_3} \left(\frac{\omega_{n_1, n_2, n_3}^2}{\pi c^3} \right) \frac{\hbar \omega_{n_1, n_2, n_3}}{e^{\frac{\hbar \omega_{n_1, n_2, n_3}}{k_B T}} - 1}. \quad (16)$$

It is elementary statement that if $l_1 \rightarrow \infty, l_2 \rightarrow \infty, l_3 \rightarrow \infty$, we get the classical Planck distribution

$$\varrho(\omega) \rightarrow \left(\frac{\omega^2}{\pi c^3} \right) \frac{\hbar \omega}{e^{\frac{\hbar \omega}{k_B T}} - 1} \quad (17)$$

with (Feynman, 1972; Isihara, 1971)

$$U(blackbody) = \int_0^\infty \varrho(\omega) d\omega = \sigma T^4; \quad \sigma = \frac{\pi^2 (k_B T)^4}{15 \hbar^3 c^3}. \quad (18)$$

The force in the x-direction is

$$F_x = - \frac{\partial U(l_1, l_2, l_3)}{\partial l_1} = \sum_{n_1, n_2, n_3} \left(\frac{\hbar}{\pi c^3} \right) \left(\frac{n_1 \pi}{l_1} \right)^2 \frac{1}{l_1} \times \left[\frac{3\omega}{e^{\frac{\hbar \omega}{k_B T}} - 1} - \frac{\omega^2 e^{\frac{\hbar \omega}{k_B T}}}{\left(e^{\frac{\hbar \omega}{k_B T}} - 1 \right)^2} \frac{\hbar}{k_B T} \right]. \quad (19)$$

The force in the y-direction is

$$F_y = - \frac{\partial U(l_1, l_2, l_3)}{\partial l_2} = \sum_{n_1, n_2, n_3} \left(\frac{\hbar}{\pi c^3} \right) \left(\frac{n_2 \pi}{l_2} \right)^2 \frac{1}{l_2} \times \left[\frac{3\omega}{e^{\frac{\hbar \omega}{k_B T}} - 1} - \frac{\omega^2 e^{\frac{\hbar \omega}{k_B T}}}{\left(e^{\frac{\hbar \omega}{k_B T}} - 1 \right)^2} \frac{\hbar}{k_B T} \right] \quad (20)$$

and the force in the z-direction is

$$F_z = -\frac{\partial U(l_1, l_2, l_3)}{\partial l_3} = \sum_{n_1, n_2, n_3} \left(\frac{\hbar}{\pi c^3} \right) \left(\frac{n_3 \pi}{l_3} \right)^2 \frac{1}{l_3} \times \left[\frac{3\omega}{e^{\frac{\hbar\omega}{k_B T}} - 1} - \frac{\omega^2 e^{\frac{\hbar\omega}{k_B T}}}{\left(e^{\frac{\hbar\omega}{k_B T}} - 1 \right)^2} \frac{\hbar}{k_B T} \right]. \quad (21)$$

The specific pressure on the unit area $l_2 l_3$, $l_1 l_3$, $l_1 l_2$. is

$$p_{23} = \frac{1}{l_2 l_3} F_x = -\frac{1}{l_2 l_3} \frac{\partial U(l_1, l_2, l_3)}{\partial l_1}, \quad (22)$$

$$p_{13} = \frac{1}{l_1 l_3} F_y = -\frac{1}{l_1 l_3} \frac{\partial U(l_1, l_2, l_3)}{\partial l_2}, \quad (23)$$

$$p_{12} = \frac{1}{l_1 l_2} F_z = -\frac{1}{l_1 l_2} \frac{\partial U(l_1, l_2, l_3)}{\partial l_3}. \quad (24)$$

In case of the equal edges of the thermal bath i.e. $l_1 = l_2 = l_3 = l$, the specific pressures are equal and it means that

$$p = \frac{1}{3l^5} \sum_{n_1, n_2, n_3} \left(\frac{\hbar}{\pi c^3} \right) \left[\left(\frac{n_1 \pi}{l} \right)^2 + \left(\frac{n_2 \pi}{l} \right)^2 + \left(\frac{n_3 \pi}{l} \right)^2 \right] \times \left[\frac{3\omega}{e^{\frac{\hbar\omega}{k_B T}} - 1} - \frac{\omega^2 e^{\frac{\hbar\omega}{k_B T}}}{\left(e^{\frac{\hbar\omega}{k_B T}} - 1 \right)^2} \frac{\hbar}{k_B T} \right]. \quad (25)$$

Let us remark that the three-dimensional sums in eqs. (16), (19–22), (23–25) is not easy to calculate because they are not considered as the integral part of the standard mathematics. So, we can simplify the calculation by the so called continual limit. In other words, we perform replacing of the the sum by the ω -integral and for eq. (25) we get:

$$p = \frac{1}{3l^5} \left(\frac{\hbar}{\pi c^3} \right) \int_0^\infty d\omega \omega^2 \left[\frac{3\omega}{e^{\frac{\hbar\omega}{k_B T}} - 1} - \frac{\omega^2 e^{\frac{\hbar\omega}{k_B T}}}{\left(e^{\frac{\hbar\omega}{k_B T}} - 1 \right)^2} \frac{\hbar}{k_B T} \right]. \quad (26)$$

Now, we are prepared to evaluate the ω -integral in the last formula. Putting

$$x = \frac{\hbar\omega}{k_B T}; \quad \omega = \frac{x k_B T}{\hbar}; \quad d\omega = dx \frac{k_B T}{\hbar}; \quad C = \frac{k_B T}{\hbar}, \quad (27)$$

we get equation in the following form:

$$p = \frac{1}{3l^5} \left(\frac{\hbar}{\pi c^3} \right) \int_0^\infty dx C^5 \left[\frac{3x^3}{e^x - 1} - \frac{x^4 e^x}{(e^x - 1)^2} \right]. \quad (28)$$

According to textbook (Rumer et al., 1977)

$$\int_0^\infty dx \frac{x^n}{e^x - 1} = \Gamma(n+1) \zeta(n+1). \quad (29)$$

and (Prudnikov et al., 1984)

$$\int_0^\infty dx \frac{x^{2n} e^x}{(e^x - 1)^2} = 2^{2n-1} \pi^4 |B_{2n}|. \quad (30)$$

In case of the specification of n , we get (Rumer et al., 1977)

$$\int_0^\infty dx \frac{x^3}{e^x - 1} = \Gamma(4) \zeta(4) = 3! \left(\frac{\pi^4}{90} \right) \quad (31)$$

and (Prudnikov et al., 1984)

$$\int_0^\infty dx \frac{x^4 e^x}{(e^x - 1)^2} = 2^3 \pi^4 \left| -\frac{1}{30} \right| = 2^3 \pi^4 \frac{1}{30}, \quad (32)$$

where

$$|B_4| = \left| -\frac{1}{30} \right| = 1/30 \quad (33)$$

follows from the general formula (12).

So, the final formula for the so called Casimir effect at finite temperature is the numerical form of the formula (28). Or,

$$p = \frac{1}{3l^5} \left(\frac{\hbar}{\pi c^3} \right) \left(\frac{k_B T}{\hbar} \right)^5 \left[3 \cdot 3! \left(\frac{\pi^4}{90} \right) - 2^3 \left(\frac{\pi^4}{30} \right) \right]. \quad (34)$$

The last author formula is the original one and it was not published in the scientific physical research journals. The submitted approach can be easily generalized to phonon thermal bath, magnon thermal bath and and so on, or astrophysical thermal bath.

4 Discussion

We have seen how the thermal photons with the Planck blackbody statistics generated the Casimir effect at finite temperature. The motivation for considering such problem can be seen in quantum mechanics with the electron confined in the box with the infinite barriers at point 0 and l . Then, the energy levels of electron inside the box is (Sokolov et al. 1962)

$$E_n = \frac{\pi^2 \hbar^2 n^2}{2ml^2} \quad (35)$$

and the corresponding wave function is

$$\psi_n = \sqrt{\frac{2}{l}} \sin\left(\pi n \frac{x}{l}\right). \quad (36)$$

The quantum pressure caused by the quantum mechanical motion of particle is obtained by the same operation as in the Casimir effect. Or,

$$F = -\frac{\partial E_n}{\partial l} = \frac{\pi^2 \hbar^2 n^2}{ml^3}. \quad (37)$$

In case that the thermal box is three dimensional, we get (Sokolov et al., 1962)

$$E_{n_1, n_2, n_3} = \frac{\pi^2 \hbar^2}{2m} \left[\left(\frac{n_1}{l_1}\right)^2 + \left(\frac{n_2}{l_2}\right)^2 + \left(\frac{n_3}{l_3}\right)^2 \right] \quad (38)$$

and the corresponding wave function is

$$\psi_{n_1, n_2, n_3} = \sqrt{\frac{8}{l_1 l_2 l_3}} \sin\left(\pi n_1 \frac{x}{l_1}\right) \sin\left(\pi n_2 \frac{x}{l_2}\right) \sin\left(\pi n_3 \frac{x}{l_3}\right). \quad (39)$$

The corresponding pressures are

$$p_{23} = -\frac{1}{l_2 l_3} \frac{\partial E_{n_1, n_2, n_3}}{\partial l_1} \quad (40)$$

$$p_{13} = -\frac{1}{l_1 l_3} \frac{\partial E_{n_1, n_2, n_3}}{\partial l_2} \quad (41)$$

$$p_{12} = -\frac{1}{l_1 l_2} \frac{\partial E_{n_1, n_2, n_3}}{\partial l_3}. \quad (42)$$

Let us only remark that the quantum pressure derived here is the perfect proof that the wave function in quantum mechanics is physical reality independent on the human mind, and not only mathematical object. The wave function is in such a way the objective form of matter, where matter is continuum which forms Universe.

The article is the continuation of the previous and related problems in the finite-temperature physics published by author (Pardy, 1989a; *ibid.*, 1989b; *ibid.*, 1994; *ibid.*, 2013a; *ibid.*, 2013b).

Information on the systematic examination of the finite temperature effects in quantum electrodynamics (QED) at one-loop order was given by Donoghue, Holstein and Robinett (1985). They have treated the calculation of mass, charge, wave function renormalization and so on, and demonstrated the running of the coupling constant at finite temperature and discussed the normalized vertex function and the energy momentum tensor.

Serge Haroche (2012) and his research group in the Paris microwave laboratory used a small cavity between two mirrors about three centimeter apart. During the long life-time of photons many quantum experiments were performed with the Rydberg atoms. We consider here the gas of photons (at temperature T) as the preamble for new experiments for the determination of the Casimir energy pressure of photon gas. It is not excluded, that the experiments performed by the well-educated physical experts will be the Nobelian ones.

References

- Berestetskii, V. B., Lifshitz, E. M. and Pitaevskii, L. P., Quantum electrodynamics, (Butterworth-Heinemann, Oxford, 1999).
- Donoghue, J. F., Holstein, B. R. and Robinett, R. W. (1985). Quantum electrodynamics at finite temperature, *Ann. Phys. (NY)*, **164**, No. 2, 233.
- Einstein, A. (1917). Zur Quantentheorie der Strahlung, *Physikalische Zeitschrift*, **18**, 121.
- Feynman, R. P. Statistical mechanics, (W. A. Benjamin, Inc., Reading, Massachusetts, 1972).

- Haroche S. (2012). The secrets of my prizewinning research, *Nature*, **490**, 311.
- Holstein, B. R. Topics in advanced quantum mechanics, (Addison-Wesley Publishing Company, Redwood City, CA, USA, 1992).
- Isihara, A. Statistical mechanics, (Academic Press, New York, London, 1971).
- Pardy, M. (1989a). Finite-temperature Čerenkov radiation, *Phys. Lett. A*, **134**, No. 6, 357.
- Pardy, M. (1989b). Finite-temperature gravitational Čerenkov radiation, *International Journal of Theor. Physics*, **34**, No. 6, 951.
- Pardy, M. (1994). The two-body potential at finite temperature, CERN.TH.7397/94.
- Pardy, M. (2013a). Velocity of sound in the relic photon sea, arXiv: General Physics (physics.gen-ph)/1303.3201.
- Pardy, M. (2013b). Velocity of sound in the blackbody photon gas, *Results in Physics*, **3**, 70.
- Planck, M. (1900). Zur Theorie des Gesetzes der Energieverteilung im Normalspektrum, *Verhandlungen deutsch phys. Ges.* **2**, 237.; *ibid*: (1901). *Ann. Phys.* **4**, 553.
- Prudnikov, A. P., Brychkov, Yu. A. and Marichev, O. I., *Integrals and Series, Elementary functions*, (Moscow, Nauka, 1984). (In Russian).
- Rumer, Yu. B. and Rytvkin, M. Sch. *Thermodynamics, statistical Physics and kinetics*, (Nauka, Moscow, 1977). (in Russian).
- Schöpf, H-G. *Theorie der Wärmestrahlung in historisch-kritischer Darstellung*, (Academie/Verlag, Berlin, 1978).
- Sokolov, A. A., Loskutov, Yu. M. and Ternov, I. M., *Quantum mechanics*, (State Pedagogical Edition, Moscow, 1962). (in Russian).
- Sparnay, M. J. (1958). Measurement of attractive forces between flat plates, *Physica*, **24**, 751.

Involvement of Volunteers in the System of Social Services for the Disabled Children and Youth

Ruslan Zhylenko

*Candidate of Historical Sciences, Assistant Professor of the Department of Sociology and Social Work,
Uzhhorod National University, Ukraine*

Abstract

The purpose of this article is to analyze the organizational stages of volunteers' involvement in the process of social work with disabled children and youth. The study is based on the experience and outcomes of the buddy system introduction in Ukraine. Thorough organizational work with volunteers, which included needs assessment, planning, involvement and selection, definition of responsibilities, training, encouragement, and evaluation, has secured successful implementation of this innovative approach in the field of social work with disabled children and youth in Ukraine. A combination of the buddy system and consistent involvement of volunteers has created a case of extremely efficient and sustainable service for the target group which can be easily replicated in social work with other types of clients.

Keywords: buddy system, volunteers, disabled children and youth.

In general terms the buddy system is about «a cooperative practice of pairing two or more people together for mutual assistance or safety» [1]. The ever first application of the buddy system in social work is related to systematic training of volunteers and matching them with HIV positive people in the USA [2]. Over the years this technic had proven its effectiveness and was borrowed by business, education, and even army.

The main reason for rapid spreading of the buddy system abroad and to other types of clients is that «regardless of professional efforts of social workers, quite often the vulnerable groups of people remain insolated from society» [3]. The buddy system «is mainly designed to overcome social isolation and is an attempt to draw the representatives of the vulnerable groups out of their usual limited circle.» [3]. It is worth to mention that a cost efficiency of this technique is mainly based on volunteerism. Experience shows that the organizations working with the buddies are able to operate with the limited budget and personnel which often does not exceed two persons. Finally, the buddy system is quite flexible. It fits to different types of clients and can be implemented by different institutions.

In spite of peculiarities, related to distinctions between different types of clients, the buddy system has unique set of values and principles. It is based on the buddy pairs which are matched according to certain rules. In our view, two aspects are the most important in this

respect. Firstly, the mutual interests and joint hobbies of the buddies are the ground for successful and extended relations of the pairs. At first glance these relations are nothing more than joint fun and pleasant time spending for buddies, for example: visiting cinema, doing shopping, playing computer games or just going out. Meanwhile this visible part of the system rests on a hard work of the organizations which involve and select volunteers, match the pairs, and plan the activities. Secondly, the buddy is always a volunteer who never tries, on one hand, to substitute a friend and, on the other hand, to replace a professional social worker. It can be reached by thorough selection of volunteers, evaluation of their motivation and their compatibility to particular tasks, their special training, and clear definition of the timeframe for the buddies' meetings. In other words, everyday hard organizational work underlies apparent ease of the buddy system.

The following analyses of the organizational stages of the buddy system is based on example of The Buddy Project – It Takes Two which became one of the first attempts of organized involvement of volunteers in social work with disabled children in Ukraine. The project has been implemented during 2011-2012 by Carpathian Foundation Ukraine with financial assistance of Skanfonds (the Netherlands). It is worth to mention that Skanfonds has an experience of successful buddy project implementation in the field of social work with elderly people in the Netherlands. In Ukrainian case ten non-governmental organizations from the west of the country received funds and training to introduce the buddy system in social work with disabled children and youth. The system has been used both for disabled children living at home and those staying in the institutions. The buddy couples have been matched by the organizations specializing in social services for disabled children and youth and those working for several target groups. The project partners were very different in respect to their experience, vision, ideology, human resources, and organizational capacity. In average each organization has matched twenty buddy pairs.

As it was mentioned above, involvement of volunteers in the process of social work with different types of clients is one of the most crucial for the buddy system. It consists of the following consequent organizational stages: needs assessment, program planning, definition of responsibilities, engagement, interviewing and selection of volunteers, training, acknowledgement, and program evaluation.

The first organizational stage of The Buddy Project included consistent study of the clients' needs, clear definition both of the objectives and the approaches to meet them, development of quality control and assessment system. In respect to the volunteers, the basic requirements on their numbers, personal skills and qualities, as well as, possible functional responsibilities have been clearly defined at this stage of the project.

Successful project implementation highly depended on required set of knowledge and skills of volunteers, their personal qualities and needs for additional training. Direct responsibilities have been formalized in the agreements signed by volunteers and organizations working with disabled children [4].

In general terms, anybody who is able to feel the needs of other people and has a motivation to help can be a volunteer. However it is quite obvious that people having personal or professional experience with the clients can feel and understand their needs much better. Quite often the volunteers in the field of social work with disabled children are the relatives of handicapped kids or the students studying social work, pedagogics, and medicine. Thereby, project's promotion campaign has been targeting representatives of these potential groups of volunteers.

Engagement of volunteers has been closely related to the process of their selection. The main focus was at the mutual compatibility of a volunteer and an organization. There were considered whether a volunteer fitted an organization and whether an organization suited a volunteer [5]. The motivations, knowledge, skills, and personal qualities of the volunteers have been taken into account at this stage. The interviews, observations, questionnaires, testing, and gathering of additional information were the main tools in the process of selection of the volunteers. As it was mentioned above, the relationships between a volunteer and an organization have been formalized in the agreement.

In order to increase the project's effectiveness several trainings for volunteers have been planned in each participating organization. Since planned activities anticipated direct contacts between the volunteers and disabled children, the trainings aimed at development of knowledge about children's special needs. Identification of their topics, intensity, and frequency highly depended on volunteers' background and their previous experience with the clients. Usually the trainings comprised motivation of volunteers, communication practices,

introduction of the target group and its special needs, and direct acquaintance with disabled children and youth.

In our view, engagement of volunteers is rather impossible without public recognition and appropriate acknowledgment of their activity. Within The Buddy Project an encouragement has been based on motivational orientations of the volunteers, in particular: achievements, recognition, and power. Besides this, the organizations which involved students have initiated introduction of volunteer internships in respective educational institutions. This initiative became an additional stimulus for the students. They have gotten an opportunity to meet personal needs and to improve their academic records [6].

An evaluation of volunteer program took place at all stages of project implementation and had been based on analyses of the feedbacks of volunteers, their buddies, and the parents of disabled children and young people. Quite often the evaluation process led to adjustments in volunteer program. For example, environment assessment and study of the living conditions of children in the boarding schools resulted with introduction of the group activities (several buddy pairs had joint activities) which had not been initially planned. An extensive case-study research has finalized the project. The study provided detailed information about the project's impact on the target group, parents of disabled children and youth, and volunteers. Within the research a special attention has been paid to the issues of institutional sustainability, capacity building, and personnel development of participating organizations as well as to assessment of the project's influence on the local communities.

Involvement of volunteers in provision of social services is relatively common in Ukraine and worldwide. They participate in the work with the different types of clients, such as children, elderly, disabled etc. Nevertheless lack of special knowledge, poor training programs, and low organizational capacity causes essential problems, in particular: weak sustainability of volunteers' activity, turnover, burn-out, and loss of motivation. In our view, introduction of planned organizational work with the volunteers is the only way to cope with these obstacles. The example of successful implementation of The Buddy Project in Ukraine clearly demonstrates this.

References

1. Buddy System. Audio English.org. [Online]. Available: [/www.audioenglish.net/dictionary/buddy_system.htm](http://www.audioenglish.net/dictionary/buddy_system.htm) [Accessed 10 July 2016].
2. Mass, L. (2011) Pioneers who Began as Volunteers in the AIDS Epidemic by Larry Mass, MD. GMHC. [Online]. Available: www.gmhc.org/news-and-events/press-releases/pioneers-who-began-as-volunteers-in-the-aids-epidemic-by-larry-mass-md [Accessed 11 July 2016].
3. Become a buddy. A project which helps disabled children to find the buddies. Charity Herald. 2012, 2, 13.
4. Ilchenko, N. (2012) Methodic textbook. Buddy system: theory and practice (p.45). Uzhhorod.
5. Ibid, p.67.
6. Zhylenko, R. (2012) Buddy projects: It Takes Two. Sustaining buddy projects in Ukraine. Case study (p.20). Uzhhorod.

Formation of Social Capacity of Internet Communities

Dmytro Afanasiev

*Lecturer of Sociology and Social Work Department,
Uzhhorod National University, Ukraine*

Abstract

The author of the article has analyzed the contemporary approaches to understanding the content of the category of «social capacity of communities». The author has emphasized that online communities are based on «tertiary relationships». The author has focused much attention on the analysis of scientific sources that consider social capacity as a characteristic of social interaction of participants of online communities. The social capacity of communities is represented as characteristic of growth and aggregate qualities and abilities that contribute to the effective social interaction of participants. The research shows that the formation of social capacity takes place in conditions of three basic resources: trust, social interaction and information-communicative competences.

Keywords: social capacity, online community, trust, social interaction, information-communicative competences.

Theories of social structures give us an idea of what any social formation is not sustainable and resilient to, of internal and external influences on it. In the 20th century the invention of the Internet made a noticeable impact on communities transformation. Communities are increasingly acquiring special organizational forms – the network.

Spanish expert on the sociology of information society M.Castells describes the network as an open structure that can expand indefinitely, combining new units as long as they share some codes of communication (e.g., value or purpose of the activity) [1].

F.Tönnies' concept of two-type community distribution (Gemeinschaft and Gesellschaft community) has dominated for a long time in sociology. After the shift from primary relationship (personified by families and communities) to secondary relationship (personified by associations), now it seems to have created a new dominant structure, based on so-called «tertiary relationships» or in B.Wellman' terminology «personalized communities», which are the embodiment of egocentric networks involving the privatization of sociality [2].

This individualized relationship with society is a specific form of social but not a psychological attribute. Primarily, this form of social is based on individualized relationship between capital and labour, between workers and labour process within the enterprise network.

Specific form of social is generated by patriarchy crisis and subsequent collapse of the traditional nuclear family that existed from the late 19th century. Individualized ties with society supported (but not made) new models of urbanization because the suburbs and suburban settlements sprawled in all directions, and breaking the link between the function and meaning in the districts of the city, promote individualization and disintegration of the spatial life context. New social order was maintained by the crisis of political legitimacy, because the increased distance between citizens and the state had affected the mechanisms of representation, promoting the individualism withdrawal from the public sphere. The new model of social in our society is characterized by the network individualism.

Social capacity is the aggregate of voluntary relationships between individuals, groups and/or organizations that create the ability to act positively for the sake of mutual benefit and a larger common purpose. It features trust, co-operative behaviour, inclusiveness and openness, and is driven by the sense of equity and justice [3].

The analysis of scientific sources and social practice shows that social capacity of communities are characterised by the growth and aggregate qualities and abilities that contribute to effective social interaction of participants. The starting unit, the bearer of social capacity, is the community participant that has a number of certain qualities, partly inherent in his/her personality, but largely formed as a result of interaction with various public institutions and phenomena (population strata, classes, etc.). In this context, the social capacity of community expresses the existence form and the level of the output unit of analysis.

Social capacity is a category that characterizes unrealized social opportunities and social resources. Implementing social capacity causes certain effects and various kinds of changes, not only social, but also economic, political, cultural and others.

Community as a social system is a kind of collective form of joint ventures, complex mechanism, whose task is to reach the goal, to mobilize resources. Obviously, online community puts its task of finding ways and methods of effective use of scarce (rare) resources under uncertainty. Internet users are most numerous strata of creative class society, who by their mass largely determine the cultural, social and economic level of development. Internet users due to their life quality and social position belong to the majority, both as

producers and consumers of relevant information. Flexibility and adaptability allows to react sensitively to any changes.

Thus, the social capacity of communities is a combination of resources that has additional advantages through the synergy effect. In this regard, increasing social capacity does not lie in the plane simply increasing intensification and deep structural component of complementarity, the possibility of better use of each component to improve social management.

Matrix system factors can provide social capacity as a system in multidimensional space depending on various parameters. Social capacity as a meta-system includes three parts: natural, cultural-historical and social. In the context of the current study the social unit and social capacity factors include the following factors: social security of communities; social focus, cultural and economic development; priorities of social management of communities; overall quality of life; the degree of infrastructure development; relationship of solidarity in communities.

Accumulation, implementation and reproduction of social capacity in modern societies depend on the network configuration of relations between actors of their objectives, level of mutual trust, features of self-behaviour strategies, information and communication skills. However, the formation of social capacity in society can not be completely reduced to the activities of social actors. Organizational infrastructure of the network community has played an important role in this process creating the conditions for the effective communication and building of trusting relationship.

Community capacity is a necessary and sufficient condition for a community to form, continue to grow, and sustain itself in order to achieve its common goals. Community capacity is a comprehensive construct to be understood in multiple dimensions.

Community capacity has been treated as a single-dimension construct in the Internet research area, particularly regarding the sense of community and social networks. Community capacity is mostly focused on the motivation of online community participation, usage patterns, user satisfaction. Scientists have made attempts to investigate social and cultural implications of the blog phenomenon, but have not explained the dynamics in blog community development. Anecdotal cases of Internet community activism have been reported in the news media about political supporters, apartment complex residents, and

consumers. However, no links have been made between such instances of community activity and community capacity [4].

The formation of social capacity occurs in the availability of three basic resources: trust, social interaction and information-communicative competence.

Trust is a basic resource that is particularly important in conditions of physical distance and anonymity of participants in the Internet communities. Trust is the integrator, which forms the social complexity of the Internet community. Resource of trust display past experience in social interactions, recreating tradition, structure and rules of relationship. Trust is the manifestation of faith compliance and implementation of the principle of equivalence sacralization consciousness. In addition, trust can be defined as instrument for adaptation to the functioning of the Internet community through intragroup and intergroup consolidation; symbolic credit, which is a prerequisite for the empowerment of social interaction.

Social interaction as part of social capacity is the activity of members of communities based on the technical possibilities of the Internet, and is based on the voluntary inclusion of a social structure. Interaction between Internet users has its own specifics. To indicate this interaction scientists use a special term – Internet communication. Internet communication is an interactive phenomenon of interpersonal interaction that is mediated by the technological possibilities of communication outside the constraints of physical space.

Social interaction in the Internet involves full or partial integration of an individual in the process of communication. Each individual has a certain quantity of information and communication competencies, which affects the amount of Internet communication. There are two ways of structuring information-communicative competence of an individual – wide and narrow. Wide or complex method involves the use of all elements of social interaction that are relevant to the determination of the merits of information-communication competence. These elements operate as a part of habilitation, resource-cognitive operational units of characteristics of communicative personality. A narrow approach or operational characteristics focuses only on operational unit – unit of skills.

Both approaches to the structure of information-communicative competence of an individual have practical usage – to assess the information-communicative competence of participant, moderator or administrator of the Internet communities. However, due to simple

analyses researchers often use operational approach. An integrated approach can help in particularly difficult communicative situations – to elaborate behaviour rules of social networks, blogs, forums, etc.; to select the key communicator; to solve particularly demanding applications; to apply rewards or sanctions during online interactions etc.

References

1. Castells M. The Internet Galaxy: Reflections on the Internet, Business, and Society. – NY, USA: Oxford University Press, 2001.
2. Wellman B., Garton L., Haythornthwaite C. Studying Online Social Networks // Journal of computer mediated communication. – 1997. – Vol.3. – №1. – URL: <http://jcmc.indiana.edu/vol3/issue1/garton.html>.
3. Smith S.S., Kulynych J. It may be social but why is it capital? The social construction of social capital and the politics of language // Politics & Society. – 2002. – 30(1). – PP.149-186.
4. Goggin G, McLelland M. Internationalizing Internet Studies: Beyond Anglophone Paradigms. Routledge. – NY, USA: New York, 2009. – 342 p.

Practice as the Basis for Training of Masters of Social Work in Ukraine

Olena Bartosh

*Candidate of Pedagogical Sciences, Assistant Professor of the Department of Sociology and Social Work, Head of Foreign Language Department
Uzhhorod National University, Ukraine*

Abstract

The author has analysed the possibilities of praxeological approach implementation in the training of social work masters. Praxeological approach is the methodological concept that allows us effectively determine the nature of the action as the main element of the system and identify professional and pedagogical skills to be formed in future social workers. Two key types of practice of social work masters in Ukraine are scientific-research practice and scientific-pedagogical practice. The aim of scientific-research practice is to provide students with an understanding of the role and importance of research in decision-making in their future careers; to form skills of organization and conducting the research; to promote the development of creative thinking in the course of research conduct. The aim of scientific-pedagogical practice is: to consolidate theoretical knowledge of students in the sphere of educational activities; to acquire practical skills in conditions of higher education; to carry out the training for the profession of a lecturer, curator, tutor; to teach to analyze and solve practical situation of professional activity; to equip with complex necessary skills.

Keywords: future social worker, master, professional training, praxeological approach.

The issue of formation of praxeological skills of future social workers, their practical professional training in higher educational establishments is very topical, multifaceted and requires newer scientific developments and research. The term «praxeology» comes from the Greek word «praxis» meaning action, practice and literally means «knowledge of the action». Today praxeology primarily acts as a systemic knowledge of the general principles and methods of rational, purposeful, successful action [1].

The following scientists have devoted their research to praxeology issues: V.Andruschenko, O.Veretyuk, L.Hubersky, V.Kremen, V.Hramov etc.

The purpose of the article is to consider the characteristics of practical training of social work masters on the basis of praxeological approach.

Among the effective forms of work on the formation of praxeological skills are:

- lectures (having the problematic, presentation and/or research character, interdisciplinary approach);
- practicals and workshops (training in teams; discussion; role-playing; simulation-gaming method; simulation training; project method; game design; mastering of professional vocabulary; learning from own experience; analysis of professional activity of other

specialists; construction and analysis of situations, situations-assessments, situations-illustrations, situations-warnings); – laboratory studies (research conducting);

- individual classes;
- independent observation;
- computer diagnostics;
- practice, etc. [2].

Practical training is a compulsory component of educational and professional programs to obtain qualification aimed to develop the students' skills and abilities. It is the component, the subsystem of professional training. Practical training, which is a basic value orientation of a specialist, includes a set of interrelated directives on relation to oneself, to colleagues, employers, and the interaction organization. It is a crucial characteristic of meaningful professional orientation of an individual – future specialist. The implementation of practical training is seen as a tool to students in resolving personal and important issues and problems. It aims at the development of personal settings, allowing each student to become the subject of a specific professional activity, personal development and the ability to match own requirements with psychological demands of a profession [3].

The aim of practical training of future social workers is to form their professional skills and personal qualities of a specialist, to master the most important types of professional activity. In terms of university education, practical training of future social workers is provided primarily through their involvement in volunteer activities and through different types of practices.

Practice of Social Work Master is an integral component of programs for professional training and foresees the students improvement of professional skills acquired in the theoretical study. The practice is based on the content of professional activity Social Work Masters, which enlists the implementation of practical tasks on social services provision, including the implementation of management functions in institutions of social services provision to population, as well as: (1) conduct of scientific research in social work field and related science (psychology, education, sociology, social medicine, etc.); (2) teaching courses on the theory and practice of social work [4].

The formation of practical skills in implementation of scientific research is realized in the process of *scientific-research practice*, where students acquire skills and practical

approaches to data collection, analysis and processing of empirical data. The theoretical basis for research are the curriculum disciplines «the Research Seminar», «Social Planning and Prognostication» and others. The aim of scientific-research practice is to provide students with an understanding of the role and importance of research in decision-making in their future careers; to form skills of organization and conducting the research; to promote the development of creative thinking in the course of research conduct.

Research, carried out in social work, usually focuses on the study of certain practical issues with further development of constructive proposals for their solutions. Often research in social work is based on a combination of theoretical study of the problem and performing of practical work of innovative character. Thus, a social worker who acts as a researcher and analyst, introduces a new model of work and scientifically proves its effectiveness, or explores the problem situation, provides recommendations to improve the existing forms and methods of work. Using scientific methods enables social workers not only to explain the nature and effectiveness of the action, but also to identify the problems encountered in the process of decision making. Taking this into account, the formation of competence of the future social workers in the defined direction is one of main goals of scientific-research training. This very professional competence is to be performed by a graduate student of Master Degree while passing this type of practice.

The tasks of this type practice are: (1) deepening and consolidation of theoretical knowledge of the cycle of professionally oriented disciplines, involvement of students in direct practice, the formation of aspirations for the implementation of research activities; (2) accumulation of practical experience on mastering of techniques of research conducting; (3) the formation and improvement of professional skills and the implementation of research activities in various areas of social work; (4) research conducting, data processing and presentation of results of research using modern software; (5) storage and processing of concrete material for the preparing of master thesis.

In the process of *scientific-pedagogical practice* students-masters acquire specific methodological skills for teaching classes in the system of degree professional education, particularly in such institutions as college or university with taking into account the specificity of professional training. Theoretical training for teaching is taught with the help of courses: «Psychology and Pedagogy of High School», «Higher Education in Ukraine and the Bologna

Process», «Teaching the Theory and Practice of Social Work in Ukraine and Abroad». Scientific-research practice and scientific-pedagogical practice of masters is held out of the learning process and it is an independent work of a student in social institutions and agencies, higher educational institutions, which train future social workers.

The aim of scientific-pedagogical practice is: to consolidate theoretical knowledge of students in the sphere of educational activities; to acquire practical skills in conditions of higher education; to carry out the training for the profession of a lecturer, curator, tutor; to teach to analyze and solve practical situation of professional activity; to equip with complex necessary skills. During this type of practice opportunities are established for the professional development of required (managerial, lecturing and teaching, communication, gnostic, perceptual, suggestive, creative) abilities of an individual, for the enriching of the creative potential of a future lecturer.

The tasks of this type practice are: (1) to teach students to apply in practice theoretical knowledge obtained during training in magistracy of higher education; (2) to teach to work with groups of students, creating favorable conditions for the targeted educational process; (3) to prepare future masters for lecturing of different types of classes with using the methods, techniques and training methods to activate the cognitive students activity; (4) to train future masters to perform pedagogic guidance of a student group, to stimulate cognitive activity of students; (5) to form in students the ability to implement the task on educating the students in the educational process.

Thus, practice of social work masters includes: deepening of theoretical knowledge on the future profession; development of skills of independent practice; developing creative, scientific-research approach to the profession; consolidation of students theoretical knowledge in the field of scientific and educational activities, as well as practical skills.

Assessment of both types of practice is provided through the involvement in the work of all stakeholders: teachers, teachers of practice from social agencies, students, independent experts from other universities.

Conclusions. Praxeological approach is the methodological concept that enables us with the main principles of perfect, productive activity to determine the nature of the action as the main element of the action and to determine the system of professional and educational skills to be formed in future social workers and serve as a component of readiness for their

professional activity. Optimum process of professional development of future social workers at universities is largely ensured by the educational use of practical training component (volunteering, different types of practices).

References

1. Sadova T. Praxeology Principles of Professional–Pedagogical Training of Future Teachers to the Cognitive Activity of Children / T.Sadova // Bulletin of Glukhiv National Pedagogical University named after O.Dovzhenko. Series: Pedagogical Sciences. – 2010. – Issue 16. – P.23.
2. Gordienko N. Some Aspects of Training of Future Teachers in Terms of University Education / N.Hordiyenko // Scientific notes of NSU named after M.Hoholya. Series: Psycho-pedagogical Science. – 2012. – Issue 3. – P.101-104.
3. Vasylyna M. Current Issues on Practical Training of High School Students of Ukraine / M.Vasylyna, B.Mayboroda // Problems of a Modern Teacher. – 2010. – Issue 2. – P.235-239.
4. Povidaychyk O. Organization of Practical Training of Social Work Masters / O.Povidaychyk, K.Borsch // Scientific Bulletin of Uzhgorod University. Series: Pedagogy. Social work. – 2013. – Issue 28. – P.123-125.

Some Aspects of Preparing the Students to Research Work

Oksana Povidaychyk

Candidate of Pedagogical Sciences, Assistant Professor of the Department of Sociology and Social Work, Uzhhorod National University, Ukraine

Abstract

In this article the features of students' training for research work are examined. In particular, there is highlighted the issue of the implementation of various forms of educational process. The traditional forms of studying are determined: theoretical (lectures, seminars, consultations) and practical (laboratory and practical lessons, course works, diploma thesis, internship). To the specially organized forms of training we include: student scientific society, academic workshops, scientific competitions, scientific and practical student conferences, competitions for the best student scientific work. Particular attention is paid to the independent work of students, as it forms the skills of independence and responsibility for the results of the research.

Keywords: professional training of students, research work, forms of educational process, lecture, individual work.

The problem of students' training to research work is multifaceted, especially in the institutions of higher education. Its importance in the process of studying has been reflected in home literature (A.Antonov, Y.Gritsay, A.Dubasenyuk, I.Ivanova, S.Tutarysheva, D.Chernilevsky) and in foreign scientific opinion (J.Ben-Devid, J.Elliott, L.Elton, B.Moon, N.Neumann). Most of the researchers noted the need to improve educational training programmes of various professional fields is based on educational and research needs of students, which are reflected primarily in the curriculum, forms and methods of work.

Let's consider in details the problem of applying the organizational forms of training of future professionals to scientific and research work. They are divided into traditional and specially arranged forms. The form of organization of educational process is the outward expression of a coherent activity of teacher and students that is carried out in the prescribed manner and a certain mode. Forms of education regulate students' activity in cognitive work and administration of it by a teacher [1, p.468].

Two forms among the traditional forms of studying are distinguished: theoretical and practical.

To theoretical forms we include: lectures, seminars, consultations; to the practical forms we include: laboratories and workshops, course works and degree projects, internship and others. Research activity also provides students work outside the classroom and includes organized extracurricular classes (special organizational form of research work) that are associated with the educational process, but with some specificity and own logic [2].

To special organizational forms of research work we include: student scientific society, scientific seminar, thematic competitions, scientific and practical student conferences, competition for the best student research work etc.

The above mentioned forms of research work assume independent choice of the theme of study; provide the link between academic disciplines and scientific work; provide creative features of training lessons; allow to take into account individual inclinations and scientific interests of students. But effective implementation of these activities require from teachers prior theoretical and practical preparation of traditional forms of education, which must meet the content and nature of the research tasks that must be solved.

The leading form of training is lecture, where educational process starts with the introduction of educational material of specific discipline and acquirement of different activities. In the process of the preparation of students to research work different types of lectures are used:

- introductory – familiarization of students with the basic provisions of a particular science, discipline or features of future activities;
- motivational – aimed at raising of students' motivation and interest in the future professional activity, in the circle of the studied problems;
- preparatory – helps students to move to more complex thought processes;
- integrating – is a specific scientific field as a logical integrity and provides gradual movement towards further theoretical analysis of information;
- constituent – orient students to the ways, methods and sources of getting information, to individual cognitive activity [3].

To generate motivation to research activities it is appropriate to apply introductory and motivational lectures, for the development of research knowledge and skills there is need for integrating the preoperational lectures, for preparation to individual performance of research work it is used integrating and constituent types of classes.

Active forms of lectures are the special category of lectures and include:

1. Problematic lecture – is the modeled contradiction of real life, professional reality or scientific field through their expression in the theoretical concepts. It promotes a better understanding of the nature of the profession, understanding relations between theory and practice, enhance the cognitive activity of students;

2. Lecture-provocation – is characterized by the presence in the proposed information so-called «planned errors» that students should reveal; at the same time students find out how to analyze and evaluate information quickly.
3. Lecture-press conference – its content is determined by the range of students' issues and suggests the involvement of teachers and professionals. This type of lecture allows to activate students' attention and to use the potential of professionals of different spheres [4].

Consolidation, knowledge control and practical training are carried out during seminars and workshops. Seminars are intended to deepening of students' knowledge and discussing the ways of their implementation in practice. Formation of professional abilities and skills takes place at workshops.

Seminars and workshops of problematic nature can be conducted in the following forms:

- conference – characterised by the following: the students' performance is distributed among participants in advance; individual scientific work; in the process of presentations discussing students receive more thorough and comprehensive understanding of the studied range of objects and phenomena than during the traditional presentation of program material;
- debate on specific issues or topics related to the particular professional problems – during this form of training value judgments are formed, the own view on certain issues is created, argumentativeness and evidence of thinking is developed;
- defence of essays – the result of individual research work of students;
- workshops with the usage of active training methods, including «brainstorming», method of particular situations with others students to formulate a problem on their own and try to solve it;
- business game – also the active method of training, may include research, training, and education; at the same time the motivational influence on students is carried and a complete professional consciousness is formed [5].

Beside problematic principle, as the defining principle of work at seminars and workshops there should be followed the principle of modeling of scientific research that involves the implementation of components of research activities into the educational

process. The implementation of this principle implies: selection of modern, actual and scientific content of education; implementation of individual tasks that allow students to feel personal responsibility for its realization; clarifying the methodological essence of problems as the models of scientific research; exchange of information received by the students individually.

Separately, let's focus on the individual work of students, which can be carried out both in the classroom and in extracurricular time. The individual work of students plays the leading role during the formation of readiness to research activities. The educational value of individual work is in the fact that it creates students' independence as a personal quality. Individual work is based on personal mental activities implemented on their own initiative, without help (except for advice) and without external motivation [6]. It determines the consciousness of studying, promotes the exploration of abilities of analysis, structuring of information, searching, classification, formulating and argumentation of their own conclusions.

Individual activity of students provides the work with informational sources and it is intended to percept, comprehend, consolidate and reproduce the knowledge or execute the creative and research tasks [7]. The forms of individual scientific and research work are the following: preparation of essays and reports, writing course works, bachelor and master thesis, reports at conferences and at meetings of student scientific society, fulfillment of personal research tasks and so on.

The effectiveness of individual research activity of students is determined by the following conditions: the creative nature of the work; students' stimulation of the cognitive interests and needs for individual work by setting meaningful, relevant, scientific and professional issues; taking into account the individual interests and abilities of students; personification of tasks; organization of effective consultations from teachers and etc.

Thus, in the process of the preparation of future professionals to research work of special importance is the usage of various forms of education. During the implementation of traditional and specially organized forms of training students receive a thorough and comprehensive understanding of the studied phenomena and processes. At the same time the motivational impact on future professionals is carried out, their own opinion on certain issues is created; argumentativeness and evidence of thinking are developed.

References

1. Pedagogical vocabulary / Ed. by M.D.Yarmachenko. – K.: Pedagogichna Dumka, 2001. – 516 p.
2. Tutarischeva S.M. Formation of the readiness of future experts in the research activity of the professional sphere: diss. of cand. of pedag. sciences. – 13.00.08: Theory and methodology of professional education / S.M.Tutarischeva. – Maikop: RSL, 2006. – 191 p.
3. Chernilevsky D.V. Didactic technologies in higher education: Textbook for schools / D.V.Chernilevsky. – M.: UNITY-DANA, 2002. – 237 p.
4. Ivanova I.P. Development of students' creative thinking in the problematic studying: synopsis: diss. of cand. of pedag. sciences / I.P. Ivanova. – Stavropol, 2002. – 20 p.
5. Usova A.V. Learn to teach yourself: Textbook for school pupils / A.V.Usova, V.A.Belikov. – Chelyabinsk; Magnitogorsk: Torch, 1997. – 123 p.
5. Usova A.V., Vologodskaya Z.A. Development of cognitive independence and creativity of students while studying physics: Textbook / A.V.Usova, Z.A. Vologodskaya. – Chelyabinsk: Torch, 1996. – 126 p.
6. Usachev I. Independent work of the student with a book / I. Usachev. – M., 1990. – 84 p.

Research Work as a Component of Professional Teacher's Activity

Irina Popovich

*Lecturer of the English Philology Department,
Uzhhorod National University, Ukraine*

Abstract

The given article deals with the issue of the scientific-research work of a teacher. It has been underlined, that nowadays, being a result of world's educational system transformation, a new educational paradigm has been established. It aims to perform a teacher not as a mere functional executor, but as a teacher-researcher, possessing a great creative potential, ability to think reflexively, constant self-education and improvement of one's professional pedagogic activity. The main research skills of a teacher have been defined. In order the graduates of the institutes of higher education could get many-sided education and experience in practical activity as well as master the methods of scientific research, it is necessary to create conditions for the students' extended learning of those subjects in which they have to become professionals. The fulfilment of this task requires the recognition of the research work as the component of utmost importance and an integral part of the educative process from the point of view of specialization of a future graduate. In such conditions one may view the students' scientific work at four levels, interconnected by system relations and directed on thinking process development, i.e.: student's cognitive research activity, learning-investigative activity, scientific research activity and professional scientific research activity.

Keywords: professional pedagogic activity, teacher, research, research skills.

The survey of the sources shows the deep interest of Ukrainian scientists in the problems of professional training of teacher in our country as well as abroad (I.Zyazyun, V.Kravets, V.Kremen, N.Nychkalo, L.Puhovska and others). For the latest decade the training of a teacher-researcher has become the most topical issue (S.Honcharenko, V.Kulyk, A.Stepanyuk and others). However, the problem of formation the researching skills requires further researching.

The changes, which have been in our society for the last decade, stipulate the growth of demands for professional training of pedagogues. There is no doubt that the teacher has to acquire thorough knowledge in profession as well as to master the methods of teaching. Nevertheless, this is not enough to reach success in a professional field. The educational system today needs a teacher-researcher. This also concerns Ukraine, where there is a huge gap in the requirements for the pedagogues, having obtained the researching skills, and a current situation in professional training of a teacher-researcher.

The new century has brought the reconsideration of content and aim of education at pedagogic school. First of all, it concerns the creative potential development in future teacher

as well as the formation of necessity for self-realization and self-expression not only during the period of studying at the institutes of higher education, but throughout the whole life. The teaching process, having been teaching itself, patterns (its behaviour) on developing one, result of which is the model of the professional, who corresponds to the following criteria: professional mobility, the ability for adaptation to the new information, high level of intellect, knowledge and skills, creative abilities, critical thinking and self-dependence.

Practice-oriented approach in teaching, which has been widespread in educational system, aims to cultivate those value-oriented competences, which undergraduates will need in future. The most important among them are the following: active life position, being keen on conducting scientific researches and discoveries, the ability to arrange the independent work as well as to carry out the research during the studying process [1].

Nowadays, being the result of the world's educational system transformation, a new educational paradigm is being established. It aims at changing accents in position of a contemporary teacher from a mere functional executor one changes into teacher-researcher, who possesses a great creative potential, ability for reflexive thinking, as well as constant self-education and improvement of one's professional pedagogic activity [2].

As a result of the analysis of scientific literature, it has been defined that research in pedagogics is traditionally considered as learning the teacher's professional activity that presupposes the pedagogue's analysis and thoughts over one's work in order to improve it. This favours to considerable positive motivation of the participants of the educational process by means of analyzing the results of one's own investigation during the period of studying at the institutes of higher education as well a further education.

So, successful professional activity of a contemporary teacher presupposes the presence of research skills, which are rather various.

Scholars (I.Zymnya, Y.Shashenkova and others) distinguish three types of research activities, and, correspondingly, skills. To the first type she refers mental or intellectual activities (comparison, analysis, synthesis, abstraction, etc.) as well as more complicated intellectual activities, based on them i.e.: systematization, classification, modelling, targeting, hypothesizing, etc. to the skills of this type she refers: the ability to analyze, correlate and compare the facts or data, to select, the ability to set an object, to formulate the tasks of a research, etc. By bringing into use these skills the investigation is constructed and designed,

the purposeful research is done that requires intellectual activity, solving problematic situations on the basis of transferring obtained knowledge and skills to a new situation. The author calls this side of intellectual activity the intellectually-investigative activity.

To the informative-receptive aspect of the research work the authors consider it possible to refer the activities, correlating with obtaining information (observation, perception of the information, skimming, scanning, analytical reading) and the following skills: the ability to observe, select and work up data, the ability to logically comprehend the material, the ability to work with scientific literature, etc. the whole complex of activities and skills defined help to reveal the content and the point of a research issue.

The aim of using activities and skills of the efficient activity aspect is to get, substantiate, describe and arrange the results of a research, obtained during the whole period of work on research i.e.: qualitative and quantitative data analysis, writing a plan, choosing the facts, preparation of the text for a year-paper and diploma thesis as well as the following skills: the ability to select and work up data, to conduct experiment, to arrange bibliography , to describe in detail the process and results of the scientific work, etc.

In our opinion, the classification of research skills, mentioned above, reveals the specific character of the research work successfully enough. Having divided research activities into three types according to the aspects of the research work, the authors single out research skills which may comprise several activities. While these skills are the result of the person's mastering of the research work.

The research skills of a future teacher should start to be formed during the period of studying at the institutes of higher education and should be developed in professional activity process.

In European pedagogical institutions there is no absolute conformity of opinions concerning the problems in organization the students' research work and the use of the forms and methods of teaching. This can be easily explained by the fact that all the countries are developing in their own way according to their own traditions: cultural, political and social. However, general tendencies in organization of the students' research work have been designated. Determinative factor in training teachers to be is not the mere formation of particular knowledge, but the development of intelligence that is the result of the humanities knowledge and the ability for self-education. This leads to the use of new teaching

technologies, which provide the discussion of the most difficult questions on the lectures and seminars, and the main bulk of information is formed as a result of independent research. Due to this factor, the number of lines is reduced and attention is focused on independent research and the humanities component [3].

The students' research work at the institutes of higher education is a many-sided phenomenon in purposes as well as in forms of organization, content, types of connection, between major components of pedagogic process and forms of evaluation. Among the new tasks of research work there should be mentioned the necessity to form and develop the students' skills in fulfilling scientifically-grounded professional work, in ability to quickly adapt additionally obtained knowledge and skills for changing situations and demands in one's work to master methodology of a research, readiness and ability to improve qualification.

In order the graduates of the institutes of higher education could get many-sided education and experience in practical activity as well as master the methods of scientific research, it is necessary to create conditions for the students' extended learning of those subjects in which they have to become professionals. The fulfilment of this task requires the recognition of the research work as the component of utmost importance and an integral part of the educative process from the point of view of specialization of a future graduate.

In such conditions one may view the students' scientific work at four levels, interconnected by system relations and directed on thinking process development, i.e.: student's cognitive research activity, learning-investigative activity, scientific research activity and professional scientific research activity.

The students' cognitive research activity presupposes their ability to work with scientific literature, to accomplish the tasks, based on familiar methods and to master the art of experiment. The students' learning-investigative activity comprises cognitive research activity as well as searching for new ideas, unknown methods of working on the tasks, forming and proving hypothesis, using corresponding scientific methods. Scientific research students' activity presupposes having the perfect knowledge of scientific methodology. The scientific research tasks aim to improve skills in using methods of scientific apprehension to independently fulfil scientific experiment, work it on and summarize its results. During the professional scientific activity students independently form scientific and practical research

tasks, prove (or demonstrate) the correctness of the data obtained, fulfil the scientific maintenance (working up programs on fundamental and applied investigations) as well as introduction of scientific research into practice.

Mastering the research skills by the students of institutes of higher education will, beyond doubt, influence the results of their further professional activity.

References

1. Furlong J. Ideology and Reform in Teacher Education in England / J. Furlong // Education Researches. – Vol.31. (6). – 2002. – P.23-25.
2. Boud D.J. Developing. Student Autonomy in Learning / D.J. Boud. – London: Kogan Page, 1999. – 274 p.
3. Kerlinger F.N. Foundations of Behavioral Research. Educational and Psychological Enquiry / F.N. Kerlinger. – Halt, Rinehart and Winston, 2002. – 140 p.

Psychological and Pedagogical Aspects of Interaction of a Preschool Teacher and Preschool Age Children

Viktoriya Ivanova

*Candidate of Psychological Sciences,
Assistant Professor of the Department of Theory and Methodology of
Preschool Education, Mukachevo State University, Ukraine*

Abstract

The article highlights theoretical approaches towards the problem of interrelation between adults and children. The structure of pedagogical interaction is characterized. The components of pedagogical communication as an important component of educational interaction are disclosed. The essential characteristics of the concept of personality-oriented interaction is provided. We have found that the humanization of the educational process is closely connected with its psychologization. Implementation of pedagogical activity is associated with teacher's awareness and realization of uniqueness of each child, the value of his/her individual identity that reflects the content of teacher's mentality. For the sake of its formation there must be developed a special method of training future preschool teachers towards the establishment of humanity and personal type of interaction with preschool age children aimed at developing adequate communication style of a teacher and his/her self-regulation in pedagogical process, professionally significant personal qualities. In our opinion, the concept of personality-oriented interaction of a preschool teacher with children is based on the knowledge of the individual characteristics of children and is manifested in the unity of its three characteristics, namely: psychological and pedagogical category; as personality orientation and activity of the teacher; a strategy for teaching. The essential characteristics of this psychological and educational category is personal development of the entities of educational process.

Key words communication, interaction, pedagogical communication, personality-oriented interaction.

The modern educational system of preschool children directs adults to a new humanistic approach regarding a child as a person being developed, who needs understanding and respect of personal interests and rights.

Studying the experience of pedagogical activity of teachers in preschool educational establishments at this stage showed that one of the most difficult sides of pedagogical work is communication, hence, out of the problems that often occur one can determine the following: inability to establish contact with the children, lack of understanding of internal psychological position of a child, the inability to build relationships and rebuild them depending on the specific situation, difficulties in making up a dialogue at the lessons etc.

Analysis of works by L.I.Bozhovych, L.S.Vygotskyi, O.B.Zaporozhets, T.S.Komarova, O.M.Leontieva, B.F.Lomov, M.I.Lisina, D.B.Elkonin etc. shows that the need to communicate is interpreted broadly – as the seek of another person who is significant to the child. The process of communication of a teacher with a child plays a significant role in the

mental development of the latter, recognized by many native and foreign psychologists (L.S.Vygotskyi, G.Piaget, Z. Freud etc.).

One of the most urgent psychological and educational problems is the formation of future pre school teachers' readiness to interact with children, cognition of the laws of these relations and ways of their pedagogical mastering.

We consider important the works of L.C.Vygotskyi and M.I.Lisina, which fundamentally study the problem of adults and children interrelations, the influence of communication is indicated upon the psychic development of children in terms of cultural, historical and activity approaches.

The authors state that the process of communicative interaction positively affects such aspects of psychic development as cognitive activity, mastery of substantive actions, language development, child's attitude to an adult [3; 4]. However, M.I.Lisina opposed to the idea of L.S.Vygotskyi states that the main new idea of the first year of life is not situation "We", but emotional and personal ties of an adult with a child, where the child is seen as a separate entity. The authors shows that the main condition for the psychic development of children is its communication with adults, in the process of which a "zone of the closest development" is created where on the basis of cooperation a child realizes his/her potential abilities, the internal action plan is formed.

M.I.Lisina determines that in the process of communication takes place the understanding of oneself through the another on the basis of personality – oriented direction of that another. Hence the principal function of an adult is attention, emotional involvement, whose individual direction increases the abilities of a child, contribute the emergence of new interests and modes of action [4].

Considering the problems of communication ontogenesis, M.I.Lisina states that "a child's personality image appears during different types of practical life, like personal experience and experience of communication" [4, p.123]. Therefore, in the process of interaction of the child and the adult a nucleus of child's consciousness is formed – "total self-esteem", which is treated in its concept as "valuable attitude of a child to oneself" through the peculiarities of relations of significant to this child adults [4].

Thus, on the basis of the information mentioned above, it can be stated that the interaction of an adult with a child – is a type of communication that possesses all structural

elements of any type of activity, taking place between the two entities in the system of "adult-child" on the basis of individual approach of an adult to a child, having social nature and is a condition of child's psychic development.

In modern pedagogics the term "interaction" is used as an alternative to the term "educational impact", which presupposes child's passive position in the process of communication. However, in the process of interaction there is always a reaction of a child to the actions of a teacher which is expressed by his own actions. Therefore, the "feedback" of interaction with the child is the basis for the success of the educational and training process.

Position in communication is determined by the general attitude of a preschool teacher to a child. The most favourable atmosphere of communication creates a position of equal partnership, which, as we see, is characteristic for personality – oriented approach and is determined by spatial conditions.

Works of L.I.Bozhovych, L.S.Vygotskyi, V.V.Davydov, T.S.Komarova, O.M.Leontiev, D.B.Elkonin and others investigate the genesis and development of a child through the establishment of relationships with adults. In the process of interaction the teacher's impact upon a child affects the formation of motivational sphere, self-esteem and other sides of the child's personality.

In its turn, humanization of interaction of a teacher with children at the lessons contribute to the following strategic techniques: praise and support for the children; positive gestures, positive reinforcement; acceptance and use of children's ideas and expression at the lessons; methodologically appropriate questions; statements aimed at creating a working environment, of silence and attention made in a calm and friendly manner; children's expressions on their own initiative.

Taking into consideration the above mentioned, we believe that interaction of an adult with a child can be considered as a state and as a process. As a state, the interaction of an adult with a child is a form of organization of this or that "kind of cultural practice of preschool children" the exchange of actions between entities aimed at achieving its general aim and implementing leading motive.

The interaction of a preschool teacher and children as a communicative process is the gradual realization of pedagogical influence using communicative support, and is aimed at creative pedagogical transformation in the system "teacher-child", for the cognition of the

person, information exchange and establishment of educationally justified relations in the form of cooperate partnership, based on dialogic communication, in the process of which the conditions for the personal development of the entities of educational process are set.

We treat pedagogical communication as a system of interaction of a teacher and children aimed at getting knowledge, providing educational impact, organizing educationally appropriate relationships, creating a favourable microclimate in the group of kindergarten for mental and personal development of preschool children.

According to scientists, the main factor in the effectiveness of communication is the ability of a teacher to set and solve linguistic, communicative tasks (I.O.Zymnia, V.A.Kan-Kalyk, M.I.Lisina, O.O.Leontiev and others). Therefore, organizing particular educational impact, the teacher should clearly understand the ways of its communication implementation.

An important component of professional communication is pedagogical assessment, which, according to B.G.Ananiev performs orienting function, aimed at targeting a child in the results of personal activities and stimulating function which involves the influence upon affective and volitional sphere by means of experiencing success or failure [1]. It should be noted that the estimating communication in the process of interaction with children has its own peculiarities, which, according to S.O.Amonashvili, lies in the meaningful pedagogical assessment , directed to children's mastering of knowledge, rules of behaviour through indirect types of assessments. We consider that in the process of interaction of a teacher with preschool children the system of motivated assessment should be realized, which is based on humanities approach and collaboration with the children.

Hence, pedagogical interaction should be seen as an integrated system, whose structure includes valuable and orientation components (teacher's attitude, valuable orientations, empathy, pedagogical orientation, personal qualities, defined as humanistic), operational and communicative components (pedagogical communication).

We have found that the humanization of the educational process is closely connected with its psychologization (I.J.Malisova, E.O.Panko, K.Rogers, I.S.Yakymanska etc.). Implementation of pedagogical activity is associated with teacher's awareness and realization of uniqueness of each child, the value of his/her individual identity that reflects the content of teacher's mentality. For the sake of its formation there must be developed a special method of training future preschool teachers towards the establishment of humanity and personal

type of interaction with preschool age children aimed at developing adequate communication style of a teacher and his/her self-regulation in pedagogical process, professionally significant personal qualities.

In our opinion, the concept of personality-oriented interaction of a preschool teacher with children is based on the knowledge of the individual characteristics of children and is manifested in the unity of its three characteristics, namely: psychological and pedagogical category; as personality orientation and activity of the teacher; a strategy for teaching. The essential characteristics of this psychological and educational category is personal development of the entities of educational process.

References

1. Anan'ev B.H. Psychology of Pedagogic Assessment // Collection of Psychological Works: in 2 volumes. – M.: Pedagogika, 1980. – Volume 2. – 146 p.
2. Bozhovych L.Y. The Problems of an Individual Formation: Collection of Psychological Works / Ed. D.Y. Fel'dshteyna; Russian Academy of Education, Moscow Psychological Social University. – 3-d ed. – M.: MPSY; Voronezh: MODEK, 2001. – 349 s.
3. Vyigotskiy L.S. Pedagogical Psychology. – M.: AST, Astrel, Lyuks, 2005. – 671 p.
4. Lysyna M.Y. The Problems of Ontogenesis of Teaching / NII of General and Pedagogical psychology of APS of the SSSR. – M., Pedagogika, 1986. – 143 p.

The Formation of Future Social Workers Readiness to Volunteer Work with Children Inclined to Deviant Behaviour

Rostislav Kozubovsky

Candidate of Pedagogical Sciences, Assistant Professor of Sociology and Social Work Department, Uzhhorod National University, Ukraine

Natalia Soima

Graduate Student of Sociology and Social Work Department, Lecturer Uzhhorod National University, Ukraine

Abstract

The article deals with the training of future social workers to volunteer work with children with deviations in behaviour. In particular, the concept of «readiness» has been explored, the criteria and indicators of students, readiness for volunteering with children inclined to deviant behaviour have been researched, the levels of readiness have been found. Thus, high level of future social workers to prevention of deviant behaviour of youth in the voluntary practice includes: full understanding of deviant behaviour of pupils and its causes, knowledge of prevention, its types and forms, characteristics of preventive work in the volunteer activities (cognitive criteria); deep interest in the theory and practice of deviant behaviour, preventive work with pupils, a clear need for volunteer activities with students prone to deviations (value-motivational criterion); availability of advanced projective, structural, organizational, communication, gnostic skills (technological criterion); the ability to quickly professionally establish productive partnerships, enhance personal available potential resources of the object of social work, organize volunteer work, taking into account individual psychological characteristics of individuals who are objects of social work (subjective criterion). The average level of readiness indicates the presence in a future social worker all the above indicators and, however, their lack of expression. Low level of readiness is characterized by the absence of the overwhelming majority of the above mentioned indicators.

Keywords: deviant behaviour, training social workers, readiness, volunteering.

In Ukraine, the number of children inclined to deviant behaviour is constantly increasing. Therefore, the training to work with such children is an extremely important issue. Social workers occupy an important place among the experts to work with children with deviant behaviour. While studying in higher educational establishments they acquire various methods and forms of preventive work with children inclined to deviant behaviour. Equally important is the training of future social workers to volunteer work with such children, in the period of study in high school and in the future.

Volunteering is a valuable resource in social work and, at the same time, the possibility to improve the training of future social workers. For young people volunteering is not just a way of spending free time, personal fulfillment and the ability to benefit the society, but also the stimulation of future specialists for professional growth and development.

The analysis of scientific literature (L.Vandysheva, M.Halytska, M.Dyachenko, A.Kapska, T.Lyah etc.) and our own teaching experience in higher education has allowed us to define the criteria to identify the levels of readiness of students to volunteer activities with children inclined to deviant behaviour. In determining the criteria and indicators of readiness, we primarily relied on the characteristics of the concept of «readiness».

The term «readiness» appeared in experimental psychology in the 70s of the last century, but is still debatable. Scientists have differently interpreted the essence of this phenomenon. In the works of the scientists K.Platonov, D.Uznadze readiness is regarded as a special mental condition that involves the mobilization of all forces of the individual to perform certain actions.

Readiness serves as an important prerequisite for the efficiency of future professional activity. Other researchers (B.Lomov, O.Petrovskyy) determine readiness as a property of an individual, as a combination of specialized knowledge and skills that contribute to the ability to perform certain activities at a high level.

Home researcher M.Halytska considers readiness a holistic, multi-degree system; complicated personal formation that has its own laws of existence and development; necessary precondition to start the activities [1, p.37].

Home psychologist S.Maksymenko analyzes the concept of «readiness activities» which, according to him, characterizes the psychological state and mobilizes all human psychophysical systems that fulfill certain activities [2, p.137].

The readiness of future social workers to carry out preventive work with children inclined to deviant behaviour, is a professional necessity, because the success of their professional activity and satisfaction with the results of their own work largely depends on it. Readiness of social work specialist for prevention of deviant behaviour among children in the volunteer activities can be defined as a personal status, which provides for the subject an image, structure of an action, and constant focus of mind on its successful implementation. It includes various kinds of reasons, focused on understanding the tasks, likely behaviour patterns, constructed in accordance with the available knowledge, the definition of special methods, assess their capabilities in correlation with possible future difficulties and the need to achieve some positive results.

The structure of readiness usually distinguishes the following elements: psychological readiness, theoretical readiness, practical readiness (in some cases we can also talk about the physiological and physical readiness). In the context of our study the psychological readiness implies a positive motivation to help children at risk, awareness of the presence of positive qualities, properties and characteristics of each child and the desire to find these positive traits to rely on them in further preventive work in the volunteer activities. This is a positive setting for cooperation and forming trusting relationships in the process of assisting the child and his/her family. Theoretical readiness is characterized by the existence of the necessary system of knowledge about deviations in behaviour, especially their manifestations in children, the reasons that cause this behaviour, and knowledge of psychological and pedagogical principles, content and process of prevention and peculiarities of preventive work in the volunteer activities of specialists. Practical readiness evidences the specialist skills formation and preventive work organization and skills of using different forms, means and methods of work, including voluntary activities.

Thus, the readiness of specialists to preventive work with children inclined to deviant behaviour can be seen as a complete display of the professional activity of an individual, the implementation of his/her existing expertise, skills, motivation in practice. The readiness of future social workers to volunteer work for the prevention of deviant behaviour of pupils can also be interpreted as a special integrated personal formation, systemcreative components of which are: cognitive, value-motivational, technological, subjective.

Given all the above, we determine the criteria of future social work professionals to volunteer work with children inclined to deviant behaviour:

- Cognitive criteria: the presence of a future specialist knowledge of the variations in behaviour and the causes that lead to these deviations, the processes of prevention, forms and methods of its implementation, as well as knowledge about the nature of volunteering with children prone to deviant behaviour.

- Value-motivational criteria: interest in the problems of children prone to deviations, to the prevention of deviant behaviour and volunteering, the need for volunteer activities with troubled children.

- Technological criteria: projective, structural, organizational, communication, gnostic skills.

- Subjective criteria: the ability to establish partnerships, enhance personal available potential resources of the object of social work, the ability to organize volunteer work, taking into account individual psychological characteristics of individuals who are objects of social work.

In terms of readiness, we understand the degree of formation of key indicators selected criteria. Thus, high level of future social workers to prevention of deviant behaviour of children in the voluntary practice includes:

- full understanding of deviant behaviour of pupils and its causes, knowledge of prevention, its types and forms, characteristics of preventive work in the volunteer activities (cognitive criteria);

- deep interest in the theory and practice of deviant behaviour, preventive work with pupils, a clear need for volunteer activities with students prone to deviations (value-motivational criterion);

- availability of advanced projective, structural, organizational, communication, gnostic skills (technological criterion);

- the ability to quickly professionally establish productive partnerships, enhance personal available potential resources of the object of social work, organize volunteer work, taking into account individual psychological characteristics of individuals who are objects of social work (subjective criterion).

The average level of readiness indicates the presence in a future social worker all the above indicators and, however, their lack of expression. Low level of readiness is characterized by the absence of the overwhelming majority of the above mentioned indicators.

Diagnosis of formation of future specialists for social prevention of deviant behaviour among children in the volunteer activities includes the use of such methods as a talk, questionnaire, test, interview, observation.

The results of the study have proved that the majority of students showed low or medium level of readiness for all criteria. Thus, in the training of future social workers we should pay more attention to the forming of their readiness to volunteer work with children inclined to deviant behaviour.

References

1. Galytska M.M. The Formation of Eadiness of Tourism Students of Higher Educational Institutions to Foreign Language Commuication: dissertation of the candidate of pedagogical sciences: 13.00.04 / Galytska Maya Mykhailivna. – K., 2007. – 286 p.
2. Maksymenko S.D. Psuchology of Personality: [text-book] / S.D.Maksymenko. – K.: «KMM», 2007. – 296 p.

Formation of Readiness of Future Teachers to Communicate in a Multicultural Environment

Tetiana Atroschenko

*Candidate of Pedagogical Sciences, Assistant Professor of the Department
of Pedagogic of Preschool and Primary Education,
Mukachevo State University, Ukraine*

Abstract

Theoretical aspects of formation of readiness of future teachers to communicate in multicultural environment are disclosed in the present article. The author characterizes the functions of pedagogical communication, which play a special role in multicultural environment, levels and components that support the readiness. We have determined the following features of pedagogical communication: function of "openness to each other", the function of "collaboration with each other", the function of "praising of each other", which acquire a special meaning in a multicultural environment. These functions are the basis of the main principles of multicultural educational environment, which should possess the following characteristics and values, as well as psychological peculiarities: the existence of conditions for cultural self-identification of all entities of the educational process; positive valuable attitude to different cultures; direction to formulation of knowledge about cultural diversity in the world; dialogue; tolerance; openness to other cultures penetration; equal conditions of existence for the representatives of all cultures; readiness to multicultural interaction; sensitivity to cultural peculiarities of the entities of the educational process.

Keywords: communication, professional and pedagogical communication, readiness, multicultural environment.

Globalization with its contradictory intensification phenomena, demands from higher education a rather difficult task – to prepare future teachers for professional work in the conditions of multinational and multicultural environment, to form the abilities of communication and collaboration with people of different nationalities, races, religious beliefs. It is important to teach young people, along with the development of their national culture, to understand and appreciate the peculiarities of the other cultures, to educate the youth in the spirit of respect and tolerance to representatives of all nations.

Multicultural environment – is the coexistence and interaction in a precise social space of diverse, equal in rights and values cultures, languages, dialects, which also presupposes a positive attitude of people to this diversity [2].

It provides an opportunity to further exploration and understanding of the diversity of peoples who inhabit the world, orient students – future teachers on the values of culture, dialogue and world understanding; it is aimed at studying formal and informal system of education and transmission of national values, traditions and rituals that express the views and religious beliefs of different peoples. According to M.M.Bakhtin, only through a dialogue

with another culture one can achieve a certain level of self-knowledge, since the in dialogue of two cultures, each side retains its space and open integrity, enriching the other side at the same time [1, p.56].

Communication is defined as a complex process of formation and development of human contacts generated by the needs in common activity, including information exchange, developing of common strategy of interaction, perception and understanding of another person.

The analysis of scientific literature proves the idea that nowadays there are many definitions of "communication", some of them being quite the opposite, due to the different approaches and views on this problem. We regard communication in the following way: the subject - matter of communication (relationships of interlocutors) communication unit (act of social interaction), means of communication (verbal and nonverbal), methods of communication (informational, interactive, perceptive), product of communication (data interpretation), the result of communication. Communication is defined as the interaction of people in which they exercise their goals, get to know each other, start certain relations and there is mutual exchange of actions, information and status.

The sphere of pedagogic work belongs to such type of professional activity where the predominant role is played by communication. Communication is the basic means through which realization of tasks in education is performed. In this very context, pedagogical communication contains a huge reserve for increasing of teacher's professional skills, improvement of organization of pedagogical activity and educational-training process. Professional pedagogical communication is a system of methods and means of social and psychological interaction of a teacher and pupils, the idea of which is information exchange, accomplishment of educational impact, organization of interrelations. Moreover, the teacher acts as the initiator of the process, organizes it and supervises it.

Pedagogical communication – professional communication of a teacher with a pupil, which has a number of functions and is aimed at creating a favourable psychological climate in the system "teacher – pupil" and "pupil – pupil".

Stressing the significance of educational-training functions of pedagogical communication, O.O.Leontiev notes that "the best pedagogical communication - a communication of a teacher (and more – of teaching staff) with pupils in the educational

process, which creates the best conditions for motivation of pupils and creative nature of learning activities for the formation of the pupil's individuality, providing a positive emotional climate of studies (including psychological barrier prevention), insures management of social and psychological processes in children's collective and maximally allows to use teacher's personality properties" [3].

Pedagogical communication system involves performing a system of important functions: information exchange between teacher and pupils; interpersonal knowledge; organization and regulation of interrelations and common activity; implementation of educational influence; pedagogically appropriate self-presentation of a teacher.

The teacher in his/her activity seeks to implement all the functions of communication, to be the source of information, and the person, who cognizes another person or group of people and as well as to be the organizer of collective action and relationships. Pedagogical communication helps a teacher to collaborate at the lesson and outside it as an integral process. Being not limited by a mere information functions, it creates conditions for exchange of attitudes, feelings, helps in self-affirmation a pupil in the group, provides collaboration and collective creative work in the class.

N.Schurkova determines the following features of pedagogical communication: function of "openness to each other", the function of "collaboration with each other", the function of "praising of each other", which acquire a special meaning in a multicultural environment.

"Openness" of an interlocutor, lies in the idea to awaken the desire to start a chat, release the psychological tension, to remove the fear of the unknown; to convince the communication partner in free choice of the type of communication, to increase self-esteem and self-confidence, as well as to convince in positive attitude by another person.

Function of "collaboration" performs a central role since it helps partners not only to come into the inner world of one another, living through his spiritual events, but also to release a part of his "I" to the others. This function provides a mechanism for broadcasting one "I" to another "I".

Function of "glorification" makes it able to influence a pupil in the way that provides, in the course of interaction, the level of modern communication culture and through spiritual and physical efforts gives real opportunities to make the ascent to the moral tumours [4].

These functions are the basis of the main principles of multicultural educational environment, which should possess the following characteristics and values, as well as psychological peculiarities: the existence of conditions for cultural self-identification of all entities of the educational process; positive valuable attitude to different cultures; direction to formulation of knowledge about cultural diversity in the world; dialogue; tolerance; openness to other cultures penetration; equal conditions of existence for the representatives of all cultures; readiness to multicultural interaction; sensitivity to cultural peculiarities of the entities of the educational process.

The level of readiness of future professionals to communicate in a multicultural environment is the result of these objective factors: economic, socio-political, demographic, religious, cultural, educational environment position and others.

The following components support this readiness: scientific and theoretical readiness, psychological readiness, practical readiness.

Subjective basis for the readiness level of future professionals to communicate in a multicultural environment set specific characteristics of a personality:

- orientation (needs, interests, valuable orientations, beliefs, ethnic stereotypes, settings, motives);
- enlightenment (knowledge, including theory and practice of communication in multicultural environment, wish and desire to enrich knowledge);
- education (moral, aesthetic, physical, labour, permanent self-education);
- socialization (readiness to work and further education, leisure in a multicultural environment);
- general culture (internalization of cultural values of humanity, various peoples, culture of intellectual and physical labour, culture of communication and behaviour);
- development of mental processes and personality traits (perception, attention, memory, thinking, language, will, emotions, ways and inclinations).

Readiness for communication in a multicultural environment should be formed in the context of professional training of future teacher on the basis of individualization, since the latter presupposes the attitude to future teacher as to a subject of professional activity, who possesses the need and the ability to determine his own ways and directions of civic position, professional growth and self-improvement. The formed willingness to communicate in a

multicultural environment causes professional and personality development of a teacher, performs the role of a component that provides the effectiveness of teacher's professional activity in present-day world.

Hence, in terms of the multicultural environment of primary school teachers the professional readiness to communicate becomes rather complex phenomenon, due to the consideration of the following factors: the preservation and development of national identity; maximal consideration of the interests of every nation, ethnic group, development of the culture of international communication; tolerance towards displays of the other cultures, tolerant orientation on the interaction with the representatives of other ethnic cultures; the desire for self-determination in the field of intercultural communication, ethno pedagogical orientation of teacher's personality.

References

1. Bahtin M.M. Aesthetics of the Soviet Creative Work / M.M.Bahtin. – M.: Iskusstvo, 1986. – P.426
2. Banks J. Educating Citizens in a Multicultural Society / J.Banks. – New York: Teachers College Press, 1995. – 212 p.
3. Leontev A.A. The Activity of Communicating / A.A.Leontev // Psychology Issues. – 1979. – №1. – PP.121-132
4. Schurkova N.E. Practicum in Pedagogic Technology / N.E.Schurkova. – M.: Ped. o-vo Rossii, 1998. – PP.58-63

Training of Future Social Workers to Professional Activity in Multicultural Social Environment

Olga Baibakova

*Lecturer of the Department of Foreign Languages,
Uzhhorod National University, Ukraine*

Abstract

The author of the article has considered different approaches to the definition of "social environment" as well as the basic principles of multiethnic study of the social environment. The readiness of future specialists to study the multiethnic environment has been the subject of analysis, including: motivational component (positive orientation on ethnical environment study), content component (knowledge of basic features, tools, methods of social environment study), operational (the ability to study features of ethnical environment). The criterion of personal motivational readiness is focus of specialists on professional work in a multi-ethnic region, work with representatives of all nationalities, the desire to acquire knowledge and skills necessary for successful work performing with representatives of different ethnic groups etc. The criterion of content readiness is the knowledge of: laws of nations, contemporary challenges and ways to improve multiethnic relations; ethnic characteristics of each ethnic group and national differences; tools and methods of studying the ethnic-cultural environment etc. The operational readiness criteria include: the ability to make rational use of methods and means of studying the ethnic-cultural environment; the ability to carry out the work in a particular multicultural environment based on the results. The relevance of improving the future social workers' training to the professional activity in the multicultural environment during their studies in higher educational establishments is indisputable.

Keywords: training of future social workers, multicultural environment, intercultural interaction, social environment.

Ukraine is a multinational country, where, together with the Ukrainians, live the Russians, the Hungarians, the Slovaks, the Czechs, the Germans, the Armenians, the Tatars and many other nationalities. The problem of tolerant coexistence, productive intercultural interaction is extremely important for the Ukrainian society in conditions on certain tension in international relations. Thus, it is important to form the readiness to intercultural interactions, intercultural communication of all spheres specialists during their studies at higher educational establishments. The problem much concerns the social work specialists, engaged in the work with people from multicultural (multiethnic) social environment. This point of view has been highlighted in the works of many Ukrainian and foreign scientists [1; 2].

Social environment is a complex multilevel formation, a particular manifestation of social relations occurring in the society where an individual lives and develops; it is a set of social conditions of human life (aspects of social life, social institutions and social groups)

that affect its consciousness and behaviour [3, p.94]. Social environment is a system of social conditions of life of an individual (economic, political, legal, industrial, cultural, ethnic etc.), where its formation, development, functioning takes place.

The social environment is the prerequisite condition for socialization of an individual. It exists due to numerous interactions of its members and social institutions. The special features of the environment include: the level and nature of opportunities for self-actualization and self-realization, manifestation of individual abilities and creative potential; the level of unity and uniformity of development of its fields.

There are different approaches to the definition of «social environment». Usually it is interpreted in two ways:

- 1) as a broad social reality, society and the state as a whole;
- 2) as the environment that surrounds an individual directly and somehow influences its development.

In other words, the structure of the social environment consists of macro and micro level.

Macro level (macroenvironment) is a system of social relations in a society. Its structure and content consist of many factors, including economic, legal, ideological, cultural, political etc. They can affect individuals directly – through laws, social policies, values, media and indirectly through its impact on small groups an individual belongs to. Micro level (microenvironment) is the particular living and environmental conditions of an individual. Types of microenvironment are distinguished according to the various criteria: by type of activity (production, training, family welfare); on a territorial basis (town, village); by ethnic composition (mono-national, multinational) etc.

Ukraine is a multiethnic country with different polytechnic regions. The example of such a polytechnic region is the Transcarpathian region with its Ukrainian, Russian, Hungarian, Romanian, Slovak, German, Armenian, Jew, Gypsy and other nationality inhabitants. To implement effectively the professional duties in the multiethnic environment, social work professionals are to be prepared to examine the characteristics of this environment deeply.

The basic principles of multiethnic study of the social environment are:

- system approach (taught as a system with different components);

- the study of the social environment in dynamics (formation, development);
- practical orientation (researchers are to know what to study exactly and what is the purpose of it);
- focus on important components (it is necessary to distinguish the most important components for advanced study);
- coherence and consistency (every next step should be a logical continuation of the previous one);
- loyalty to all ethnicities;
- prognostic approach (capability to predict the close and distant future prospect of development of the research object);
- scientific-based approach (development of research specific plan, diversity of techniques);
- consideration of an individual's age, ethno-psychological characteristics etc.

The readiness of future specialists to study multiethnic environment includes the following components: motivational component (positive orientation on ethnical environment study), content component (knowledge of basic features, tools, methods of social environment study), operational (the ability to study features of ethnical environment). Thus, the readiness of future social work specialist to study the multicultural environment obviously means the integrative quality of an individual to ensure the effective professional work in a multicultural region, the essence of which consist in the interaction of motivational, content and operational components.

The criterion of personal motivational readiness is focus of specialists on professional work in a multi-ethnic region, work with representatives of all nationalities, the desire to acquire knowledge and skills necessary for successful work performing with representatives of different ethnic groups etc. The criterion of content readiness is the knowledge of: laws of nations, contemporary challenges and ways to improve multiethnic relations; ethnic characteristics of each ethnic group and national differences; tools and methods of studying the ethnic-cultural environment etc. The operational readiness criteria include: the ability to make rational use of methods and means of studying the ethnic-cultural environment; the ability to carry out the work in a particular multicultural environment based on the results.

We have conducted the research on future social workers' readiness (graduates of Social Sciences Faculty of Uzhhorod National University) to professional activity in a multicultural environment, including readiness to study the specific features of multiethnic environment, which is a necessary part of general professional readiness for work in a multicultural environment. We have used such methods in the research conducting: observation, surveys, interviews.

We have tried to find out: the level of students' awareness of the current situation of international relations in the world and home country/ region on the point of national policy; their knowledge of characteristics of each ethnic group in the multiethnic region (culture, customs, traditions, religion, occupation, activity of public national organizations, radio and TV programmes, press for ethnic minorities). We have also studied the issue of students' knowledge of minorities languages, living in a particular multicultural region, as well as the students' desire to learn the languages, culture and traditions.

The research results show that the majority of graduates (more than 70%) are not ready for the successful professional activity in the multiethnic region. Unfortunately, many of them do not want to work with certain ethnic groups (especially the Roma) and do not have sufficient knowledge about the methods and means of studying of specific social multicultural environment. A very small number of students speak at least one of the languages of national minorities, living in the region.

Hence, the relevance of improving the future social workers' training to the professional activity in the multicultural environment during their studies in higher educational establishments is indisputable. The study of basic courses and specialized courses in psychology, pedagogy, political science, sociology, history, language and introduction of the new courses with the purpose to understand better the professional social workers' activity with people of different ethnicities provide maximum possibilities for their training. There is also the need to improve the future social workers practice and extracurricular component of their training, professionally directed to inclusion of ethnic relations components into the themes of curriculum courses, bachelor's and master's theses.

References

1. Sue D.W. Multicultural Social Work Practice. – New York: Wiley, 2005 – 348p.

2. Davlenkova G.V. Preparation of Pedagogical High School Students to Study of Ethno-pedagogical Environment in the Polynational Region: the dissertation of the candidate of pedagogical sciences: 13.00.08. – M., 1998. – 162 p.
3. Encyclopedia for Professionals of Social Sork/ Ed. by I.D.Zvyeryeva. – Kyiv: Universum, 2013. – 536 p.

Budget Management Types under the Current Conditions

Melnychuk Nataliia, PhD,

*Associate Professor of Finance,
The National Academy of Statistics, Accounting and Auditing,
Department of Finance (Kyiv, Ukraine)*

Abstract

The article studies the budget management as the main tool to influence the social and economic life, capable to ensure effective development and use of financial resources in the public sector. It is argued that budget management is one of the state management areas. It is intended to permeate the rest of its activity directions, enabling their performance and coherence due to the financial goals implementation. It is proved that the current budget management does not enough improve public services as well as financial resources efficient use in Ukraine.

One of the factors considering specific situation is the insufficient substantiation that budget management performance covers the whole budget process, not its separate stages. Its appliance only at the stage of the formation and financial resources effective use monitoring in the public sector not only undermines its performance, but it also promotes the shadow sector, strengthening the economic crisis.

The article presents the author's approach due to the classification features of the budget management types' allocation. The expected finding of the proposed steps is to improve the management of the budget process.

Keywords: budget management, financial management, budgeting, types of budget management, budget.

Актуальність дослідження. У вітчизняній адміністративно-правовій науці радянського періоду дефініція «бюджетний менеджмент» взагалі не досліджувалась. Переважали підходи понятійно-термінологічного апарату, які досліджували систему державного управління в цілому. Щоб переконатися в цьому, варто згадати про структуру академічного «Курсу радянського адміністративного права» в шести книгах, що були видані за редакцією Ю.Козлова, Б.Лазарева, О.Луньова, М.Піскотина [3]. За радянських часів державне управління розглядали як один з чотирьох основних видів діяльності держави: діяльність так званих органів державної влади – рад народних депутатів усіх рівнів; правосуддя; прокурорський нагляд. 25 грудня 1991 року із вступом України в новий етап історії як незалежної держави розвиток системи управління набув нового підходу. Згідно нього, було виокремлено діяльність законодавчої, виконавчої та судової гілок влади. Таким чином, державне управління [8; 9; 10] як специфічний різновид діяльності органів влади почали досліджувати надзвичайно детально. Проте це не призвело до однозначного його тлумачення.

Спільною рисою всіх трактувань стало розуміння державного управління з урахуванням специфічних рис радянської системи. Також це не сприяло розвитку бюджетного менеджменту як самостійної економічної категорії. Зокрема, ототожнення досліджуваної дефініції з державним управлінням лише призвело до поглиблення уже існуючих проблем в бюджетній сфері.

Більше того, за часів незалежності України, коли тільки почала формуватися так звана теорія управління державними фінансами, в багатьох наукових працях з'явилась тенденція невиправданого зосередження уваги на ефективності управління в бюджетній сфері замість того, щоб точніше визначитись із головними теоретичними положеннями бюджетного менеджменту як науки, чітко відмежувавши його від державного управління фінансами в цілому.

Сьогодні, з розвитком науки і практики, коли рух і розвиток стало неможливо заперечувати, поширення набули окремі теоретичні підходи щодо сутності бюджетного менеджменту, його складових. Проте не зважаючи на те, що дана сфера дослідження є домінуючою та надзвичайно актуальною, окремі аспекти наукової проблематики є взагалі не вивченими. Це стосується видів бюджетного менеджменту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем бюджетного менеджменту присвячені праці зарубіжних науковців: Р.Брейлі (1997) [1], Дж. Ван Хорн (2008) [2], А.Гроппеллі (1992) [5] та ін. Серед вітчизняних дослідників проблеми, чільне місце посідають: І.Луніна [4], О.Кириленко [7], Л.Сафонова [6] та ін. Проте дані наукові дослідження стосуються окремих складових бюджетного менеджменту, тому у низці наших публікацій нашим завданням є комплексне вивчення класифікаційних ознак видів бюджетного менеджменту на сучасному етапі розвитку України [11; 12].

Метою дослідження є дослідження проблем розвитку бюджетного менеджменту та розробка науково-обґрунтованої класифікації видів бюджетного менеджменту в Україні.

Виклад основного матеріалу. Загальна ефективність бюджетного менеджменту визначається спроможністю ефективно функціонувати в нинішніх умовах господарювання. Відповідно, розглядаючи проблеми бюджетного менеджменту, слід, перш за все, виходити з особливостей сучасної економіки, провідною з яких є її нестабільність на світовому і національному рівнях. Одним із факторів означеного

стану речей є недостатня обґрунтованість того, що дія бюджетного менеджменту поширюється на весь бюджетний процес. Його застосування лише на стадії контролю за ефективним формуванням та використанням фінансових ресурсів в бюджетній сфері не лише нівелює його дію, але й сприяє розвитку тіньового сектору, посиленню кризових явищ в економіці.

Виходячи з наведеного, за умови спеціалізованого використання дефініції бюджетного менеджменту в адміністративно-правовій науці необхідно виокремити класифікаційні ознаки видів бюджетного менеджменту, які можуть застосовуватися на протязі всього бюджетного процесу:

1) Залежно від органів управління: *Державний бюджетний менеджмент* – управління, що здійснюється централізованими органами влади під час реалізації бюджетного процесу, а також для вирішення інших питань загальнодержавного значення в галузі формування, розподілу й використання фінансових ресурсів бюджетної сфери.

Муніципальний бюджетний менеджмент – управління, здійснюване органами місцевого самоврядування під час реалізації бюджетного процесу, муніципальних програм розвитку відповідної території, а також вирішення проблем місцевого значення в галузі формування, розподілу й використання фінансових ресурсів місцевого самоврядування.

Відомчий бюджетний менеджмент – управління, яке здійснюється відомствами за формуванням та використанням фінансових ресурсів у бюджетній сфері.

Внутрішньогосподарський бюджетний менеджмент – менеджмент, який здійснюється органами управління установ, організацій та інших об'єднань щодо складання бюджетів, їх формування та використання.

Громадський бюджетний менеджмент – це управління діяльністю централізованих та децентралізованих управлінських органів громадянами, які є резидентами та які виступають від імені громадськості, їх управлінські повноваження не мають юридичного статусу, а рішення за результатами перевірок мають, як правило, рекомендаційний характер.

2) Залежно від поставлених завдань: *Стратегічний бюджетний менеджмент* – має на меті виконання довгострокових цілей та завдань в сфері управління бюджетом, виконання яких передбачено на термін до 5 років та які закріплені у бюджетних програмах економічного і соціального розвитку країни.

Тактичний бюджетний менеджмент – забезпечує виконання середньострокових цілей та завдань управління бюджетом в межах одного бюджетного року.

Оперативний бюджетний менеджмент – спрямований на виконання поточних цілей та завдань в сфері управління бюджетом в межах одного календарного місяця або кварталу, що узгоджується з мінімальними періодами управління.

3) За змістом: *Комплексний бюджетний менеджмент* – спрямований на поліпшення процесу формування та використання фінансових ресурсів в бюджетній сфері, має на меті виявлення недоліків, порушень і зловживань у бюджетній системі та їх усунення.

Економічний бюджетний менеджмент – пов'язаний із вирішенням проблем забезпечення ефективної діяльності суб'єктів управління та створення передумов для їх розвитку і передбачає здійснення аналізу їх діяльності, обґрунтування найважливіших параметрів оптимального формування та використання фінансових ресурсів.

Організаційний бюджетний менеджмент – покликаний концентрувати увагу на методології управління в бюджетній сфері та створенні передумов для її використання суб'єктами управління на основі вибору форми організації управління, визначення та розподілу функцій між окремими учасниками управлінського процесу, забезпечення необхідної координованості та підборі кадрів, здатних до практичної реалізації функцій та завдань управління, визначених відповідно до чинного законодавства.

Кадровий бюджетний менеджмент – комплекс управлінських дій, спрямованих на оцінку і встановлення передбачених стосунків з суб'єктами управління, що стосуються забезпечення ними ефективного формування та використання фінансових ресурсів в бюджетній сфері.

4) Залежно від рівня управління: *Загальнодержавний бюджетний менеджмент* – управління формуванням та використанням фінансових ресурсів в бюджетній сфері, яке здійснюється представниками центральної влади.

Бюджетний менеджмент місцевого рівня – передбачає управління формуванням та використанням фінансових ресурсів уповноваженими, місцевими управлінськими органами, які обираються виборним шляхом на рівні адміністративно-територіальної одиниці.

5) За характером ініціативи: Бюджетний менеджмент з власної ініціативи – управління, що передбачає систематичну перевірку виконання засад чинного законодавства щодо формування та використання фінансових ресурсів в бюджетній сфері суб'єктами господарювання.

Бюджетний менеджмент з ініціативи підлеглих – менеджмент, який передбачає ініціювання підлеглими систематичних перевірок виконання засад чинного законодавства щодо формування та використання органами управління фінансових ресурсів в бюджетній сфері.

Бюджетний менеджмент із зовнішньої ініціативи – позавідомчий вид управління з боку виборчих органів державної влади, спеціалізованих органів та громадськості за законністю в організаційно непередбачених їм об'єктах, який стосується одного із аспектів їх діяльності в бюджетній сфері.

6) За періодом здійснення: Перспективний бюджетний менеджмент – включає розробку стратегії управління формуванням та використанням фінансових ресурсів бюджетної сфери і прогнозування фінансової діяльності суб'єктів управління.

Поточний бюджетний менеджмент – полягає в постійній розробці конкретних заходів, які дають можливість визначати джерела фінансування суб'єкта управління в бюджетній сфері, формувати структуру доходів і видатків, забезпечувати його платоспроможність та поточний соціально-економічний розвиток.

7) За періодичністю повторення: Регулярний бюджетний менеджмент – детально спланована, налагоджена та працююча система управління фінансовими ресурсами в бюджетній сфері, яка передбачає постійне удосконалення системи управління фінансами в цілому.

Нерегулярний бюджетний менеджмент – управління, що передбачає не обов’язкове дотримання встановлених правил у визначені строки з метою забезпечення ефективності управління в бюджетній сфері.

8) За фіксованістю у часі: Жорстко фіксований у часі бюджетний менеджмент – прямий вплив органів управління на суб’єкти щодо ефективного управління фінансовими ресурсами, які зосереджуються в бюджеті у відносно короткому часовому інтервалі, яке може супроводжуватися значним напруженням органів управління та перетвореннями механізмів управління.

Бюджетний менеджмент, який має часові рамки – це опосередкований вплив органів управління на суб’єкти щодо управління фінансовими ресурсами, які зосереджуються в бюджеті у відносно довгому часовому інтервалі.

9) За терміновістю: Терміновий бюджетний менеджмент – різновид управління фінансовими ресурсами в бюджетній сфері, який вимагає від органів управління виконання покладених на них завдань негайно та результативно.

Нетерміновий бюджетний менеджмент – вид управління фінансовими ресурсами в бюджетній сфері, який вимагає від органів управління виконання поставлених на них завдань результативно протягом певного періоду.

10) Залежно від часу проведення: Попередній бюджетний менеджмент – вид управління, здійснюваний перед процесом планування, складання, розгляду та затвердження бюджету в напрямі ліквідації негативних явищ, що можуть призвести до зменшення дохідної частини бюджету або нецільового використання бюджетних коштів.

Наступний бюджетний менеджмент – здійснюється після завершення фінансових операцій, коли закінчився визначений звітний період, головна мета якого – встановити правильність, законність і економічну доцільність формування та використання фінансових ресурсів бюджетної сфери.

11) За рівнем ефективності: Ефективний бюджетний менеджмент – менеджмент, який передбачає своєчасне здійснення органами управління заходів, спрямованих на об’єктивне оцінювання напрямів здійснення бюджетної політики та результатів її проведення.

Неефективний бюджетний менеджмент – вид управління, який передбачає здійснення органами управління певних заходів, за результатами яких не забезпечується ефективне формування та цільове використання бюджетних ресурсів.

12) За етапами здійснення: Законотворчий бюджетний менеджмент – вид управління, що передбачає участь законодавчого органу управління у визначенні головних засад планування, формування та подання проекту бюджету до розгляду.

Регламентуючий бюджетний менеджмент – менеджмент, який здійснюється згідно встановленого Парламентського регламенту в процесі розгляду та затвердження бюджету.

Реалізаційний бюджетний менеджмент – менеджмент, який здійснюється уповноваженими органами, відомствами та Парламентом на стадії виконання бюджету та його перегляду.

Подальший бюджетний менеджмент – менеджмент, який передбачає використання сукупності методів та прийомів спеціальними органами або парламентськими комітетами в процесі перевірки фінансової звітності за результатами виконання бюджету.

Пропоновані класифікаційні ознаки дають практичні можливості виокремлення різновидів бюджетного менеджменту, застосування яких підвищить його ефективність і в подальшому дозволить удосконалити механізм його дії.

Висновки. Стан бюджету, рівень, характер та результати бюджетного впливу на суспільство залежать від бюджетного менеджменту. Якщо він не буде відповідати конкретним історичним чи соціально-економічним умовам, то це призведе до підриву фінансової бази держави, суттєвого зменшення бюджетного впливу на суб'єктів управління. Недостатня обґрунтованість теоретичних положень бюджетного менеджменту не лише викликає наукові дискусії, але й зумовлює масштабне нецільове і неефективне використання державних фінансових ресурсів, розкрадання, відмивання доходів, що в свою чергу становить реальну загрозу економічній безпеці держави.

Гадаємо, що запропонований підхід щодо виокремлення класифікаційних ознак має збагатити категоріальний масив фінансової науки щодо бюджетного менеджменту, розширюючи сучасні уявлення про його інструментарій. Він є можливим

перспективним напрямом удосконалення ефективності бюджетного менеджменту в Україні, який буде направлений на результат.

References

1. Breyli R. *Printsipyi korporativnyih finansov* [Principles of Corporate Finances] / R. Breyli, S. Majers - M. : Olimp-Biznes, 1997.
2. Vanhorn, Dzhejms. *Osnovy finansovogo menedzhmenta* [Fundamentals of Financial Management]: 12-e izdanie: / Vanhorn, Dzhejms, S. Vahovich, M. : Dzhon, – M. : ООО "I.D. Vil'yams", 2008. – 1232 s.
3. Lazarev B.M. *Gosudarstvennoe upravlenie na eh tape perestrojki* [State management during reconstruction] / B.M. Lazarev – M. : YUr. lit., 1988. – S. 95–96.
4. Lunina I.O. *Biudzhetna detsentralizatsiia: tsili ta napriamy reform* [Fiscal decentralization: the goals and directions of reforms] / I. O. Lunina // «Ekonomika Ukrainy». – 2014. – № 11 (636). – S. 61–75.
5. Nikbakht, Eisan. *Finansy* [Finance] / Eisan Nikbakht, Anzheliko Hroppelli; Pod obshch.ruk. V.Ovsienko, V.Musienko. – Kyiv : Vik : Hlobus, 1992. – 382 s.
6. Safonova L.D. *Byudzhetniy menedzhment* [Budget management] [navch.-metod. posib.] / L.D. Safonova – K. KNEU, 2001. – 186 s.
7. Kizyma T. O., Kravchuk N. Ia., Horyn V. P. *Finansy zarubizhnykh krain* [Foreign Countries Finances] [navchalnyi posibnyk] / za red. O. P. Kyrylenko. – Ternopil : Ekonomichna dumka, 2013. – 287 s.
8. Pet'ko L.V. *Inozazychnoe obuchenie budushhih menedzherov obrazovatel'noj sfery v uslovijah universitetskoj podgotovki* [Foreign language preperation of future managers of educational institutions in the term of university education] // *Innovacii v obrazovanii*. – M. : Sovremennaja humanitarnaja akademija, 2013. – № 12. – S. 36–45.
URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7868>
9. Pet'ko L.V. *Pidgotovka novogo pedagoga-ekonomista – vyklyk suchasnij pedagogichnij universytets'kij osviti (na prykladi stvorennja novyh navchal'nyh program z inozemnoi' movy za fahom zi special'nosti 6.030601 «Menedzhment (upravlinnja personalom)»* [The preparation of a future teacher in economics as a claim for modern higher school pedagogical education (by way the illustration of the new study programs in specialty 6.030601 «Management» of the discipline «Foreign language in professional sphere»]/ Visnyk Instytutu rozvytku dytyny. Vyp. 27. – K. : Vyd-vo NPU imeni M.P.Dragomanova, 2013. – S. 95–101.
URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7832>
10. Grebinnyk L.V., Pet'ko L.V., Olefirenko T.O. *Nimec'ka mova dlja vstupnykiv do magistratury zi special'nosti 8.18010022 «Osvitni vymirjuvannja», 8.15010005 «Derzhavne upravlinnja u sferi osvity»* [The German language for Master Course Applicants specialities: 8.18010022 "Educational Measurements", 8.15010005 "State Education Management"] :

navch. posibnyk dlja studentiv, bakalavriv ta aspirantiv VNZ ; za red. Andrushhenka V.P – K. : Talkom, 2013. – 162 s.

11. Melnichuk N. *Budget planning in financial management* / N. Melnichuk // Baltic Journal of Economic Studies, Volume 1 Number 2. Riga: Izdevnieciba “Baltija Publishing”, 2015, 164 p.

12. Melnichuk N. *Current status of the financial resources system management at the local level* / N. Melnichuk // “Journal Of Global Economy Review” VOLUME 2, No 1 March – 2015. – p. 34-41.

Translation of the Title, Abstract and References to the Author's Language

УДК 351.72

Мельничук Наталія. Види бюджетного менеджменту в сучасних умовах розвитку

У статті аргументовано, що бюджетний менеджмент є одним із напрямів управлінської діяльності держави. Він покликаний пронизувати решту напрямів її діяльності, забезпечуючи можливість їх здійснення та узгодженість у реалізації фінансових цілей країни. Доведено, що сучасний бюджетний менеджмент в Україні недостатньо сприяє покращенню державних послуг та раціональному використанню фінансових ресурсів. У статті запропоновано авторський підхід щодо виокремлення класифікаційних ознак видів бюджетного менеджменту. Очікуваним результатом пропонованих заходів є підвищення ефективності менеджменту в бюджетній сфері.

Ключові слова: бюджетний менеджмент, управління фінансами, бюджетний процес, види бюджетного менеджменту, бюджет.

Мельничук Наталья. Виды бюджетного менеджмента в современных условиях развития

В статье аргументировано, что бюджетный менеджмент является одним из направлений управленческой деятельности государства. Он призван пронизывать остальные направления ее деятельности, обеспечивая возможность их осуществления и согласованность в реализации финансовых целей страны. Доказано, что современный бюджетный менеджмент в Украине недостаточно способствует улучшению государственных услуг и рациональному использованию финансовых ресурсов. В статье предложен авторский подход к выделению классификационных признаков видов бюджетного менеджмента. Ожидаемым результатом предлагаемых мероприятий является повышение эффективности менеджмента в бюджетной сфере.

Ключевые слова: бюджетный менеджмент, управление финансами, бюджетный процесс, виды бюджетного менеджмента, бюджет.

Література

1. Брейли Р. Принципы корпоративных финансов / Р. Брейли, С. Майерс ; пер. с англ. – М. : Олимп-Бизнес, 1997.
2. Ванхорн, Джеймс. Основы финансового менеджмента, : пер. с англ. / Джеймс Ванхорн, Джон Вахович. – 12-е изд. – М. : ООО «И.Д. Вильямс», 2008. – 1232 с.

3. Лазарев Б.М. Государственное управление на этапе перестройки / Б.М. Лазарев. – М. : Юр. лит., 1988. – С. 95–96.
4. Луніна І.О. Бюджетна децентралізація: цілі та напрями реформ / І.О.Луніна // Економіка України. – 2014. – № 11 (636). – С. 61–75.
5. Нікбахт, Ейсан. Фінанси / Ейсан Нікбахт, Анжеліко Гроппеллі ; [пер. с англ.] ; под общ.ред. В.Овсієнко, В.Мусієнко. – Київ : Вік-Глобус, 1992 . – 382 с.
6. Сафонова Л.Д. Бюджетний менеджмент : навч.-метод. посіб. / Л.Д.Сафонова – К. : КНЕУ, 2001. – 186 с.
7. Фінанси зарубіжних країн: навчальний посібник / [Кізима Т. О., Кравчук Н. Я., Горин В. П. та ін.] ; за ред. О.П.Кириленко. – Тернопіль : Економічна думка, 2013. – 287 с.
8. Петько Л.В. Иноязычное обучение будущих менеджеров образовательной сферы в условиях университетской подготовки // Инновации в образовании. – 2013. – № 12. – С. 36–45.
URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7868>
9. Петько Л.В. Підготовка нового педагога-економіста – виклик сучасній педагогічній університетській освіті (на прикладі створення нових навчальних програм з іноземної мови за фахом зі спеціальності 6.030601 «Менеджмент (управління персоналом)» / Л.В. Петько // Вісник Інституту розвитку дитини. Вип. 27. Серія: Філософія, педагогіка, психологія: зб. наук. праць. – К. : Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2013. – С. 95–101.
URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7832>
10. Гребінник Л.В. Німецька мова для вступників до магістратури зі спеціальностей: 8.18010022 «Освітні вимірювання», 8.15010005 «Державне управління у сфері освіти», 8.18010021 «Педагогіка вищої школи»: навч. посібник для студентів, бакалаврів та аспірантів ВНЗ / Л.В.Гребінник, Л.В.Петько, Т.О.Олефіренко ; за ред. Андрущенко В.П – К. : Талком, 2013. – 162 с.
11. Melnichuk N. *Budget planning in financial management* / N. Melnichuk // Baltic Journal of Economic Studies, Volume 1 Number 2. Riga: Izdevnieciba “Baltija Publishing”, 2015, 164 p.
12. Melnichuk N. *Current status of the financial resources system management at the local level* / N. Melnichuk // “Journal of Global Economy Review” VOLUME 2, No 1 March – 2015. – p. 34-41.

Teaching Methods and the Formation of Professionally Oriented Foreign Language Learning Environment in Conditions of University

Pet'ko Lyudmila

Dragomanov National Pedagogical University

Ph.D., Associate Professor, Department of English Philology (Ukraine, Kyiv)

Abstract

The given article considers the problems of professionally oriented approach to teaching a foreign language to the students of non-linguistic specialties. The author describes some teaching methods for the formation of professionally oriented foreign language teaching environment in conditions of university. It is also concerned with the current importance of forming professional competencies, allowing future specialists to future work. The use of interactive technologies during the English language lessons are presented. The interactive form of teaching implies different methods: the method of problematic exposition; presentations, discussions, case studies, group work, brainstorming, the method of critical thinking, quizzes, mini-researches, business games, role plays, the method of questioning and others.

Key words: teaching methods, formation of professionally oriented foreign language teaching environment, university, students, foreign language, interactive methods, synectics.

Актуальність статті. Питання аналізу й класифікації методів навчання найшли відображені у працях вітчизняних і зарубіжних педагогів, які висувують різні концептуальні трактовки щодо класифікації методів навчання.

Серед загальнодидактичних методів навчання дидактами (І.Я.Лернер, М.М.Скаткін) викоремлено такі: пояснювально-ілюстративний (інформаційно-рецептивний), репродуктивний, метод проблемного викладу знань, частково-пошуковий (евристичний), дослідницький (творче засвоєння знань) [4, с. 115–127]. Тоді як, відповідно до підходу Ю.Бабанського, з огляду на те, що будь-яка діяльність складається з її організації, стимулювання і контролю, то і методи навчання він поділив на три групи: 1) методи організації навчально-пізнавальної діяльності (НПД): словесні, наочні, практичні, індуктивні, дедуктивні, метод аналогій, проблемно-пошуковий, евристичний, дослідницький, репродуктивні методи (інструктаж, пояснення, тренування), самостійна робота з літературою, приладами та ін. 2) Методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності: пізнавальні ігри, навчальні дискусії, методи заохочення й осудження в учінні, висунення навчальних вимог. 3) Методи контролю й самоконтролю: усний і писемний контроль, лабораторний, машинний контроль, методи самоконтролю [6].

Заслуговує на увагу і розгляд класифікації методів навчання запропонований І.В.Малафійком: 1) методи організації та управління процесом засвоєння знань (містить чотири елементи: формулювання цілей діяльності, розробка і реалізація способів діяльності, отримання інформації про ступінь досягнення цілей діяльності, здійснення корегуючого впливу), 2) методи здійснення навчальної діяльності, 3) методи стимулювання навчальної діяльності, 4) методи контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів, 5) методи мотивації [5, с. 237].

Аргументованим є також підхід В.О.Онищука до класифікації методів, де за основу взято дидактичні цілі й відповідні їм види діяльності студентів, що представляється таким чином: комунікативний метод, пізнавальний, перетворювальний (засвоєння і творче застосування умінь і навичок), систематизуючий (узагальнення і систематизація знань), контрольний метод (виявлення якості засвоєння знань, умінь і навичок та їх корекція). Окрім цього,

Н.М.Верзілін – за джерелом знань і логікою навчально процесу, А.М.Алексюк – за джерелом знань і рівнем самостійності учнів у навчанні), В.Ф. Паламарчук і В.І.Паламарчук – за джерелом знань, рівнем пізнавальної активності і самостійності учнів, логічним шляхом навчального пізнання) [6].

Значним доробком у дослідженні класифікації методів навчання є класифікація методів продуктивного навчання, запропонована А.В.Хуторським, яка базується на видах освітньої діяльності: когнітивна (пізнання навколишнього світу), креативна (створення освітньої продукції), оргдіяльнісна (організовування освітнього процесу). Відтак, класифікація складається з трьох груп методів, мета яких – забезпечити продуктивну особистісно-орієнтоване навчання. Наведемо їх. 1) *Когнітивні методи навчання* (методи навчального пізнання): методи емпатії (вживання), смислового бачення, образного бачення, символічного бачення, евристичних запитань, порівняння, евристичного спостереження, фактів, дослідження, конструювання понять, конструювання правил, гіпотез, прогнозування, помилок, конструювання теорій. 2) *Креативні методи навчання* (методи зорієнтовані на створення студентами власних освітніх продуктів): придумування, «якби...», образної картини, гіперболізації, аглютинації, «мозковий штурм», сінектики, морфологічного ящика, інверсії. 3) *Методи організації учіння* (поділяються на методи студентів, викладачів і керівників освіти). Методи студентів – це метод навчального

цілепокладання, студентського планування, створення студентських освітніх програм, нормотворчості, самореалізації навчання, взаємонавчання, рецензій, контролю, рефлексії, самооцінки [6].

У свою чергу, особливою заслугою академіка В.І.Бондаря є визначення ним суттєвих ознак методів навчання, а саме, як 1) способу отримання інформації та оволодіння вміннями і навичками; 2) способу діяльності вчителя й учнів, керівництва навчально-пізнавальною діяльністю учнів; 3) сукупності упорядкованих прийомів, дій, операцій, достатніх для отримання результатів спільної діяльності вчителя й учнів; 4) способу і форми руху змісту навчального матеріалу за правилами індуктивної, дедуктивної або традиційної логіки його розгортання [1, с. 79]. робить висновок про те, що метод навчання – це мікродіяльність, до структури якої входять взаємопов'язані ціль, мета, зміст, спосіб засвоєння, форма співпраці суб'єктів навчання та результат. Метод навчання може бути покладений в основу проектування процесу навчання у формі уроку, детального відпрацювання кожного кроку (фази) руху до кінцевої мети.

О.Я.Савченко, вивчаючи сутність методів навчання наголошує, що методи як дидактична категорія, виступають багатовимірним поняттям і можуть розглядатись з різних точок зору [12, с. 197].

Отже, узагальнюючи викладені вище класифікації методів навчання, ми погоджуємося з думкою Н.Мойсеюк [6], що метод навчання є багатовимірним, різнофункціональним утворенням і виконує різні функції: навчальну, розвивальну, виховну, мотиваційну (спонукальну), контрольну-корегуючу

Виклад основного матеріалу. Відповідно до критеріїв класифікації методів навчання за характером взаємодії між тим, хто навчає і тим, хто навчається, О.Комар виокремила інтерактивний метод навчання, який розглядає як «впорядкований спосіб активної суб'єкт-суб'єктної взаємодії між усіма учасниками навчального процесу, направлений на досягнення цілей і завдань освіти, який сприяє накопиченню в учасників соціального досвіду спілкування та освоєнню ними соціальних методів організації навчальної діяльності [2, с. 5–6]». Запропоноване визначення містить усі три ознаки методу навчання: мета (засвоєння змісту освіти), єдність викладання і учіння (бінарність навчання) і характер способу засвоєння, направлено на кожний елемент змісту освіти. Як наголошує автор, «інтерактивні методи орієнтовані на реалізацію пізнавальних

інтересів і потреб особистості, тому особлива увага приділяється організації процесу ефективної комунікації, в якій учасники процесу взаємодії більш мобільні, більш відкриті і активні [2, с. 7]», причому формуючим елементом в інтерактивних методах навчання виступає інтерактивне спілкування його учасників. Це твердження підтримують Р.А.Фахрутдінова, І.Є.Ярмакєєв [17] та ін. Відтак з позицій теорії діяльності інтерактивне спілкування розглядається однією з важливих складовою сучасного навчання.

Зазначимо, що залучення різних методик у навчанні іноземної мови для становлення випускника-професіонала в умовах університету у процесі формування професійно орієнтованого іншомовного навчального середовища (ПОІНС) були описані нами у низці публікацій [10; 21; 22].

У площині викладеного вище, нашу увагу привернуло одне з останніх досліджень у царині окресленого питання, – навчання ІМ за професійним спрямуванням студентів університету, – монографія Л.В.Яроцької, де розглядається формування мотиваційно-особистісного аспекту професійної свідомості особистості як важливої умови становлення сучасного спеціаліста в умовах університету, і наголошується на необхідності перебудови викладання навчальної дисципліни «Іноземна мова», виходячи із потреб сучасної особистості, яка реалізується як особистість у професії через професію [15].

Як наголошує автор, ефективність професійної підготовки у процесі навчання ІМ підвищується за умови проектування сценарію активного і цілеспрямованого професійного самовизначення студента, причому інтенсивність та ефективність цього процесу значно зростає за таких умов, якщо: 1) модель педагогічної взаємодії реалізується у вигляді кооперативної діяльності суб'єктів навчального процесу, організованої як продуктивна взаємодія викладача зі студентською групою, окремо із кожним студентом, а також студентів групи між собою; 2) суб'єкт-суб'єктні відносини учасників навчального процесу здійснюються за допомоги комплексної переорієнтації з педагогічного на колективне регулювання в студентській групі та із зовнішнього (педагогічного, колективного) регулювання на саморегуляцію студентів в процесі вирішення проблемних і творчих завдань; 3) здійснення неперервної участі усіх суб'єктів навчання у визначенні і перегляді цілей навчання, відборі його змісту,

планування, організації навчально-виховного процесу, контролю й оцінці результатів діяльності; 4) зміст навчання стає відкритою системою, проектуванням якої активно займаються усі суб'єкти навчального процесу, то тоді створювальне поліваріативне освітнє середовище забезпечує особистісне соціальне професійне зростання усіх суб'єктів даної діяльності; 5) пріоритет віддається таким формам організації навчання, які не передбачають передбачуваного розв'язання і відповіді, а також інтерактивним засобам навчання з можливістю реалізації обратного зв'язку; 6) відбувається зміна статусу студента з його переходом з керованої до керуючої системи, що дозволяє перетворити контроль у фактор його особистісного розвитку; 7) повноцінна реалізація світоглядного ресурсу іншомовної підготовки майбутнього спеціаліста скерована на виховання сучасної професійної особистості, готової до конструктивного мультикультурного і полікультурного діалогу [15, с. 212–213].

Повертаючись до розгляду залучення методів навчання у процесі формування ПОІНС в умовах університету, наведемо приклади використання методу мозкового штурму, але вже з творчим його наповненням.

Завдання наведене нижче, ми пропонуємо виконувати зі студентами ф-ту філософії освіти і науки НПУ імені М.П.Драгоманова з огляду на те, що на факультеті студенти навчаються зі спеціальності «Дизайн». Але описане завдання можна адаптувати для студентів різних напрямків навчання: математиків, музикантів, хореографів, хіміків, художників і т.ін.

Завдання 1: Продумайте, як можна об'єднати однією ідеєю оформлення серії книг (сорок вісім або більше сторінок кожна). Вони повинні містити ключові ідеї, висловлені найвідомішими філософами всіх віків: від Аристотеля і Сократа до Канта і Хайдеггера. В якості можливого рішення спробуйте оформити корінці книг так, щоб, на полиці, вони з'єднувалися палітурками в загальний крупний візуальний образ [14, с. 70].
Наприклад: 1) Love is composed of a single soul inhabiting two bodies. 2) The roots of education are bitter, but the fruit is sweet (*Аристотель*). 3) That which does not kill us makes us stronger (*Ніцше*). 4) The history of the world is none other than the progress of the consciousness of freedom (*Гегель*). 5) Science is organized knowledge. Wisdom is organized life (*Кант*). 6) Talent hits a target no one else can hit; Genius hits a target no one else can see (*Шопенгауер*). 7) Look deep into nature, and then you will understand everything better 8)

You can't blame gravity for falling in love. (А.Ейнштейн). 9) To dwell is to garden (Хайдеггер). [25].

Таке завдання поглиблює лінгвосоціокультурні знання студентів, розширює іншомовне портфоліо за фахом та сприяє їхньому професійному зростанню.

Завдання 2. Студентам напрямку підготовки «Образотворче мистецтво», «Дизайн», пропонується вибрати фільм, наприклад, «Звуки музики» (*The Sound of Music*, США, 1965), «Моя прекрасна леді» (*My Fair Lady*, США, 1964) «Заборонене кохання» (*Vorbidden Love*, Туреччина, 2008), мультфільм «Павук і Муха» (*The Spider and the Fly*, 1931 cartoon [24]), «Криве дзеркало душі» (*Distorting Mirror of the Soul*, 2013) стисло описати сюжет кінострічки (2–3 речення), оформити обкладинку для фільму. Потім представити обкладинку однокурсникам на практичному занятті з ІМ та отримати від них оцінку своєї роботи.

У професійному навчанні майбутніх дизайнерів більш ускладнене завдання пропонує Девід Шервін [14, с. 83]: швидко придумати назву і сюжет фільму, визначити його жанр і рік виходу на екран, оформити обкладинку DVD для цього вигаданого фільму, Описати сюжет фільму в одному реченні, покласти його в конверт. Потім покажіть обкладинку диску однокурсникам, запитати, що вони про неї думають, А далі, у навчальній групі – організувати церемонію вручення премії Оскар: відкриття конвертів (читання сюжету). Чи вгадали сюжет сокурсники дивлячись на обкладинку?

Завдання 4. Налаштуйте мобільний телефон (радіо) на музичну хвилю. Запишіть ім'я першого виконавця пісні (англійською мовою). Завдання: зробити дизайн конверту довгограючою платівки (диску), де зібрані його хіти. В оформленні треба використати фотографію співака, яка стане малюнком, або навпаки. Проаналізуйте, як зроблений конверт для платівки буде виглядати у каталозі на фоні інших [14, с. 65].

Наведемо приклад за допомоги пісні Інgrid Кап «Лишайся або йди...» (*I Will Not Die*), використовуємо відеокліп до фільму «Forbidden Love», Туреччина, 2008 (<https://www.youtube.com/watch?v=WH-ZBpxqpoY>). Треба передати смисл першої фрази пісні «Лишайся або йди» у малюнку (мал. 1–2). Смисл іншої фрази

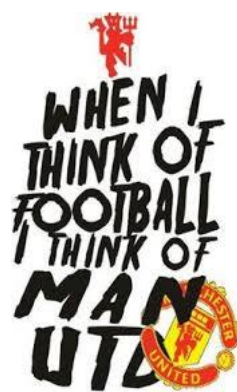
Мал. 1. “Stay or go...”

Мал. 2. “Stay or go...”

Мал. 3. “When I think of ...”

Мал. 4. “When I think of ...”

“When I think of ...” (Коли я думаю про...) (мал. 3–4), де мал. 3. – має романтичний характер, а мал. 4. – відображає думки футбольного вболівальника.

Далі продемонструємо можливу інтерпретацію художниками і дизайнерами фрази «There's so much beauty» («Там так багато краси») на мал. 5–6.

Мал. 5 “There's so much beauty”.

Мал. 6. “There's so much beauty”.

Завдання 5. Виберіть відому людину, якій ви симпатизуєте. Потім вручну або за

допомогою комп'ютера створить його портрет із фраз, висловлених ним (мал. 1–3).
Наприклад: 1) The greatest education in the world is watching the masters at work (*Michael Jackson*) 2) We know what we are, but know not what we may be. 3) Better three hours too soon than a minute too late (*William Shakespeare*). 4) A day without laughter is a day wasted (*Charlie Chaplin*) [25].

Рис. 1. Майкл Джексон

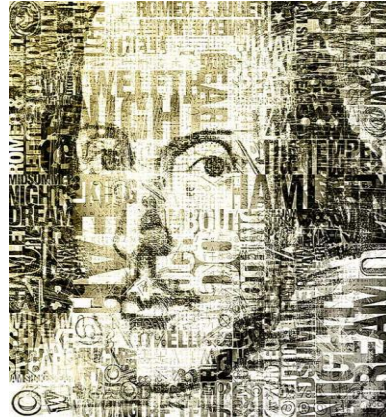

Рис. 2. В.Шекспір

Рис. 3. Чарлі Чаплін

Ускладнемо завдання: 1) Спробуйте зобразити всю музичну групу (англійську, американську та ін.), використовуючи для цього тексти їхніх пісень (Роллінг Стоун, Битлз). 2) Зобразіть акторів у сцені з відомого фільму. 3) Відтворіть історичну подію з масою учасників [14, с. 104].

Утім, повернемося до описаних вище Л.В.Яроцькою умов проектування сценарію активного і цілеспрямованого професійного самовизначення студента. Фактично автор пропонує впроваджувати у навчальний процес вивчення ІМ за фахом метод синектики, який є більш удосконалений від методу мозкового штурму (де не треба спеціальної підготовки учасників) і відрізняється від нього високим рівнем членів навчальної групи (підготовлені і навчені методу синектики), стимулює використовувати їх знання і досвід шляхом колективного мислення для визначення ідей і можливих шляхів їх реалізації, спрямований на колективну творчу активність студентів, базується на використанні аналогій (пряма, особиста, символічна та фантастична) та асоціативному мисленні. На нашу думку, метод синектики можна, використовувати на старших курсах університету, коли студенти вже володіють певними професійними знаннями. І метод мозкового штурму, і синектики, так і евристичний метод ми

відносимо до методів творчої діяльності.

І сьогодні, коли весь глобалізований світ знаходиться у пошуках креативних ідей (що у змозі продукувати тільки творча людина), впроваджувати у навчальний процес вищої школи такі творчі методи вельми актуально.

Проведений нами аналіз джерельної бази використання творчих методів у процесі навчання студентів в умовах університету, зокрема й іноземної мови, незважаючи на зацікавленість науковців окресленою проблематикою, дозволив констатувати недостатню розробленість і впровадження їх у практичну діяльність науковцями.

Тому, через обмеженість як зарубіжних, так і вітчизняних наукових розвідок у цьому напрямку, зупинимось на деяких з них.

У.Гордон перший презентував метод синектики (використання аналогій/метафор) [19], О.М.Ястремська, Ю.М.Сиваш розглянули метод синектики у підготовці майбутніх менеджерів, І.О.Пінчук – залучення творчих методів у педагогічну освіту [11], Н.П.Кравець – використання евристичного методу в інклюзивній освіті [3], Л.Петько описала творчі методи у навчанні ІМ у низці статей [7; 8; 9], М.О.Шевчук [13], окреслює актуальність методу синектики у сучасній підготовці випускників вищої школи, Рольф А.Фейст (Rolf Arne Faste) [18] – вивчив розвиток уяви в інженерному дизайні, Девід Шервін – розвитку креативності майбутніх дизайнерів [14], вчені Темплського університету С.Саусен та С.Домзалски (США) підготували доповідь для Американської асоціації освітніх досліджень стосовно розвитку інтуїції особистості як першооснову креативного мислення для наукових досліджень [23], запропонована авторська модель тайландським вченим Sojorn Kanuyarat представляє собою підготовку вчителя до створення навчальної моделі для розв'язання учнями творчої проблеми [20].

Отже, очевидно, що невелика кількість авторів торкалися питань дослідження методу синектики, який, по-суті, пронизує усі творчі методи в дидактиці, а також частково присутній у кожному з них.

Обґрунтовуючи актуальність і необхідність використання синектики у процесі створення інновацій, пошуку рішень через прояв у цьому методі ефекту синергії завдяки різноплановості складу його учасників, українські вчені в галузі менеджменту [16] досліджують синектику як метод активізації творчого мислення персоналу і

пропонують за доцільне в процесі синектики використовувати такі загальні типи дій: «гру» зі словами та дефініціями, «гру»із запереченням будь-якого ключового закону, наукового поняття та «гру» з метафорою. Основним інструментом синектики автори визначають аналогію та її різновиди: пряму, особисту, символічну та фантастичну, причому визначено переважність ірраціонального характеру цього методу, відсутність логіки та необхідність відмови від тріади «раціональність – серйозність – солідність». Вчені окреслюють такі вимоги до синектора: широкий світогляд, лідерські та організаторські якості, знання психології; а також і до учасників синектичного колективу. Привертають увагу окреслені характеристики (тип інтелекту, емоційність, вік) та їх співвідношення, якими повинні володіти учасники групи, які сприятимуть максимізації її креативності. Для побудови синектичного колективу автори пропонують класифікувати «новаторів» згідно за такими інтелекту: лінгвістичний, логічно-математичний, просторовий, тілесно-кінестетичний, музичний, інтраперсональний, інтерперсональний.

Тому, з огляду на те, що метод синектики, сформульований У.Гордоном ще у 1944 р., має великі евристичні можливості, стимулює творчу діяльність особистості у напрямку її професійного зростання, але представлений у науковому обігу не широко, – наші подальші наукові розвідки присвятимо розгляду цього методу та його впровадження у формування ПОІНС в умовах університету.

References

1. Bondar V. I. *Didaktika* [Didactics] / V.I.Bondar – K. : Libid, 2005. – 264 p.
2. Komar O. *Interaktivni metodi navchannya v suchasniy didaktitsi* [Web site] [Interactive teaching methods in modern didactics] / O.Komar. – Access mode : http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/374/1/interaktivni_metodu.pdf
3. Kravets N.P. *Evrystichniy metod na uroках literaturnogo chitannya u roboti z rozumovo vidstalimi uchnyami* [Heuristic method at the literary reading lessons with mentally retardation pupils] / N.P.Kravets // *Korektsiyna ta sotsialna psihologiya i pedagogika* : zb.nauk.pr., 2012. – P. 139–148.
4. Lerner I.Ya. *O metodah obucheniya* [Teaching methods] / I.Ya.Lerner, M.N.Skatkin // *Sovetskaya pedagogika*. – 1965. – № 3. – P. 115–127.
5. Malafiyik I.V. *Didaktika* [Didactics] : navch. pos. – K. : Kondor, 2005. – 398 p.
6. Moyseyuk Nelya. *Pedagogika* [Pedagogics] [Web site] / Nelya Moyseyuk. – Access mode : http://pidruchniki.com/10680823/pedagogika/klasifikatsiya_metodiv_navchannya#71

7. Pet'ko L.V. *Aktyvizatsiia tvorchoho rozvytku osobystosti uchniv yak faktor pedahohichnoi maisternosti vchytelia inozemnoi movy* [Stimulation of students' creative development as a factor of pedagogical skill of a foreign language teacher] / L.V.Petko // Direktor shkoly, litseiu, himnazii: vseukr. nauk.-prakt. zhurnal / zasn. MONmolodsportu Ukrainy, NAPN Ukrainy, NPU imeni M.P.Drahomanova ; holov. red. O.I. Vyhovska. – 2010. – № 2. – P. 99–103.

URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7840>

8. Petko L.V. *Doslidnytska diialnist studentiv koledzhu yak odna z umov neperervnoi osvity* [Research activity of students in the college as one of conditions of Lifelong Education] / L.V.Petko // Aktualni problemy navchannia ta vykhovannia liudei v intehrovanomu seredovyschi: zb. nauk. prats. – K. : Universytet «Ukraina». – 2010. – № 7. – S. 122–134.

URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7831>

9. Pet'ko L.V. *Innovacijni tehnologii navchannja u formuvanni profesijno orintovanogo inshomovnogo navchal'nogo seredovishha* [Innovative teaching technologies in formation of professionally oriented foreign language teaching environment] / L.V. Pet'ko // Suchasni tehnologii rozvitku profesijnoi majsternosti majbutnih uchiteliv: materiali Vseukrains'koï Internet-konferencii, 28 zhovtnja 2015 r. // FOLIA COMENIANA: visnyk Pol's'ko-ukraïns'koï naukovo-doslidnoi laboratorii didaktiki imeni Ja. A. Komens'kogo. – Uman': FOP Zhovtij, 2015. – S. 165-170.

URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/8485>

10. Pet'ko L.V. *Formuvannja profesiyno orientovanogo inshomovnogo navchal'nogo seredovishcha v umovah universitetu dlya studentiv spetsialnosti «Muzichne mistetstvo» (na prikladi virsha Meri Hovitt «Pavuk i Muha»)* [Formation of professionally oriented foreign language teaching environment in the terms of university for students of Music Art specialty (on illustration of a poem «The Spider and the Fly» by Mary Howitt)] // L.V.Pet'ko // Naukovi zapiski Berdyanskogo derzhavnogo pedagogichnogo universitetu. Pedagogichni nauki: zb. nauk. pr. – Issue 1. – Berdyansk : FO-P Tkachuk O.V., 2016. – P. 184–190.

URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/10075>

11. Pinchuk I.O. *Tvorchi vpravi yak zasib formuvannja anglomovnoyi kompetentnosti maybutnih vchiteliv pochatkovih klasiv* [Creative exercises as a tool of English competence formation in future preschool teachers] / I.O.Pinchuk. – Pedagogichnij almanah. – 2015. – Vip. 25. – P. 201–206.

12. Savchenko O.Ya. *Didaktika pochatkovoyi shkoli* [Preschool didactic] : pidr. dlya studentiv ped. fakultetiv – K. : Abris, 1997. – 416 p.

13. Shevchuk M.O. *Sinektika yak metod aktivizatsiyi tvorchoho mislennja studentiv* [Synektics as a method of creating thinking activation in students] / M.O.Shevchuk // Naukovi zapiski. Seriya «Psihologo-pedagogichni nauki» (Nizhinskiy derzhavniy universitet imeni Mikoli Gogolya) / za zag. red. prof. E.I.Kovalenko. – Nizhin : NDU im. M. Gogolya 2012. – № 1. – P. 111–114.

14. Shervin Devid. *Kreativnaya masterskaya. 80 tvorcheskikh zadach dizaynera* [Creative Workshop. 80 challenges to sharpen your design skills] / Devid Shervin ; per. s angl. S.Silinskiy. – SPb. : Piter, 2013. – 240 p.

15. Yarotskaya L.V. *Inostranny yazyk i stanovlenie professionalnoy lichnosti* (neyazykovoy vuz) [Foreign language and the foemation of professional personality] : monografiya / L.V.Yarotskaya. – M. : Izd-vo TRIUMF, 2016. – 258 p.

16. Yastremska O.M. *Sinektika yak metod aktivizatsiyi tvorchogo mislennya personalu* [Synectics as a method of creating thinking stimulation in staff] / O.M.Yastremska, Yu.M.Sivash // Problemi ekonomiki. – 2014. – P. 219–223.

17. Fahrutdinova R.A. The Formation of Students' Foreign Language Communicative Competence during the Learning Process of the English Language through Interactive Learning Technologies (The Study on the Basis of Kazan Federal University) / R.A.Fahrutdinova, I.E.Yarmakeev, R.R.Fakhrutdinov // English Language Teaching. – 2014. - Vol. 7. - No. 12. – PP. 36-46.

URL <http://dx.doi.org/10.5539/elt.v7n12p36>

18. Faste Rolf Arne. The Development of a Visual Extension to Synectics Theory: a thesis in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Science in Engineering Design / Rolf Arne Faste. – Tufts University, 1971. – 147 p.

19. Gordon William J.J. Synectics: The Development of Creative Capacity / William J.J. Gordon. – New York : Harper & Row, 1961. – 180 p.

20. Kanyarat Cojorn. A Devolopment of Creative Problem Solving (CPS) Learning Model on Matter and Propeties of Matter for seventh Grade Students : a dissertation in partial fulfillment of he requirements for the doctor of education degree in science education / Cojorn Kanyarat. – Srinakharinwirot University (Bangkok), September, 2011. – 264 p.

21. Pet'ko L.V. Brainstorming and the formation of professionally oriented foreign language teaching environment in the conditions of university (for the specialties 023 «Fine Arts» and 022 «Design») / L.V.Pet'ko // Economics, management, law : challenges and prospects: Collection of scientific articles. Psychology. Pedagogy and Education. – Discovery Publishing House Pvt. Ltd., New Delhi, India. 2016. – P. 214–217.

URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/10739>

22. Pet'ko L.V. The formation of professionally oriented foreign language teaching environment for Math students in the conditions of university / L.V.Pet'ko // Prospects for development of education and science: Collection of scientific articles. – Academic Publishing House of the Agricultural University Plovdiv, Bulgaria, 2016. – P. 352–356.

URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/10883>

23. Southern Stephen. Developing Intuition: The Key to Creative Futures Research / Stephen Southern, Suzanne Domzalski // Educational Research Association. – New Orlewans (Lousiana). – 1981. – 105 p.

24. *The Spider And The Fly*, 1931 [Web Site]. Cartoon : Walt Disnay. - Access mode :

https://www.youtube.com/watch?v=ndL_qEIqZ60

25. Top 10 Aristotle Quotes [Web site]. – Access mode :
http://www.brainyquote.com/slideshow/authors/top_10_aristotle_quotes.html

Translation of the Title, Abstract and References to the Author's Language

УДК 378.011.3-051:] 81'243:75

Петько Людмила. Методи навчання і формування професійно орієнтованого іншомовного навчального середовища в умовах університету.

Описано класифікацію методів навчання з метою їх використання у процесі формування ПОІНС в умовах університету. Представлено використання методу мозкового штурму з творчим характером виконання студентами.

Ключові слова: професійно орієнтоване іншомовне навчальне середовище, університет, іноземна мова, методи навчання, брейншторм метод, метод синектики.

Петько Людмила. Методы обучения и формирование профессионально ориентированной иноязычной среды обучения в условиях университета.

Описано классификацию методов обучения с целью их использования в процессе формирования ПОИСО в условиях университета. Представлено использование метода мозгового штурма с творческим характером исполнения студентами.

Ключевые слова: профессионально ориентированная иноязычная среда обучения, университет, иностранный язык, методы обучения, метод мозгового штурма, метод синектики

Література:

1. Бондар В. І. Дидактика / В.І.Бондар – К. : Либідь, 2005. – 264 с.
2. Комар О. Інтерактивні методи навчання в сучасній дидактиці [Електронний ресурс] / О.Комар. – Режим доступу : http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/374/1/interaktivni_metodu.pdf
3. Кравець Н.П. Евристичний метод на уроках літературного читання у роботі з розумово відсталими учнями / Н.П.Кравець // Корекційна та соціальна психологія і педагогіка : зб.наук.пр., 2012. – С. 139–148.
4. Лернер И.Я. О методах обучения / И.Я.Лернер, М.Н.Скаткин // Советская педагогика. – 1965. – № 3. – С. 115–127.
5. Малафійк І.В. Дидактика : навч. пос. – К. : Кондор, 2005. – 398 с.
6. Мойсеюк Неля. Педагогіка [Електронний ресурс] / Неля Мойсеюк. – Режим доступу : [#71](http://pidruchniki.com/10680823/pedagogika/klasifikatsiya_metodiv_navchannya)
Режим доступу : <http://pidruchniki.com/12570107/pedagogika/pedagogika> це підручник Мойсеюк посилання на весь підручник
7. Петько Л.В. Активізація творчого розвитку особистості учнів як фактор педагогічної майстерності вчителя іноземної мови / Л.В.Петько // Директор школи, ліцею, гімназії: всеукр. наук.-практ. журнал / засн. МОНмолодьспорту України, НАПН

України, НПУ імені М.П.Драгоманова ; голов. ред. О.І. Виговська. – 2010. – № 2. – С. 99–103.

URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7840>

8. Петько Л.В. Дослідницька діяльність студентів коледжу як одна з умов неперервної освіти / Л.В.Петько // Актуальні проблеми навчання та виховання людей в інтегрованому середовищі: зб. наук. праць. – К. : Університет «Україна». – 2010. – № 7. – С. 122–134.

URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7831>

9. Петько Л.В. Інноваційні технології навчання у формуванні професійно орієнтованого іншомовного навчального середовища / Л.В. Петько // Сучасні технології розвитку професійної майстерності майбутніх учителів: матеріали Всеукраїнської Інтернет-конференції, 28 жовтня 2015 р. // FOLIA COMENIANA: вісник Польсько-української науково-дослідної лабораторії дидактики імені Я. А. Коменського. – Умань: ФОП Жовтий, 2015. – С. 165–170.

URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/8485>

10. Петько Л.В. Формування професійно орієнтованого іншомовного навчального середовища в умовах університету для студентів спеціальності «Музичне мистецтво» (на прикладі вірша Мері Ховітт «Павук і Муха») // Л.В.Петько // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки: зб. наук. пр. – Вип. 1. – Бердянськ : ФО-П Ткачук О.В., 2016. – 184–190.

URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/10075>

11. Пінчук І.О. Творчі вправи як засіб формування англomовної компетентності майбутніх вчителів початкових класів / І.О.Пінчук. – Педагогічний альманах. – 2015. – Вип. 25. – С. 201–206.

12. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: підр. для студентів пед. факультетів – К. : Абрис, 1997. - 416с.

13. Шевчук М.О. Синектика як метод активізації творчого мислення студентів / М.О.Шевчук // Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / за заг. ред. проф. Є.І.Коваленко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя 2012. – № 1. – С. 111–114.

14. Шервін Девід. Креативная мастерская. 80 творческих задач дизайнера / Дэвид Шервин ; пер. с англ. С.Силинский. – СПб. : Питер, 2013. – 240 с.

15. Яроцкая Л.В. Иностранный язык и становление профессиональной личности (неязыковой вуз) : монография / Л.В.Яроцкая. – М. : Изд-во ТРИУМФ, 2016. – 258 с.

16. Ястремська О.М. Синектика як метод активізації творчого мислення персоналу / О.М.Ястремська, Ю.М.Сиваш // Проблеми економіки. – 2014. – С. 219–223.

17. Fahrutdinova R.A. The Formation of Students' Foreign Language Communicative Competence during the Learning Process of the English Language through Interactive Learning Technologies (The Study on the Basis of Kazan Federal University) / R.A.Fahrutdinova, I.E.Yarmakeev, R.R.Fakhrutdinov // English Language Teaching. – 2014. - Vol. 7. - No. 12. – PP. 36-46.

URL <http://dx.doi.org/10.5539/elt.v7n12p36>

18. Faste Rolf Arne. The Development of a Visual Extension to Synectics Theory: a thesis in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Science in Engineering Design / Rolf Arne Faste. – Tufts University, 1971. – 147 p.

19. Gordon William J.J. Synectics: The Development of Creative Capacity / William J.J.

Gordon. – New York : Harper & Row, 1961. – 180 p.

20. Kanyarat Cojorn. A Development of Creative Problem Solving (CPS) Learning Model on Matter and Properties of Matter for seventh Grade Students : a dissertation in partial fulfillment of the requirements for the doctor of education degree in science education / Cojorn Kanyarat. – Srinakharinwirot University (Bangkok), September, 2011. – 264 p.

21. Pet'ko L.V. Brainstorming and the formation of professionally oriented foreign language teaching environment in the conditions of university (for the specialties 023 «Fine Arts» and 022 «Design») / L.V.Pet'ko // Economics, management, law : challenges and prospects: Collection of scientific articles. Psychology. Pedagogy and Education. – Discovery Publishing House Pvt. Ltd., New Delhi, India. 2016. – P. 214–217.

URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/10739>

22. Pet'ko L.V. The formation of professionally oriented foreign language teaching environment for Math students in the conditions of university / L.V.Pet'ko // Prospects for development of education and science: Collection of scientific articles. – Academic Publishing House of the Agricultural University Plovdiv, Bulgaria, 2016. – P. 352–356.

URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/10883>

23. Southern Stephen. Developing Intuition: The Key to Creative Futures Research / Stephen Southern, Suzanne Domzalski // Educational Research Association. – New Orleans (Louisiana). – 1981. – 105 p.

24. *The Spider And The Fly*, 1931 [Web Site]. Cartoon : Walt Disney. - Access mode : https://www.youtube.com/watch?v=ndL_qEIqZ60

25. Top 10 Aristotle Quotes [Web site]. – Access mode : http://www.brainyquote.com/slideshow/authors/top_10_aristotle_quotes.html

The Development of Artistic Minds in Primary School Age Children as a Psychological and Pedagogical Problem

Golins'ka Tetiana

Associate professor,

Kherson State University (Ukraine, Kherson)

Abstract

The article considers the question about the development in the primary school age children interest to the art, its influence on the common child's development, understanding of the human values, which in its turn affect not only the comprehensive development of the child's personality, but also the realization of its individual features. The author stresses that Art and culture's core practice is one of the most participative, dynamic and social forms of human behavior. It has the capacity to trigger reflection, generate empathy, create dialogue and foster new ideas and relationships and offers a powerful and democratic way of expressing, sharing and shaping values.

Keywords: aesthetic culture, the child personality, intellectual and spiritual development, human values, ideals, tastes, morality, worldview.

Актуальність. У світлі сучасних концепцій виховання в умовах гуманізації та демократизації суспільства зростає соціальна роль творчої особистості – носія нових моральних якостей і ціннісних орієнтацій, для якого притаманні високий рівень духовності й загальної культури, здатність до саморозвитку і самовдосконалення. Соціальне оновлення, що відбувається в Україні, передбачає активізацію духовного потенціалу народу, який реалізується в естетичній культурі. У той же час бурхливий потік негативної інформації зі шпальт газет і журналів, екрана телевізора, безладні реалії навколишнього життя, другосортна продукція кінематографу, в якій сценам насильства, порнографії, сексу відведено занадто багато місця, розвиває у підлітків жорстокість, розмиває життєві ідеали, молоді люди нерідко втрачають соціальні орієнтири. Сприяє цьому і відома деформація в бік абстрактно-логічного способу мислення, яке довгий час домінувало в нашій школі, що призвело до спрощеного, примітивізованого сприйняття навколишнього, девальвації художніх цінностей й ідеалів у свідомості підростаючих поколінь. Як результат духовні орієнтації учнівської молоді – одного з провідних важелів розвитку культури суспільства – характеризуються зниженням моральних критеріїв особистості й морально-етичних норм соціального середовища, відомою дезорієнтацією системи загальнолюдських цінностей.

Звернення педагогічної науки до проблеми естетичної культури школяра – закономірна і об’єктивна необхідність. Рівень і характер суспільного буття, зростання матеріальних і духовних потреб людини, гармонізація її відносин із довкіллям вимагають розвитку у дітей творчих сил, прагнень будувати своє життя за законами добра і краси. Почуття прекрасного зумовлює радість і оптимізм, духовно збагачує особистість, спонукає її до навчання, натхненної праці й творчості. Виховання естетичної культури – підкреслюється в національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ ст. – є одним із пріоритетних напрямів розбудови і вдосконалення системи неперервної освіти.

Особлива роль в естетичному розвитку належить початковій школі [16; 17], де закладається фундамент підготовки до життя, забезпечується інтелектуальне, духовне і фізичне становлення особистості. У початковій школі пробуджується у дітей інтерес до мистецтва, відбувається залучення до музики та художньо–творчої діяльності. Початкова ланка освіти покликана сформувати в учнів цілісне світосприймання і світовідчуття, забезпечити розвиток естетичних ідеалів і смаків, почуття відповідальності за збереження культурних надбань суспільства.

Ступінь розробленості проблеми. Дослідження загальної та вікової психології, психології мистецтва (В.Алексеева, Г.Балл, І.Бех, М. Боришевський, Л.Виготський, М.Гальперін, О.Запорожець, О.Леонтьєв, В.Москалець, В.Ядов та ін.) сприяли визначенню психологічних аспектів формування естетичних почуттів, мислення, розвитку можливостей молодших школярів, умов їх художньо-творчої самореалізації. Формування у дітей та молоді естетичних ідеалів, потреб, ціннісних орієнтацій отримало авторську інтерпретацію в працях В.Бутенка, Є.Квятковського, С. Мельничука, В. Кудіна, Л.Петько, Є. Подольської, О. Рудницької, Г. Тарасенко, А. Щербо та ін.

Взаємовплив мистецтв у межах реалізації теорії розвивального навчання відображено у працях К.Крутецького, Л.Петько [12], Ю. Протопопова, Ю.Полуянова, Л.Рилової, Ю.Фохт–Бабушкіна. Під розвитком ученими вбачається безповоротна, спрямована, закономірна зміна матеріальних чи ідеальних об’єктів, у результаті якої виникає новий їх якісний стан. А тому під естетичним розвитком молодших школярів

ми будемо розуміти процес спільну діяльність вчителя і учнів, спрямовану на появу в останніх психічних новоутворень, нових особистісних властивостей.

Виклад основного матеріалу. Культурний розвиток є однією із характеристик особистості її загального розвитку, як якість, що притаманна конкретній людині, як спосіб побудови її суспільного буття. Але культура не змінює історію, бо має особистісну структуру переживання, відтворення і трансформації історії в норми і цінності конкретних людей. У найзагальніших рисах культура – це матеріальний і духовний прогрес як індивідів, так і суспільства. Рівноцінними полюсами культури, які зв'язані, як наголошував М. Бахтін, суміжністю, є вселюдське – універсальне та особистісно-індивідуальне [3, с. 248–259]. Складовою культури є мистецтво, що передає й «програмує» особистісне емоційне ставлення до світу. Оволодіння мистецтвом створює умови, завдяки яким індивід може опанувати свої почуття, відкрити або розширити здатність сприймати перспективу необмеженого розкриття ідей. Художня культура маніфестує багатство духовних і творчих обдаровань людини, розкриває через особистість художній досвід сходження духу, показує її внутрішню безмежність. Художня культура людини складається залежно від ступеня і змісту освоєння нею творів мистецтва (або художніх цінностей). Глибоке їх розуміння є основою творчого світовідчуття. Воно впливає на всі прояви життєдіяльності, способи самоствердження й самореалізації людини, її моральність.

Особистий сенс художньої цінності, що міститься у творах мистецтва повинен бути покладений за основу діалектичної взаємодії твору і художньої потреби суб'єкта. На думку В. Кожінова, освоєння художньої цінності «можливе тільки як творча напруга при якій того, хто сприймає, охоплює почуття, що «я не сприймаю, я творю» [9, с. 155–177]. Той факт, що засобом творів мистецтва загалом можуть бути освоєні будь-які об'єктивні цінності і самі твори мистецтва можуть бути сприйняті (в глибокому розумінні – заново створені) будь-яким представником спільноти, яскраво свідчить: феномен художньої цінності перебуває не в об'єкті і не в суб'єкті але в їхньому конкретному співвідношенні, у взаємодії.

Сприймання художнього твору [13] не є пасивним процесом, адже в основі повноцінного сприймання є естетичне ставлення до самого життя, яке спонукає людину водночас як до творчості, так і до потреби в ній. Звертаючись до особистісного

переживання, до розуму почуттів людини, її смаків та ідеалів через активність цілісних потоків художнього твору, мистецтво створює реальні можливості цілісного орієнтаційного впливу. Важливим для сприймання мистецтва є посилення інформаційно–художнього сигналу, який змінить чи «схвилює» реципієнта. Адже автор створює нову модель образу, кожного разу демонструючи його багатовимірність, об'ємність, поліфонічність і цілісність. Художній образ не може бути повною мірою перекладеним на мову понять, до кінця вичерпаним, бо життєвий досвід, ерудиція, здатність до співпереживання, асоціації у людей різні, так само як і глибина, і свіжість ідей творів мистецтва.

Методологічну основу концепції естетичного розвитку особистості складає насамперед симбіоз естетики, етики та педагогіки, а також положень психології, безпосередньо пов'язаних зі структурою естетичної свідомості, з її важливими складовими – естетичним почуттям, естетичним смаком та естетичним ідеалом. Головне завдання естетичного виховання є, як відомо, формування полікультурної всебічно розвиненої, духовно багатой досконалої особистості. У самому процесі естетичного розвитку існують закономірні зв'язки з моральним, розумовим, трудовим, фізичним та іншими видами виховання, які здійснюються паралельно, стикаються і переплітаються у процесі формування відповідного ідеалу, етики поведінки особистості.

Проблема естетичного виховання активно досліджувалася у різних наукових галузях: у музиці (Б.Теплов), у математиці (В.Крутецький), у малюванні (В.Кириєнко), у сфері розумової обдарованості в цілому (Н.Лейтес) і т.ін. При цьому поняття «розвиток» має більш загальне фундаментальне значення ніж «формування», яке стосується безпосередньо педагогічного процесу. Естетичний розвиток особистості не може розглядатися за межами сукупності інших її властивостей і якостей, а лише як цілісне утворення. Звідси формування будь-яких специфічних якостей людини має здійснюватись із урахуванням усіх інших її характеристик. Тому, як вважають А. Буров та І. Пастир [4, с. 103], залучення дітей до мистецтва важливе не саме по собі, а в якості засобу всебічного розвитку та виховання, у процесі якого реалізуються їх індивідуальні можливості. У цьому полягає одна з основних властивостей специфіки організації естетичного розвитку молодшого школяра.

Загальноновизнано, що мистецтво розвиває універсальну здатність людини, яка реалізується в будь якій сфері діяльності й пізнанні: праці, побуті, науці і політиці. Водночас, як вказує С.Крупник [10, с. 102–108], потенційні можливості мистецтва можуть стати реально формуючими факторами лише за умови художнього ставлення особистості до самого мистецтва. Його виховний вплив на особистість є процесом двостороннім. Він являє собою активну взаємодію художнього твору й особистості. Якщо потреби людини в мистецтві не відповідають її соціальним функціям, а сприйняття неадекватне природі самого художнього твору, то вплив мистецтва не здійснює прогресивну роль в духовному розвитку особистості і суспільства і зводиться до нуля. Крім того, в ситуації неадекватного відношення до мистецтва, воно може здійснювати негативний вплив на людину, бути причиною її деградації.

Вивчення особистості в аспекті дослідження її ставлення до мистецтва відноситься до конкретно-соціологічних і соціально-психологічних досліджень, які є прагматичними у своїх настановах і експериментальними за способами вивчення. В більшості досліджень особа розглядається ізольовано від специфіки самого мистецтва і його сприйняття. Звичайно, були спроби вирішити цю проблему в галузі психології мистецтва, які знайшли своє завершення в розробці особистісного аспекту ставлення до мистецтва [5; 6]. Водночас, на нашу думку, здійснити цілісний підхід до вказаної проблеми неможливо, оскільки лінії дослідження належать до різних галузей науки як у теорії, так і в їх методиці. Її розв'язання може бути здійснено на рівні більш загального філософсько-психологічного метапідходу, що розглядає особистість, яка взаємодіє з мистецтвом, через відношення до мистецтва. Основа такого підходу базується на онтології художньої свідомості особистості, яка допускає різні засоби розгляду проблеми. Людина є особлива психологічна реальність зі своїми закономірностями естетичного розвитку і реалізується в діяльності її художньої свідомості. Сутність цих закономірностей проявляється в тому, що в основі художньої свідомості закладені особливого роду відношення до дійсності або до творів мистецтва – художньо-естетичного відношення. Саме воно, будучи активним процесом, здійснює переведення художніх цінностей художньої культури суспільства в індивідуальну систему цінностей кожної особливості.

У науковій літературі термін «естетичне ставлення» трактують як здатність до оцінки оточуючого, прекрасного в житті і мистецтві, здатність помічати прекрасне. На наш погляд, суть естетичних ставлень полягає в тому, щоб відчувати особистісну причетність до світу, не утилітарну цінність життя, неповторність явищ буття. Робота в галузі мистецтва вимагає наявності «креативного бажання», яскравої уяви, зорової пам'яті [14; 15] тощо. Ці якості не є художніми здібностями, а вродженими властивостями психіки людини, що є нейтральні по відношенню до мистецтва і його завдань. У здібності вони перетворюються за умови, коли належать людині, яка має розвинуте естетичне відношення до світу [7, с. 182–186].

Особливістю естетичного виховання є те, що воно торкається усієї дійсності й усіх форм життєдіяльності людини. Так, розвиток учнів як суб'єктів естетичного ставлення і естетичної діяльності є результатом оволодіння естетично значимим досвідом, який реалізовано в навчальних предметах, праці, мистецтві. Результати досліджень показують, що молодший школяр стає суб'єктом естетичної діяльності тільки тоді, коли починає засвоювати багатогранний досвід суспільства і суб'єктивно існуючі норми суспільства, його смаки, ідеали. Загальна культура школяра, розвиток його інтелектуальних здібностей, моральної зрілості визначають рівень його естетичного розвитку. Інакше кажучи, естетична культура учнів значною мірою обумовлена рівнем їх загального розвитку [1; 2].

Висновок. Таким чином, співчуття, хвилювання, співтворчість, як інтегративна якість і властивість людини, формуючись у художньо–комунікативній діяльності, знаходять своє відображення у всіх сферах діяльності, у тому числі і в поведінці, відношенні до навколишнього світу. Саме мистецтво, будучи активним дійовим процесом, здійснює перехід художніх цінностей духовної культури суспільства в індивідуальну систему цінностей. Художня свідомість особистості, об'єднуючи суттєво життєві цінності, принципи ставлення до дійсності, до самого себе, до норм поведінки і волевиявлення, як відомо, є однією з важливих форм індивідуальної свідомості. Ось чому основним предметом художнього виховання, на який безпосередньо націлено всі засоби естетичного й педагогічного впливу, має бути розвиток художньої свідомості.

References

1. Andreev A.P. *Khudozhestvennoe myshlenye kak estetycheskaia katehoryia* [Artistic thinking as the aesthetic category] / A. P. Andreeva. – M. : Znanye, 1981. – 64 s.
 2. Anyshchenko N.V. *Formyrovanye khudozhestvennoho vospriiatyia mladshykh shkolnykov sredstvamy kompleksnoho vzaymodeistviya yskusstva* [Formation of younger schoolboys' the artistic perception by means of a complex interaction of art] / N. V. Andreeva: Avtoref. dys. ... kand. ped. nauk / NYU pedahohyky. – Kyev, 1992. – 18 s.
 3. Bakhtyn M.M. *Yskusstvo slova y narodnaia smekhovaia kultura* / Rable i Hohol [The art of words and the culture of folk humor] / M. M. Bakhtyn – M. : Nauka, 1973. – S. 248–259.
 4. Burov A.Y. *Estetycheskaia sushchnost iskusstva* [The aesthetic essence of art] / A.Y. Burov. – M.: Yskusstvo, 1956.– 185 s.;
 5. Vyhotskyi L.S. *Voobrazhenye y tvorchestvo v detskom vozraste*. Psykholohycheskyi ocherk : Kn. dlia uchytelia [The imagination and creativity in childhood] / L. S. Vyhotskyi. – 3–e yzd. – M. : Prosveshchenye, 1991. – 93 s.
 6. Vyhotskyi L.S. *Psykhohyia iskusstva* [Psychology of art] / L.S. Vyhotskyi. – M. : Pedahohyky, 1987. – 344 s
 7. Zlamaniuk L.M. *Znakovo-symbolichna diyalnist yak vahomyi faktor rozvytku obraznoho myslennia shkoliariv* [The iconic and symbolic activity as an important factor in the development of pupils' figurative thinking] / L.M.Zlamaniuk // Zb. nauk. pr. in–tu psykhohyii APN Ukrainy. – K., 2002. – S. 182–186.
 8. Kviatkovskyi E.V. *Tvorcheskaia deiatelnost – vazhneishee uslovye povysheniya vospytalnoho vlianiya khudozhestvennoi lyteratury na uchashchyhsia* [The creative activity – the most important condition for improving the upbringing influence of fiction on pupils] / Sov. pedahohyky. – 1977. – № 6. – S. 98–108.
 9. Kozhynov V.P. *O razlychyy estetycheskykh y khudozhestvennykh tsennostei* [Distinction of the aesthetic and artistic values] / V. P. Kozhynov. – M. : Nauka, 1987. – S. 155–177.
 10. Krupnyk S.P. *Psykhohycheskye problemy vospytatelnoho vozdeistviya iskusstva* [Psychological problems of art education influence] / S.P.Krupnyk // Voprosy psykhohyiy. – 1989. –№ 4. – S. 102–108.
 11. Kurhanov S.Yu. *Rebenok y vzroslyi uchebnyk dyaloha* [The child and the adult textbook dialogue] / S. Yu. Kurhanov. – M. : Prosveshchenye, 1989. – 127 s.
 12. Pet'ko L.V. *Vzaimodejstvie iskusstv na urokah muzyki v srednej obshheobrazovatel'noj shkole* [Cooperation of arts on the Music lessons in secondary school] / L.V.Pet'ko, E.V.Danilko : Tez. dokl. uchastnikov mezhrespublikanskogo seminarasoveshhaniya. – Voroshilovgrad. – 1990. – S. 43–47.
- URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/8138>
13. Pet'ko L.V. *Formuvannya profesiyno oriantovanogo inshomovnogo navchalnogo seredovishcha v umovah universitetu dlia studentiv spetsialnosti «Muzichne mistetstvo» (na*

prikhadi virsha Meri Hovitt «Pavuk i Muha») [Formation of professionally oriented foreign language teaching environment in the terms of university for students of Music Art specialty (on illustration of a poem «The Spider and the Fly» by Mary Howitt)] / L.V.Pet'ko // Naukovi zapiski Berdyanskogo derzhavnogo pedagogichnogo universitetu. Pedagogichni nauki: zb. nauk. pr. – Issue 1. – Berdyansk : FO-P Tkachuk O.V., 2016. – P. 184–190

URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/10075>

14. Pet'ko L.V. *Aktyvizatsiia tvorchoho rozvytku osobystosti uchniv yak faktor pedahohichnoi maisternosti vchytelia inozemnoi movy* [Stimulation of students' creative development as a factor of pedagogical skill of a foreign language teacher] / L.V.Petko // Dyrektor shkoly, litseiu, himnazii: vseukr. nauk.-prakt. zhurnal / zasn. MONmolodsportu Ukrainy, NAPN Ukrainy, NPU imeni M.P.Drahomanova ; holov. red. O.I. Vyhovska. – 2010. – No. 2. – S. 99–103. URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7840>

15. Pet'ko L.V. XI Mizhnarodnij dytiachyi konkurs z anglis'koyi movy «Good Luck!» [XI International children's competition in English «Good Luck!»] / L.V.Pet'ko // Inozemni movy : nauk.-metod. zhurn. / zasn. Kiivs'kij lingvistichnij universitet i vid-vo «Lenvit» ; gol. red. S.YU.Nikolayeva. – K. : Vid-vo «Lenvit». – 2006. – № 4. – S. 62–64. URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/9645>

16. Golins'ka Tetiana. Features of aesthetic education of pupils primary school age with different kinds of art / Tetiana Golins'ka // Economics, management, law: challenges and prospects: Collection of scientific articles. Psychology. Pedagogy and Education. – Discovery Publishing House Pvt. Ltd., New Delhi, India. 2016. – P. 192–195. URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/10742>

17. Koretska Liubov. The Social Educational Constant Notion “Living Self-Determination” of a Personality / Liubov Koretska // Intellectual Archive. – 2015. – Volume 4. – No. 4 (July). – Toronto : Shiny Word Corp., Canada. – PP. 66–76.

URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/10558>

Translation of the Title, Abstract and References of the Author's Language

УДК 371.036

Т.М. Голінська. Розвиток художньої свідомості дітей молодшого шкільного віку як психолого-педагогічна проблема

У статті розглядається питання розвитку інтересу дітей молодшого шкільного віку до мистецтва, його вплив на загальний розвиток дитини, розуміння загальнолюдських цінностей, які, в свою чергу, впливають не тільки на всебічний розвиток особистості дитини, а й на реалізацію її індивідуальних можливостей.

Ключові слова: естетична культура, особистість дитини, інтелектуальний і духовний розвиток, загальнолюдські цінності, ідеали, смаки, моральність, світовідчуття.

Література:

1. Андреев А.П. Художественное мышление как эстетическая категория / А.П. Андреева. – М. : Знание, 1981. – 64 с.
 2. Анищенко Н.В. Формирование художественного восприятия младших школьников средствами комплексного взаимодействия искусства / Н.В. Андреева : Автореф. дис. ... канд. пед. наук / НИИ педагогики. – Киев, 1992. – 18 с.
 3. Бахтин М.М. Искусство слова и народная смеховая культура / Рабле и Гоголь / М. М. Бахтин – М. : Наука, 1973. – С. 248–259.
 4. Буров А. И. Эстетическая сущность искусства / А.И. Буров. – М.: Искусство, 1956.– 185 с.
 5. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. Психологический очерк: Кн. для учителя / Л.С. Выготский. – 3-е изд. – М. : Просвещение, 1991. – 93 с.
 6. Выготский Л.С. Психология искусства / Л.С.Выготский. – М. : Педагогика, 1987. – 344 с
 7. Зламанюк Л.М. Знаково-символічна діяльність як вагомий фактор розвитку образного мислення школярів / Л.М.Зламанюк // Зб. наук. пр. ін-ту психології АПН України. – К., 2002, Т. V. – С. 182–186.
 8. Квятковский Е.В. Творческая деятельность – важнейшее условие повышения воспитательного влияния художественной литературы на учащихся / Сов. педагогика. – 1977. – № 6. – С. 98–108.
 9. Кожин В.П. О различии эстетических и художественных ценностей / В.П. Кожин. – М. : Наука, 1987. – С. 155-177,
 10. Крупник С.П. Психологические проблемы воспитательного воздействия искусства / С.П. Крупник // Вопросы психологии. – 1989. –№ 4. – С. 102–108.
 11. Курганов С.Ю. Ребенок и взрослый учебник диалога / С.Ю.Курганов. – М. : Просвещение, 1989. – 127 с.
 12. Петько Л.В. Взаимодействие искусств на уроках музыки в средней общеобразовательной школе / Л.В.Петько, Е.В.Данилко // Взаимодействие искусств в духовном развитии школьников : Тр. докл. участников межреспубликанского семинара-совещания 17-19 апреля 1990 г. – Ворошиловград : Ред.-изд. отдел облполиграфиздата. – 1990. – С. 43–47.
- URI** <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/8138>
13. Петько Л.В. Формування професійно орієнтованого іншомовного навчального середовища в умовах університету для студентів спеціальності «Музичне мистецтво» (на прикладі вірша Мері Ховітт «Павук і Муха») // Л.В.Петько // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки: зб. наук. пр. – Вип. 1. – Бердянськ : ФО-П Ткачук О.В., 2016. – 184–190.
- URI** <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/10075>

14. Петько Л.В. Активізація творчого розвитку особистості учнів як фактор педагогічної майстерності вчителя іноземної мови / Л.В.Петько // Директор школи, ліцею, гімназії: всеукр. наук.-практ. журнал / засн. МОНмолодьспорту України, НАПН України, НПУ імені М.П.Драгоманова ; голов. ред. О.І. Виговська. – 2010. – № 2. – С. 99–103.

URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7840>

15. Петько Л.В. XI Міжнародний дитячий конкурс з англійської мови «Good Luck!» / Л.В.Петько // Іноземні мови : наук.-метод. журн. / засн. Київський лінгвістичний університет і вид-во «Ленвіт» ; гол. ред. С.Ю.Ніколаєва. – К. : Вид-во «Ленвіт». – 2006. – № 4. – С. 62–64.

URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/9645>

16. Golins'ka Tetiana. Features of aesthetic education of pupils primary school age with different kinds of art / Tetiana Golins'ka // Economics, management, law: challenges and prospects: Collection of scientific articles. Psychology. Pedagogy and Education. – Discovery Publishing House Pvt. Ltd., New Delhi, India. 2016. – P. 192-195.

URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/10742>

17. Koretska Liubov. The Social Educational Constant Notion “Living Self-Determination” of a Personality / Liubov Koretska // Intellectual Archive. – 2015. – Volume 4. – No. 4 (July). – Toronto : Shiny Word Corp., Canada. – PP. 66–76.

URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/10558>

Socialization of the Children's Senior Preschool Age as a Social and Pedagogical Problem

Gritsishina T.I.

*Research worker, Institute of the Gifted Child NAPS of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)*

Abstract

The article analyses the socialization of senior preschool children, during the process of the native land studying. The influence of cognitive activity level on the development of communication peculiarities that enable successful socialization in peer group and adoption of social norms and rules of behaviour is considered.

The author describes the questions of moral-ethical norms and rules of conduct that has a child thanks to socialization impact of a fairy tale on personality preschooler. The article describes the features of the social adaptation to conditions of adaptation in society. Preschoolers should have the basic norms of behavior in society. In the process of the identity formation of the child formed the senses of dignity, justice, not indifference to the environment, social role, individuality, improves psychological and emotional state, also happening the harmonious development. In the preschool created conditions for the social interaction with peers, education, training, also the intellectual, mental and physical development children of senior preschool age.

Keywords: senior preschool age children, socialization, native land, social institutions, society.

Актуальність. Сучасна напружена екологічна ситуація вимагає спеціального вивчення особливостей ставлення людини до природи, адже зв'язки між культурою і природою, між соціальними і екологічними чинниками є фундаментальними та постійними. З огляду на те, що рівень соціалізації особистості є історично визначеним рівнем розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини, вираженим у формах і типах організації життя та у створюваних людиною цінностях, якому властиве глибоке і загальне усвідомлення екологічних проблем людства. Соціалізація старших дошкільників у процесі ознайомлення з рідним краєм у дошкільних навчальних закладах є комплексною соціальною проблемою, розв'язання якої може бути лише системним – на основі залучення усіх соціальних інституцій до розв'язання низки проблем та усіх вікових груп, оскільки це стосується культурної спадщини, інформаційних ресурсів, екологічних інвестицій, спрямованих на поліпшення навколишнього середовища, екологічної ситуації тощо. Оскільки соціалізація є суспільною проблемою, то й у центрі уваги усіх соціальних інституцій, особливо освіти і виховання, має бути не просто повідомлення окремих фактів та узагальнень, а їх оцінка, спрямована на усвідомлення цінності рідного краю, його природи, їх єдності з людиною, що дозволить формувати у дітей не тільки екологічне мислення (тобто вміння

розмірковувати з приводу даної теми), але і, що важливіше, правильну поведінку, правильне ставлення до оточуючого світу, формувати особистість, яка вміє жити в гармонії з природою, відчувати себе її часткою, для якої нормою життя є дбайливе ставлення до неї, починаючи з раннього дитинства.

Ступінь розробленості проблеми. Етапи становлення дитини як члена соціуму вивчали як вітчизняні, так і зарубіжні учені, зокрема: Л.Виготський, Л.Божович, Л.Венгер, О.Запорожець, М.Лісіна, О.Матвієнко [6], Л.Петько [8] та ін. Сутність поняття «соціалізація» дітей дошкільного віку з точки зору соціальної педагогіки досліджували Л.Артемова, А.Богущ, Л.Карнаух, О.Кононко, В.Кузь. У свою чергу, різні аспекти процесу соціалізації індивіда та впливу соціального середовища на її перебіг – В.Абраменкова, І.Бех, Б.Братусь, Н.Голованова, Т.Кравченко, Л.Куликова, М.Лукашевич, А.Мудрик та ін.

Учені зазначають, що процес соціалізації є скоординованою довготривалою роботою, яка відкриває дитині можливості активного входження в соціум, швидкої соціалізації, взаємодії зі світом природи, загального і індивідуально-особистісного розвитку, готовності до виконання тих чи інших соціальних ролей відповідно до їх віку. З точки зору науковців у процесі соціалізації особистості задіяні усі соціальні процеси, завдяки яким відбувається засвоєння і відтворення певної сукупності знань, норм, правил, цінностей, котрі дозволяють у подальшому бути повноправним членом спільноти, формувати в собі такі якості, як самостійність, ініціативність, відповідальність відповідно до вікових особливостей. Як стверджують вчені Л.Божович, О.Леонтьєв, С.Максименко, Я.Неверович, Л.Петько [10], В.Тернопільська [15], *відповідальність*, починаючи з середнього дошкільного віку, є критерієм переходу соціальної реактивності у соціально активну поведінку і в цей період виникає можливість саморегуляції поведінки на підґрунті отриманих знань, умінь і навичок, норм і правил поведінки, вміння підпорядковувати свої бажання відповідно до вимог дорослих, підпорядковувати свої дії чинним соціальним нормам і правилам поведінки.

Тож можна стверджувати, що проблема соціалізації є нагальною у царині соціальної педагогіки. Суто педагогічний погляд на проблему соціалізації дітей дошкільного віку наведено у роботах Ж.Баб'як, Ю.Богінської, Л.Варяниці, О.Вишневіської, В.Іванова, С.Курінної, О.Малахова, Д.Малкова, П.Плотникова,

Р.Пріма, Н.Сайко, В.Скрипки, І.Шоробури та ін. Висвітлення питань сутності соціалізації, її умов, етапів, соціального становлення особистості ми знаходимо у дослідженнях В.Абраменкової, Г.Андрєєвої, Ш.Амонашвілі, Р.Буре, Н.Кирсти, О.Кононко, Л.Корецької [17], В.Кузьменко, С.Кулачківської, Н.Лисенко, Г.Люблінської, Т. Піроженко та ін. На жаль, спеціальних досліджень, у яких би узагальнено розглядалися соціально-педагогічні умови соціалізації дітей дошкільного віку у процесі ознайомлення з рідним краєм у дошкільних навчальних закладах та їх соціальної активності, практично відсутні. Процес соціалізації дитини дошкільного віку відбувається у період особистісного становлення, у безпосередній взаємодії із соціальним оточенням, у системі соціальних зв'язків, котрі створюють підвалини активного засвоєння суспільного досвіду та конструювання образу соціального світу.

Помітний доробок у галузі аналізу соціально-педагогічних аспектів цієї проблеми належить таким дослідникам, як Л.Артемова, А.Богущ, О.Кононко, В.Кузь. Різні аспекти соціалізації індивіда та впливу соціального середовища на її перебіг висвітлюються у працях І.Беха, Т.Кравченко, Л.Куликової, М.Лукашевича, І.Печенко, Б.Братуся. Особливий інтерес вони становлять у зв'язку з дослідженням сутності та особливостей соціального розвитку дитини в умовах сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Соціалізація передбачає включення у цей процес культури всіх видів діяльності людини, більшою чи меншою мірою пов'язаних з пізнанням і перетворенням природи. Це необхідно починати з раннього віку, адже процес соціалізації дошкільників – є однією з основних сходинок, складовою частиною формування культурної людини в цілому, всебічно розвинутої особистості. А тому і потребує особливої уваги у роботі з дітьми. Для формування нового гуманно-морального ставлення до рідного краю [11] потрібно розвивати екологічну свідомість та мислення у дітей [13] саме з дошкільного віку.

Специфічною рисою соціалізації особистості є її стійкі моральні переконання у необхідності збереження довкілля, глибоке усвідомлення поваги до рідного краю при безпосередньому спілкуванні з нею. Тому життєвий шлях особистості має формуватися і розвиватися, починаючи з дошкільного віку, оскільки є частиною соціального життя. У процесі взаємодії соціально-психологічної реальності і безпосередньо соціального життя сприяє розвитку і становленню індивіда, який прагне

належати до соціуму, сприймати, оцінювати й осмислювати його, ідентифікувати себе зі світом природи, рідним краєм, своїм народом, конкретною соціальною групою. У свою чергу, вимоги групи до поведінки індивіда (із власного досвіду описала Л.Петько [9, с. 28]) спонукають дитину до вироблення відповідної лінії поведінки. Розуміння соціалізації особистості визначає погляд на неї як на специфічне утворення, продукт соціально-психологічного відтворення соціального життя, соціальних відносин, різних форм спілкування і взаємодії. Формування особистості відбувається за допомогою набутого власного досвіду.

З огляду на те, що соціалізація (лат. *socialis* – суспільний) є процесом входження індивіда до спільноти, активного засвоєння ним соціального досвіду, соціальних ролей, норм, цінностей, необхідних для успішної життєдіяльності в певному суспільстві, необхідно залучати дітей старшого дошкільного віку до вивчення рідного краю. І вже у цьому процесі у дітей старшого дошкільного віку формуються соціальні якості, знання, вміння, навички, що дають їм змогу стати дієвим учасником соціальних відносин. Вивчення рідного краю сприяє цілеспрямованому впливу на формування у дітей почуття «Ми» і почуття «Я» серед «Ми», що позбавляє самотності, дає відчуття сили і впевненості, спонукає до міжособистісних контактів та набуттю індивідуального досвіду.

Залучення дітей до вивчення рідного краю, його особливостей сприятиме формуванню здорового способу життя, дасть змогу долучитися до раннього включення дітей до суспільних умов і суспільних проявів життєдіяльності соціуму, визначення свого місця у ньому і їх ставлення до нього. Саме у дітей старшого дошкільного віку чітко простежується спрямованість на сприйняття зовнішніх чинників, практичну діяльність, здатність сприймати й оцінювати умови соціального середовища і діяти в ньому, формулювати судження про відповідні об'єкти і ситуації, які дають відповіді на питання: що таке світ? Що таке життя? Де, коли і як воно змінюється? Чому? Що і як змінює світ? тощо.

Н.Лисенко і Н.Кирста пропонують співвіднести соціалізацію з віковою періодизацією життя людини, де одне із чільних місць посідає дошкільний період [4, с. 128]. Дитинство у будь-який період є орієнтованим на дорослий світ, потребою включення до соціуму, формуванню знань, умінь і навичок взаємодії з ним. Саме

соціальний розвиток об'єктивно спрямовує процес соціалізації і визначає його загальний зміст, забезпечує взаємозв'язок соціалізації та індивідуалізації у процесі навчальної діяльності [16, с. 31].

О. Кононко, досліджуючи процес соціалізації на ранніх етапах онтогенезу, визначає його як «набуття дошкільником соціального досвіду, що здійснюється через діяльність, спрямовану на орієнтування в ситуації, пристосування до навколишнього, перетворення живої й неживої природи, власного «Я» [3, с. 3]. У результаті засвоюється певний обсяг соціальної інформації, система ціннісних орієнтацій, формується досвід соціальної діяльності у формуванні навичок, здатність до спілкування з оточуючими. Це процес засвоєння й реалізації соціального змісту, коли дитина поступово входить у реальність людського буття, яку утворюють простори предметного світу, образно-знакових систем, природи, соціальний простір безпосередньої взаємодії з оточуючими [7, с. 43; 11]. Уявлення про властивості та можливості кожного вікового періоду у процесі соціалізації розкривають взаємозалежність між віком та соціальними можливостями індивіда: хронологічний вік, відповідний йому рівень розвитку індивіда, що прямо чи опосередковано визначає його суспільний статус, зміст діяльності, діапазон соціальних ролей тощо» [2, с. 7; 12].

Р.Буре, О.Кононко, В.Кузьменко, С.Кулачківська, Г.Люблінська, Т. Піроженко та інші стверджують, що дошкільний вік є початковим етапом формування суб'єкта діяльності, спілкування та пізнання, пізнавальної активності дитини. Окрім того, зростає роль мовлення у пізнанні довкілля та у розвитку спілкування, різних видів дитячої діяльності, відбувається інтенсивний розвиток моральних уявлень та форм суспільної поведінки, формування ієрархії мотивів та потреб, загальна й диференційована самооцінка, елементи вольової регуляції поведінки дитини.

Саме у процесі соціалізації дітей старшого дошкільного віку посідає «соціальна активність», яку дослідники визначають як здатність дитини включатися до специфічної для певного віку діяльності з розв'язанням суспільних завдань, виявляти такий рівень психічної активності, який би сприяв отриманню результатів, значущих для інших і для себе (у плані становлення соціально значущих рис особистості). В Маралов вважає, що змістовно соціальна активність також виявляється у готовності виконувати обов'язки, виявляти ініціативу, що супроводжується прийняттям на себе певної міри

відповідальності, яка характеризується відповідним рівнем самостійності та усвідомленості [5].

В умовах сьогодення, як зазначають Л.Артемова, В.Воронова, С.Галайда, Р.Жуковська, Т.Комарова, Л.Компанцева, В.Кондратова, Т.Маркова, К.Назаренко, Л.Таллер, діти дошкільного віку статують причетними до суспільних подій, відтворюють свої враження у процесі власної мовленнєвої, ігрової діяльності і прагнуть до діяльності осіб старшого віку. Взаємодіючи зі світом природи, дитина реалізує внутрішній механізм переживань, відчуває свою причетність до світу як до цілісної системи. На думку О.Білан, особливостями і специфікою процесу соціалізації на етапі дошкільного віку є соціально-педагогічний супровід, спрямований на актуалізацію соціального потенціалу дитини [1].

Зазначимо, що у дітей дошкільного віку, за тлумаченням Г.Абрамова, О.Асмолова, Л.Виготського, Д.Ельконіна, О.Леонтьєва, відбувається первинне становлення особистості, формується базова культура дитини, оволодіння соціальним простором, «виховання людського в людині», начала самоорганізації, ініціативності, зацікавленості у подіях і фактах соціальної дійсності, навички суспільної поведінки.

Серед основних специфічних рис дітей старшого дошкільного віку Т.Поніманська звертає увагу на: 1) формування основ особистісної активності, самостійності, ініціативності, відповідальності та особистісного становлення; 2) формування ціннісного ставлення до природи, культури, людей і самого себе, 3) орієнтації на світ людей, досягнення змісту і форм людських стосунків; 4) висока емоційна насиченість усіх сфер життєдіяльності дитини, її допитливість, безпосередність, оптимізм як важлива передумова для емоційно-практичного пізнання довкілля і самої себе. Ці механізми соціалізації дають дитині можливість розвиватися, рефлексувати і відповідати соціальним очікуванням суспільства [14, с. 91–95].

Висновок. Таким чином, особливість соціально-педагогічного підходу полягає у погляді на соціалізацію як на складний процес залучення дітей дошкільного віку до вивчення рідного краю, у результаті якого вона матиме змогу отримати суспільний досвід, формувати власний духовний світ та індивідуальність, а також вибудовувати активні зв'язки із соціумом, створювати передумови для соціальної взаємодії, власної соціальної активності.

References

1. Bilan O.I. *Vykhovannia kultury povedinky u ditei doshkilnoho viku* [Parenting of culture of behavior in preschool children] / O.I.Bilan. – Lviv, 1996. – 71 s.
2. Kon I.S. *Otkrytye Ya* [The opening of Me] / I.S.Kon. – M. : Prosveshchenye, 1978. – 286 s.
3. Kononko O.L. *Zaporuka osobystisnoho zrostannia doshkilnyka* [The key to personal growth of a preschooler] / O. L. Kononko // *Doshkilne vykhovannia*. – 1999. – № 10. – S. 3–5
4. Lysenko N. *Pedahohika ukrainskoho doshkillia* [Pedagogics of Ukrainian of preschool establishments]: navch.-metod. pos. : u 2 ch. / N.Lysenko, N.Kyrata. –Ivano-Frankivsk, 2001. – 134 s.
5. Maralov V. G. *Psihologiya samopoznaniya* [Psychology of of self-knowledge] / V.G.Maralov // *Osnovy samopoznaniya i samorazvitiya :Ucheb.posobie*. – M., 2002. – S. 6–59.
6. Matviyenko Olena. *Teoretychni osnovy systemi pidgotovky vyhovateliv do pedagogichnoi vzaemodii z dit'my riznogo viku* [Theoretical bases of the system in tutors preparation to pedagogical co-operating with children different age] / Olena Matvienko // *Visnyk Institutu rozvitku dytini*. Ser. : Filosofiya, pedagogika, psihologiya. – № 37. – S. 76–83.
7. Mukhyna V. S. *K probleme sotsyalnoho razvytyia rebenka* [To the problem of social development of the child] / V. S. Mukhyna // *Psikhologicheskyy zhurnal*. –1980. – T. 1. – № 5. – S. 41–47.
8. Pe'tko L.V. *Sotsialno-komunikatyvna aktyvnist pidlitkiv: teoriia i praktyka* [Social-Communicative Activity of Teenagers: Theory and Practice] : [Monohrafiia]. – K. : VMURoL «Ukraina». – 2010. – 268 s.; bibliohr. : S. 249–267.
URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/8143>
9. Pet'ko L. V. *Tury`zm – sprava zaxoplyuyucha* [Tourism is a fascinating matter] / L.V.Pet'ko // *Rad. shkola*. – 1990. – No. 11. – S. 25–29.
URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7866>
10. Pet'ko L.V. *Vidpovidal'nist' jak odna iz vnutrishn'oosobystisnyh strukturnyh determinant social'no-komunikatyvnoi' aktyvnosti pidlitkiv* [Responsibility as one of the inner-personal determinations of social and communicative activity teenagers'] / L.V. Pet'ko // *Pedagogika vyshhoi' ta seredn'oi' shkoly*. – Kryvyj Rig : KDPU, 2008. – Vyp. 20. – S. 180–187.
URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/8060>
11. Pet'ko L. V. *Do problemy vyhovannja nacional'noi' svidomosti shkoljariv* [About the problem of students' education national awareness] / L.V.Pet'ko // *Teoretychni pytannja kul'tury, osvity ta vyhovannja: zb. naukovyh prac'*. – Vyp. 31. – K. : Vyd. KNLU, 2006. – S. 124–128.
URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/8137>

12. Pet'ko L.V. *Psyhologo-pedagogichna sutnist' social'no-komunikatyvnoi' aktyvnosti osobystosti* [Psycho-pedagogical point of social and communicative activity of the personality] / L.V.Pet'ko // *Pedagogika vyshhoi' ta seredn'oi' shkoly: zb.nauk. prac' ; gol. red. V.K.Burjak. – Kryvyj Rig: KDPU, 2006. – Vyp. 15. – S. 315–328. URI* <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7970>

13. Pet'ko L.V. *Organizacija turysts'ko-ekologichnyh klubiv v zagal'noosvitnih zakladah* [Organization of Touristic and Ecological Clubs in Secondary Schools] / L.V.Pet'ko // *Naukovi zapysky kafedry pedagogiky Harkivs'kogo nac. un-tu imeni V.N. Karazina. – Harkiv : «Osnova» HNU, 2007. – Vyp. XVII. – S. 116–124.*

URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/8043>

14. Ponimanska T.I. *Formuvannia sotsialnoi kompetentnosti dytyny* [Formation of social competencies of the child] / T.I. Ponimanska // *Nova pedahohichna dumka. –1998. – № 2. – S. 91–95.*

15. Feldshtein D. Y. *Sotsyalnoe razvytye v prostranstve-vremeny detstva* [The social development in the space-time of childhood] / D. Y. Feldshtein. –M., 1995. – 342 s.

16. Ternopil's'ka V.I. *Formuvannya social'noi vidpovidal'nosti starshoklasnykiv u pozanavchal'nij vihovnij diyal'nosti* [The Formation of social responsibility in senior pupils in out-of-school activities] : Dis. ... kand. ped. nauk / V.I.Ternopil's'ka. – Zhitomir. – 2003. – 240 s.

17. Koretska Liubov. The Social Educational Constant Notion “Living Self-Determination” of a Personality / Liubov Koretska // *Intellectual Archive. – 2015. – Volume 4. – No. 4 (July). – Toronto : Shiny Word Corp., Canada. – PP. 66–76.*

URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/10558>

Translation of the Title, Abstract and References of the Author's Language

УДК 37.013

Грицишина Т.І. Соціалізація дітей старшого дошкільного віку як соціально-педагогічна проблема

У статі розглядається питання соціалізації дітей старшого дошкільного віку, його змісту у процесі вивчення рідного краю. Включення дитини до суспільного буття на ранніх етапах онтогенезу буде позитивно впливати на її сприйняття загальнолюдських і суспільних цінностей, розвитку її моральних норм і правил поведінки, глибокому усвідомленню суспільних та екологічних проблем людства.

Ключові слова: діти старшого дошкільного віку, соціалізація, рідний край, соціальні інституції, соціум, свідомість, культура.

Література

1. Білан О.І. Виховання культури поведінки у дітей дошкільного віку \ О.І. Білан. – Львів, 1996. – 71 с.

2. Кон И. С. Открытие Я / И. С. Кон. – М. : Просвещение, 1978. – 286 с.

3. Кононко О. Л. Запорука особистісного зростання дошкільника / О. Л. Кононко // Дошкільне виховання. – 1999. – № 10. – С. 3–5.

4. Лисенко Н. Педагогіка українського дошкільця : навч.-метод. пос. : у 2 ч. / Н. Лисенко, Н. Кирста. – Івано-Франківськ, 2001. – 134 с.

5. Маралов В. Г. Психология самопознания / В. Г. Маралов: Основы самопознания и саморазвития: учеб.пособие. – М., 2002. – С. 6–59.

6. Матвієнко Олена. Теоретичні основи системи підготовки вихователів до педагогічної взаємодії з дітьми різного віку / Олена Матвієнко // Вісник Інституту розвитку дитини. Сер.: Філософія, педагогіка, психологія. – № 37. – С. 76–83.

7. Мухина В. С. К проблеме социального развития ребенка / В. С. Мухина // Психологический журнал. – 1980. – Т. 1. – № 5. – С. 41–47.

8. Петько Л.В. Соціально-комунікативна активність підлітків: теорія і практика [Монографія]. – К. : ВМУРОЛ «Україна». – 2010. – 268 с.; бібліогр. : С. 249–267.

URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/8143>

9. Петько Л. В. Туризм – справа захоплююча / Л.В.Петько // Рад. школа. – 1990. – № 11. – С. 25–29.

URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7866>

10. Петько Л.В. Відповідальність як одна із внутрішньоособистісних структурних детермінант соціально-комунікативної активності підлітків / Л.В.Петько // Педагогіка вищої та середньої школи. – Кривий Ріг : КДПУ, 2008. – Вип. 20. – С. 180–187.

URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/8060>

11. Петько Л. В. До проблеми виховання національної свідомості школярів / Л.В.Петько // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: зб. наукових праць. – Вип. 31. – К. : Вид. КНЛУ, 2006. – С. 124–128. **URI** <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/8137>

12. Петько Л.В. Психолого-педагогічна сутність соціально-комунікативної активності особистості / Л.В.Петько // Педагогіка вищої та середньої школи: зб.наук. праць ; гол. ред. В.К.Буряк. – Кривий Ріг: КДПУ, 2006. – Вип. 15. – С. 315–328.

URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7970>

13. Петько Л.В. Організація туристсько-екологічних клубів в загальноосвітніх закладах / Л.В.Петько // Наукові записки кафедри педагогіки Харківського нац. ун-ту імені В.Н. Каразіна. – Харків : «Основа» ХНУ, 2007. – Вип. XVII. – С. 116–124.

URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/8043>

14. Поніманська Т.І. Формування соціальної компетентності дитини / Т.І. Поніманська // Нова педагогічна думка. – 1998. – № 2. – С. 91–95

15. Тернопільська В.І. Формування соціальної відповідальності старшокласників у позанавчальній виховній діяльності : дис. ... канд. пед. наук / В.І.Тернопільська. – Житомир. – 2003. – 240 с.

16. Фельдштейн Д. И. Социальное развитие в пространстве-времени Детства / Д. И. Фельдштейн. – М., 1995. – 342 с.

17. Koretska Liubov. The Social Educational Constant Notion “Living Self-Determination”

of a Personality / Liubov Koretska // Intellectual Archive. – 2015. – Volume 4. – No. 4 (July). – Toronto : Shiny Word Corp., Canada. – PP. 66–76.

URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/10558>

Manuscript Guidelines

1. All submitted papers **must** contain the Title, Name of author(s), Affiliation (if any), Abstract and List of References (Literature) **written in English**. The Abstract must count not less than 100 and not more than 300 words and must be the good representation of your article. Optionally paper may also contain this information duplicated in another language.
2. **Font faces**. Arial, Times, Times New Roman, Courier New and Helvetica.
3. **Language**. You may use any language for your paper text, however English is MUCH preferable.
4. **Title**. Font size - 16, bold. Position - central alignment.
5. **The author's name**. Font size - 14, bold. Position - central alignment.
6. **The affiliation** (your University etc). Font size - 14, regular (not bold). Position - left alignment.
7. **The word "Abstract"**. Font size - 12, bold-italics. Position - central alignment.
8. **The text of the abstract**. Font size - 10, regular (not bold).
9. **The word "Keywords"** (if any). Font size - 10, bold. Position - left alignment.
10. **The text of keywords** (if any). Font size - 10, regular (not bold). Position - left alignment.
11. **Text of article**. Font size - 14. Position - left alignment or fully justified. Line spacing - 1.5 lines.
12. **The word "References"** (if any). Font size - 12, bold-italics. Position - central alignment.
13. **The text of References** (if any). Font size - 12, regular (not bold).

In all other cases please use your own good judgment or contact our Editorial Board.

Where to find us

The "IntellectualArchive" is distributed to major libraries across Canada and the US, including **Library of Congress, USA** (<http://lccn.loc.gov/cn2013300046>), **Library and Archives Canada** (http://collectionscanada.gc.ca/our/res.php?url_ver=Z39.88-2004&url_tim=2012-09-05T01%3A46%3A54Z&url_ctx_fmt=info%3Aofi%2Ffmt%3Akev%3Amtx%3Actx&rft_dat=40904933&rft_id=info%3Aid%2Fcollectionscanada.gc.ca%3Aamicus&lang=eng) and others.

The references to articles published in the "IntellectualArchive" are available in the **Google Scholar**, (<http://scholar.google.ca/scholar?q=%22IntellectualArchive%22>), **Arxiv.org** (<http://search.arxiv.org:8081/?query=%22Intellectual%20Archive%22&in=>), **WorldCat.org** (<https://www.worldcat.org/search?q=n2%3A1929-4700&qt=advanced&dblist=638>), **Academia.edu** (http://www.academia.edu/15503799/Light_diffraction_experiments_that_confirm_the_STOE_model_and_reject_all_other_models), **The National Research Council (Italy)** (<http://data.cnr.it/data/cnr/individuo/rivista/ID658222>), **Наукoва бiблiотека** of the University named after Dragomanov, Ukraine (<http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7974?mode=full>), **Google.com** (<https://www.google.ca/#q=site:IntellectualArchive.com>) thousands of links etc.